Euroopa Liidu
Teataja

ET
C-seeria

C/2026/4094

31.7.2026

KOMISJONI TEATIS

Juhenddokument linnuliikide üldise kaitsesüsteemi – linnudirektiivi artiklite 5 ja 9 – kohta

(C/2026/4094)

Sisukord

Lehekülg

1. EESSÕNA 2
2. LINNUDIREKTIIVI KOHALDAMISALA JA EESMÄRGID 5
   - 2.1. Kohaldamisala 5
   - 2.2. Eesmärgid 6
3. LINNUDIREKTIIVI ARTIKKEL 5 8
   - 3.1. Artikli 5 tekst 8
   - 3.2. Üldised kaalutlused 8
   - 3.3. Linnudirektiivi artiklis 5 osutatud „tahtlikkus“ 10
   - 3.4. Tahtliku kahjustamise vältimiseks ennetusmeetmete rakendamine 11
   - 3.5. Artiklis 5 sätestatud konkreetsed keelud 12
   - 3.6. Artikli 5 rakendamine 15
     - 3.6.1. Vajadus täieliku ja tõhusa õigusraamistiku järele 15
     - 3.6.2. Artikli 5 nõuete integreerimine loamenetlustesse 16
     - 3.6.3. Näited tegevusest, mis võib kuuluda artikli 5 kohaldamisalasse, ja võimalikest ennetusmeetmetest 17
4. LINNUDIREKTIIVI ARTIKKEL 9 32
   - 4.1. Artikli 9 tekst 32
   - 4.2. Üldised kaalutlused 33
   - 4.3. Artikli 9 alusel erandite kohaldamise tingimused 35
   - 4.4. Artikli 9 roll direktiivi eesmärkide saavutamise tagamisel 45
   - 4.5. Artikli 9 lõiked 3 ja 4 46

I lisa. Linnudirektiivi artikli 9 alusel valgepõsk-lagle puhul erandite kohaldamine 47

II lisa. Linnudirektiivi artikli 9 alusel kormoranide puhul erandite kohaldamine 55

1. **EESSÕNA**

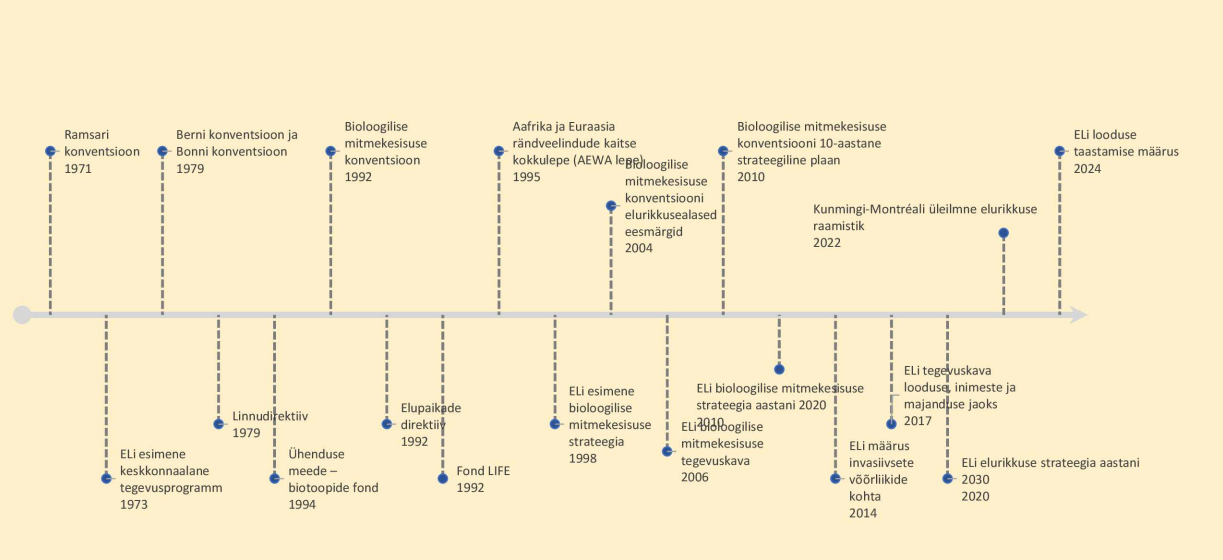
Direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi „linnudirektiiv“) ([1]) on ELi keskkonnapoliitika üks peamisi tugisambaid. See kinnitab ELi pühendumist elurikkuse säilitamisele kõikjal maailmas ja tagab jätkuvalt linnuliikide kaitse kogu Euroopas.

1979. aastal vastu võetud linnudirektiiv oli poliitiline vastus üldsuse suurele murele lindude arvukuse järsu vähenemise pärast. Kuna linnud rändavad ega tunnista riigipiire, oli selge, et ELi tasandil koordineeritud kaitsepüüdlused annaksid paremaid tulemusi. Linnud on ka oluline elurikkuse ja keskkonna tervise näitaja. Seetõttu anti linnudirektiiviga elusloodus kaitsele uus mõõde, mis põhineb liikide kõrval nende elupaikade kaitsmisel ja hoidmisel, sest üha ilmsemaks sai, et liigi kaitsmiseks tuleb kaitsta ka tema elupaika.

Kuigi pikaajaliste tervete linnupopulatsioonide tagamisel on veel lahendamist vajavaid probleeme, on linnudirektiiv jätkuvalt lindude kaitse standard ELi kõigis 27 liikmesriigis.

Joonis 1

Loodust ja elurikkust käsitlevate peamiste ELi ja rahvusvaheliste algatuste kronoloogia

LAHTIÜTLUS

Käesoleva tõlgendava juhenddokumendi eesmärk on selgitada linnudirektiivi artiklite 5 ja 9 sätteid, sealhulgas Euroopa Liidu Kohtu (edaspidi „Euroopa Kohus“) asjakohase kohtupraktika abil. Juhenddokument ei ole õiguslikult siduv ega tekita uusi juriidilisi kohustusi. Pigem antakse selles selgitusi, et toetada liikmesriike nende konkreetses kontekstis kõige sobivamate riiklike rakendusmeetmete väljatöötamisel.

Juhenddokument ei piira Euroopa Kohtu edasist kohtupraktikat, linnudirektiivi ja elupaikade direktiivi käimasoleva stressitesti tulemusi ega Euroopa Komisjoni esitatud ettepanekute paketti halduskoormuse vähendamiseks ([2]). Selle paketi raames on komisjon muu hulgas teinud ettepaneku teatavate sätete kohta, mille eesmärk on tagada, et

([1]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. novembri 2009. aasta direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (kodifitseeritud versioon) (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Lihtsustamine kestliku konkurentsivõime huvides“ (COM(2025) 980 final).

linnudirektiivi artiklis 5 sätestatud nõudeid liikide kaitse kohta ei tõlgendata liiga piiravalt ega koormavalt, ilma et see seeläbi satuks ohtu direktiivi eesmärkide saavutamine ([3]). Pärast õigusloomeprotsessi tulemuste selgumist võib osutuda vajalikuks käesolev juhenddokument läbi vaadata.

Linnudirektiivi üldine raamistik

Linnudirektiiviga kaitstakse kõiki looduslikult esinevaid linnuliike nende liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse asutamislepingut (artikkel 1) ([4]).

Tunnistades, et oluline on tasakaalustada esmatähtsat vajadust kaitsta meie keskkonda (sealhulgas linnuliikide kaitse kaudu) muude eluliste huvidega, on linnudirektiivi artikliga 2 pandud liikmesriikidele kohustus võtta meetmeid kõigi artiklis 1 osutatud liikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi, või nende liikide arvukuse kohandamiseks vastavalt sellele tasemele.

Linnudirektiiviga taotletakse seda eesmärki peamiselt kahe põhisamba kaudu:

1) linnuliikide elupaikade kaitse (alade kaitse) ning

2) kõikide liikide üldise kaitsesüsteemi (sh teatavate keeldude) kehtestamine (liikide kaitse).

Esimene sammas on seotud linnudirektiivis sätestatud alapõhise kaitsekorraga ning selle aluseks on direktiivi artiklid 3 ja 4. Artikli 3 kohaselt peavad liikmesriigid võtma vajalikke meetmeid kõikide artiklis 1 osutatud linnuliikide elupaikade piisava mitmekesisuse ja suuruse säilitamiseks, hoidmiseks või taastamiseks. Artikli 4 kohaselt tuleb kaitsta direktiivi I lisas loetletud liikide ja reeglipäraselt esinevate rändliikide jaoks kõige sobivamaid alasid, klassifitseerides need erikaitsealadena. Kui ala on selliselt klassifitseeritud, saab sellest Natura 2000 võrgustiku osa ja selle suhtes kohaldatakse linnudirektiivi artikli 4 lõigetes 1 ja 2 ning direktiivi 92/43/EMÜ ([5]) (elupaikade direktiiv) artikli 6 lõigetes 2, 3 ja 4 sätestatud kaitsekorda vastavalt kõnealuse direktiivi artiklile 7 ([6]). Liikmesriigid peavad iga erikaitseala jaoks kindlaks määrama alapõhised kaitse-eesmärgid ning kehtestama vajalikud kaitsemeetmed ja rakendama neid ([7]). Erikaitseala mõjutava kava või projekti võib heaks kiita üksnes juhul, kui see ei avalda ala terviklikkusele olulist negatiivset mõju. Elupaikade direktiivi artikli 6 lõike 4 kohaselt võib kava või projekti, millel oleks erikaitsealale oluline mõju, siiski ellu viia üldiste huvide seisukohast eriti mõjuvatel põhjustel, sealhulgas sotsiaalsetel ja majanduslikel põhjustel, kui alternatiivsed lahendused puuduvad ja kui erikaitsealade võrgustiku sidususe tagamiseks võetakse asendusmeetmeid.

([3]) Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus keskkonnamõju hindamise kiirendamise kohta (COM(2025) 984 final). Keskkonnamõju hindamise kiirendamist käsitleva määruse ettepaneku artiklis 8 tehakse ettepanek, et kui kavade ja projektide raames on võetud asjakohaseid ja proportsionaalseid leevendusmeetmeid tapmise ja häirimise vältimiseks, et hoida ära olulist kahjulikku mõju asjaomaste liikide populatsioonile, siis hoolimata tapmise või häirimise võimalikust negatiivsest mõjust nende liikide üksikisenditele ei käsitata tapmist või häirimist linnudirektiivi artikli 5 tähenduses tahtlikuna. Käesoleva juhenddokumendi avaldamise ajaks ei olnud kavandatud määrust veel vastu võetud. Austades täielikult kaasseadusandjaid, kes on ainsana pädevad ELi õigusakte vastu võtma, nendib komisjon, et kõnealuse ettepaneku käsitlemine jääb käesoleva juhenddokumendi ulatusest väljapoole. Pärast nimetatud määrusega seotud õigusloomealaste läbirääkimiste tulemuste selgumist võib seega osutuda vajalikuks käesolev juhenddokument läbi vaadata. Sama kehtib Euroopa võrgupaketi kohta (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_25_2945), mis ei olnud käesoleva juhenddokumendi avaldamise ajaks samuti veel vastu võetud.

([4]) Vt otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 36. Komisjon on koostanud direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate metslinnuliikide loetelu (lindude loetelu): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) Nõukogu 21. mai 1992. aasta direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.7.1992, lk 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) Elupaikade direktiivi artikli 7 kohaselt kohaldatakse erikaitsealade suhtes elupaikade direktiivi artikli 6 lõigetes 2–4 sätestatud alapõhiseid kaitsekorraldusnõudeid. Lisateavet nende sätete kohta leiab dokumendist „Natura 2000 alade kaitsekorraldus. Elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 sätted“ (https://data.europa.eu/doi/10.2779/02245).

([7]) Erikaitsealade kaitse-eesmärkide kindlaksmääramise ja kaitsemeetmete kehtestamise kohustust kinnitati kohtuasjas C-66/23 *Elliniki Ornithologiki Etaireia* tehtud kohtuotsuse punktides 46 ja 56.

Teise sambaga on kehtestatud linnudirektiivi artiklis 1 osutatud linnuliikide üldine kaitsesüsteem. Erinevalt alapõhistest kaitsenõuetest kohaldatakse seda süsteemi kõigi looduslikult esinevate metslinnuliikide suhtes nende liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse asutamislepingut.

Seda sammast reguleerivad linnudirektiivi artiklid 5–9. Artikli 5 kohaselt tuleb luua artiklis 1 osutatud linnuliikide üldine kaitsesüsteem, mis hõlmab selles kontekstis kohaldatavaid konkreetseid keelde. Artikli 6 kohaselt on keelatud elusate ja surnud lindude ning nendest valmistatud toodete müük, müügiks transportimine, müügi eesmärgil pidamine ja müügiks pakkumine, välja arvatud artikli 6 lõigetes 2 ja 3 sätestatud erandid direktiivi III lisas loetletud liikide puhul. Artiklis 7 on sätestatud tingimused, mille kohaselt võib pidada jahti direktiivi II lisas loetletud linnuliikidele ([8]). Artikli 8 lõike 1 kohaselt on keelatud kasutada mis tahes vahendeid, seadiseid ja meetodeid, mis võimaldavad lindude massilist või mittevalikulist püüdmist või tapmist või mis võivad põhjustada liigi paigutise kadumise. Mõned sellised artikli 8 kohaldamisalasse kuuluvad tavad on loetletud IV lisa punktis a. Artikli 8 lõike 2 kohaselt on keelatud jahipidamine IV lisa punktis b nimetatud liiklusvahenditelt ja tingimustel. Lõpuks tagatakse artikliga 9, et artiklites 5–8 sätestatud kaitsvad piirangud on tasakaalus muude oluliste huvidega, määrates kindlaks asjaolud, mille korral on võimalik neist nõuetest erandeid teha.

Linnudirektiivi rakendamisel järgitakse Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping“) artikli 191 lõikes 2 sätestatud ettevaatusprintsiipi, kohaldades juhul, kui liiki mõjutava riski suhtes valitseb teaduslik ebakindlus, kõrgemat kaitsetaset.

Kuna õigusaktiks on direktiiv, peavad liikmesriigid võtma selle sätted üle oma riigisisesesse õigussüsteemi, mis võimaldab neil võtta arvesse oma riigi eripärasid. Euroopa Kohus on järjekindlalt sedastanud, et direktiivid tuleb üle võtta selgelt ja täpselt ning et ülevõtvate õigusnormide puhul tuleb tagada vaieldamatult siduv jõud ning õiguskindluse nõuete täitmiseks vajalik konkreetsus, täpsus ja ühemõttelisus ([9]). Lisaks kohustusele võtta direktiivi sätted nõuetekohaselt üle riigisisesesse õigusesse on liikmesriikidel ka kohustus tagada kehtestatud kaitsesüsteemi tulemuslik kohaldamine kohapeal. Seepärast on pädevatel asutustel oluline roll kaitsenormidest teadlikkuse suurendamisel, nõuete kehtestamisel, stiimulite loomisel, nõuete täitmise jälgimisel ning täieliku ja tulemusliku täitmise tagamisel ([10]). Liikmesriikide pädevate asutuste ülesanne on tagada, et inimtegevuses arvestataks vajadust kaitsta linnuliike ELis ja et tegevus oleks selle vajadusega kooskõlas. Linnudirektiiviga on ette nähtud ka paindlikkus, eelkõige erandeid käsitlevate sätete kaudu, mis võimaldavad liikmesriikidel tasakaalustada keskkonnakaitset oluliste sotsiaal-majanduslike huvidega.

Juhenddokumendi ulatus

Käesoleva juhenddokumendi eesmärk on toetada liikmesriike linnudirektiivi artiklite 5 ja 9 nõuetekohasel rakendamisel. Dokument kajastab üksnes komisjoni seisukohti ega ole õiguslikult siduv. Liidu õiguse autoriteetseid tõlgendusi saab anda ainult Euroopa Kohus. Käesoleva juhenddokumendi koostamisel on komisjon tuginenud Euroopa Kohtu lahenditele linnudirektiivi sätete kohta; lisaks toob komisjon esile paindlikkuse, mis on liikmesriikidele linnudirektiivi sätete kohaldamisel ette nähtud, võttes arvesse direktiivi üldeesmärke.

Artiklit 7, millega on direktiivi üldiste kaitse-eesmärkide raames kehtestatud tingimused, mille kohaselt võib pidada jahti II lisas loetletud linnuliikidele, on juba käsitletud komisjoni eelmises juhenddokumendis. Seepärast täiendab käesolev juhenddokument *linnudirektiivil põhinevat säästvat jahipidamist käsitlevat juhenddokumenti* ([11]) ja neid kahte dokumenti tuleks lugeda koos.

([8]) Vt linnudirektiivil põhinev jahipidamist käsitlev juhenddokument https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_et.

([9]) Vt otsus kohtuasjas C-363/85: *komisjon* vs. *Itaalia*, punkt 6; otsus kohtuasjas C-361/88: *komisjon* vs. *Saksamaa*; otsus kohtuasjas C-159/99: *komisjon* vs. *Itaalia*, punkt 32; otsus kohtuasjas C-415/01: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 21; otsus kohtuasjas C-58/02: *komisjon* vs. *Hispaania*; otsus kohtuasjas C-6/04: *komisjon* vs. *Ühendkuningriik*, punktid 21, 25 ja 26; otsus kohtuasjas C-508/04: *komisjon* vs. *Austria*, punkt 80; ning otsus kohtuasjas C-290/18: *komisjon* vs. *Portugal (erikaitsealade määramine ja kaitse)*, punkt 35.

([10]) Peale selle on liikmesriigid Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta direktiivi (EL) 2024/1203 (mis käsitleb keskkonna kaitsmist kriminaalõiguse kaudu) artikli 3 lõike 2 punkti n kohaselt kohustatud tagama, et linnudirektiivi artiklis 1 osutatud liikide isendi või isendite ebaseaduslikku ja tahtlikku tapmist, hävitamist, äravõtmist, omamist, müüki või müügiks pakkumist käsitatakse kuriteona, välja arvatud juhul, kui niisugune tegu puudutab isendite ebaolulist kogust.

([11]) Vt linnudirektiivil põhinev jahipidamist käsitlev juhenddokument: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_et.

Käesolev juhenddokument ei hõlma linnudirektiivi artiklite 6–8 sätteid ega alapõhist kaitset käsitlevaid artikli 4 sätteid. Täpsemat teavet erikaitsealade kaitsekorralduse nõuete kohta, mis sisalduvad elupaikade direktiivi artikli 6 lõigetes 2–4, leiab komisjoni juhenddokumendist *„Natura 2000 alade kaitsekorraldus. Elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 sätted“* ([12]).

Miks on seda juhenddokumenti vaja?

Võttes arvesse kasvavaid ülemaailmseid majandus- ja julgeolekuprobleeme, on oluline tagada, et linnudirektiiv soodustaks jätkuvalt konkurentsitihedat ja jätkusuutlikku majandust, kaitstes samal ajal meie looduspärandit.

Dokumendi eesmärk on anda suuniseid linnudirektiivi kohase üldise kaitsesüsteemi tõlgendamiseks ja rakendamiseks ning ühtlasi aidata vähendada halduskoormust. Juhenddokumendis selgitatakse miinimumnõudeid ja seda, kuidas liikide kaitse nõudeid õigesti kohaldada, muutes selle ülesande pädevate asutuste ja ettevõtjate jaoks lihtsamaks.

Selleks et tagada sätete ühtne kohaldamine, selgitatakse käesolevas juhenddokumendis ka liikmesriikidele ette nähtud paindlikkust, võttes arvesse direktiivi nõudeid ja Euroopa Kohtu praktikat. Eesmärk on võimaldada avaliku sektori asutustel ning maa- ja merekasutajatel jätkata oma tegevust kindla teadmisega, et nad ei riku direktiivi nõudeid.

Juhenddokument on ennekõike suunatud liikmesriikide riiklikele, piirkondlikele ja kohalikele ametiasutustele, kuid seda saavad teabematerjalina kasutada ka linnudirektiivi rakendamisega seotud organisatsioonid ja muud sidusrühmad. Selle eesmärk on selgitada ja ratsionaliseerida direktiivi rakendamist, andes selgeid ja praktilisi suuniseid, mis põhinevad eri liikmesriikide kogemustel ja Euroopa Kohtu poolt direktiivile antud tõlgendustest saadud teadmistel.

Käesoleva juhenddokumendi I lisa sisaldab suuniseid valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) kohta; selle liigi arvukus on märkimisväärselt kasvanud, mis on mõnel juhul põhjustanud majandustegevusele olulist kahju. Varasemas juhenddokumendis *„Great Cormorant: Applying derogations under Article 9 of the Birds Directive 2009/147/EC“* ([13]) (Kormoran: linnudirektiivi 2009/147/EÜ artikli 9 kohaste erandite kohaldamine) selgitati artikli 9 kohaldamist kormoranide (*Phalacrocorax carbo*) poolt teatavale majandustegevusele põhjustatava tõsise kahju ennetamise konkreetses kontekstis. Arvestades teema olulisust, vajadust ajakohastada seda dokumenti, võttes arvesse riikide probleeme, mis tulenevad kõnealuse liigi suurenenud arvukusest ELi eri osades, ning vajadust leida viise kormoranide ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamiseks, on käesoleva juhenddokumendi II lisas esitatud ajakohastatud versioon. Nende kahe lisa eesmärk on muu hulgas praktiliste näidete abil selgitada paindlikkust, mis on liikmesriikidele võimaldatud selleks, et hoida ära kõnealuse kahe liigi poolt põllumajandusele ja kalandusele tekitatavat tõsist kahju.

2. **LINNUDIREKTIIVI KOHALDAMISALA JA EESMÄRGID**

2.1. **Kohaldamisala**

1. Linnudirektiivi artiklis 1 on määratud kindlaks direktiiviga ette nähtud kaitse ulatus.

„Artikkel 1

(1) Käesolev direktiiv käsitleb kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaitset nende liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse asutamislepingut. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kehtestab nende kasutamise eeskirjad.

(2) Direktiivi kohaldatakse lindude, nende munade, pesade ja elupaikade suhtes.“

([12]) Natura 2000 alade kaitsekorraldus – Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Artikli 1 kohaselt käsitleb linnudirektiiv seega kõikide looduslikult esinevate linnuliikide kaitset nende liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse asutamislepingut ([14]). Komisjon on koostanud direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate linnuliikide, sealhulgas juhukülaliste loetelu ([15]).

3. Euroopa Kohus on sedastanud, et linnudirektiivi kohaselt peavad liikmesriigid kaitsma ELis looduslikult esinevaid metslinde ka siis, kui asjaomase liikmesriigi territooriumil ei ole asjaomase liigi looduslikke elupaiku ([16]). Liikmesriiki sissetoodud liigid kuuluvad linnudirektiivi kohaldamisalasse, kui nad on pärismaised mujal ELis. Sissetoodud liigid, mis ei ole pärismaised üheski ELi liikmesriigis, ei kuulu direktiivi kohaldamisalasse, välja arvatud juhul, kui neid on sõnaselgelt nimetatud mõnes direktiivi lisas (nt metskalkun (*Meleagris gallopavo*)).

4. Euroopa Kohus on kinnitanud, et direktiivi ei kohaldata vangistuses sündinud ja kasvatatud lindude isendite suhtes, sest kaitsekorra laiendamine muudele kui oma looduslikus keskkonnas esinevatele linnupopulatsioonidele ei täidaks direktiivi aluseks olevat keskkonnaeesmärki ([17]). Direktiivi kohaldatakse siiski selliste kodustatud või vangistuses sündinud ja kasvatatud loodusliku liigi isendite suhtes, kes lastakse loodusesse ja keda ei saa enam looduslikult esinevatest isenditest selgelt eristada. See on vajalik selleks, et kaitsta looduslikult esinevaid isendeid, kellele võidakse eksikombel põhjustada kahju, mis on direktiivi kohaselt keelatud ([18]).

2.2. **Eesmärgid**

5. Direktiivi artiklis 2 on sätestatud kohustus võtta meetmeid seoses artiklis 1 osutatud lindudega.

„*Artikkel 2*

Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed artiklis 1 osutatud liikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi, või nende liikide arvukuse kohandamiseks vastavalt sellele tasemele.“

6. Linnudirektiivis ei ole konkreetset sätet, milles oleks määratletud direktiivi eesmärgid, kuid Euroopa Kohus on sõnastanud direktiivi eesmärgi järgmiselt:

„[…] nagu nähtub linnudirektiivi artiklist 1 – võttes arvesse selle põhjendusi 3, 5, 7 ja 8 –, on selle direktiivi eesmärk kõigi selliste linnuliikide kaitse, hoidmine ja kontroll, kes esinevad looduslikult nende liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse aluslepinguid, et tagada nende kui Euroopa rahvaste pärandi kaitse; selleks on vajalik pikaajaline kaitse elupaikade piisava mitmekesisuse ja suuruse hoidmise või taastamise kaudu. Seda eesmärki arvestades kohustab kõnealuse direktiivi artikkel 2 koostoimes põhjendusega 10 liikmesriike võtma kõik vajalikud meetmed nende linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi, või nende linnuliikide arvukuse kohandamiseks vastavalt sellele tasemele nii, et seda saaks pidada rahuldavaks ([19]).“

([14]) Vt otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 36.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) Otsus kohtuasjas C-149/94: *Vergy*, punkt 18.

([17]) Otsus kohtuasjas C-149/94: *Vergy*, punktid 12–15.

([18]) Kaljutuvi (*Columba livia*) puhul on paljudes linnapiirkondades kodustatud isendid pika aja vältel paljundusrajatistest põgenenud ja moodustavad metsikuid populatsioone, mis on ristunud looduslike populatsioonidega. Vangistuses kasvatatud isendid ei kuulu küll linnudirektiivi kohaldamisalasse, kuid metsikud tuvid on direktiiviga hõlmatud, välja arvatud juhul, kui on võimalik selgelt tõendada, et nad on vangistuses kasvatatud ja looduslikust populatsioonist eristatavad. Kui eristamine ei ole isendi tasandil võimalik (ja tegelike kaitsekorraldusstsenaariumide puhul on see enamasti nii), kohaldatakse linnudirektiivi kaitsekorda täies ulatuses. Linnade metsikute tuvipopulatsioonide ohjamiseks kasutatakse mitmesuguseid haldamisstrateegiaid, mis hõlmavad söötmiskeeldude kehtestamist, toidu- ja veeallikate reguleerimist, visuaalsete ja akustiliste peletusvahendite kasutamist, puhkamise ja pesitsemise vältimiseks füüsiliste tõkete, näiteks võrkude ja piikide paigaldamist, järelevalve all olevates tuvimajades viljastatud munade asendamist võltsmunadega, pesade eemaldamist, steriliseerimist, kontratseptiivse sööda jagamist ning isendite püüdmist ja eemaldamist või ümberpaigutamist. Kui valitud haldamismeetodid võivad olla vastuolus linnudirektiivi artiklis 5 sätestatud keeldudega, tuleb artikli 9 sätete alusel kehtestada asjakohased erandid.

([19]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punkt 51; vt ka selle kohtuotsuse punkt 54. Vt ka otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 40.

7. Nagu on sätestatud linnudirektiivi artiklis 1, on direktiivi eesmärk kaitsta kõiki ELis looduslikult esinevaid linnuliike. Artikli 2 sõnastus rõhutab eriti vajadust hoida nende liikide arvukust tasemel, mis vastab ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, võttes samal ajal arvesse majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Viide nendele nõuetele ja vajadustele artiklis 2 peegeldab mõju, mida need võivad avaldada linnudirektiivi alusel kaitstavate liikide arvukusele. Nende liikide kaitsmiseks tuleb väljendit „rahuldav tase“ seega tõlgendada nende erinevate vajaduste kontekstis, võttes ühtlasi arvesse viise, kuidas need võivad mõjutada linnupopulatsioonide arvukust ([20]). Viide sellele, et arvesse tuleb võtta majanduslikke ja vaba aja veetmisega seotud vajadusi, peegeldab ka asjaolu, et majandustegevus ja vaba aja veetmine sõltub lindude kaitsest ja on sellest mõjutatud. Seepärast tuleb tagada, et direktiivi kõigi sätete rakendamisel peetakse silmas ökoloogilisi, teaduslikke ja kultuurilisi ning majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi.

8. Eeltooduga seoses on Euroopa Kohus kinnitanud, et artiklis 2 võetakse arvesse ühelt poolt lindude tõhusa kaitse vajadust ning teiselt poolt rahvatervise ja ohutuse, majanduse, ökoloogia, teaduse, põllumajanduse ja vaba aja veetmisega seotud vajadusi ([21]). Euroopa Kohus on siiski kinnitanud ka seda, et artikkel 2 ei kujuta endast autonoomset erandit linnudirektiiviga kehtestatud üldisest kaitsesüsteemist ([22]).

9. Seega ei piira need ökoloogilised, teaduslikud, kultuurilised, majanduslikud ja vaba aja veetmisega seotud vajadused linnudirektiivis, sealhulgas selle artiklis 5, sätestatud nõuete kohaldamist ning neid ei võeta direktiivi keeldude kohaldamisel arvesse ([23]). Artiklis 9 sätestatud erandite tegemise võimalused kajastavad nimetatud vajadusi ja nende eesmärk on tasakaalustada direktiivi rakendamisega seotud erinevaid poliitilisi prioriteete. Lisaks võivad majanduslikud ja vaba aja veetmisega seotud vajadused olla asjakohased võimalike erandite proportsionaalsuse hindamisel rahuldavate alternatiivide läbivaatamise kontekstis.

10. Majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi võib arvesse võtta ka niivõrd, kuivõrd majandustegevus või vaba aja veetmine võib mängida rolli liigile avalduvas mõjus. Rahuldava taseme puhul, mis tuleb saavutada ja säilitada, tuleb seega arvestada ka survet, mida avaldavad liikidele majandustegevus või vaba aja veetmisega seotud tegevus.

11. Linnudirektiivi üldeesmärke ei tohi segi ajada artikli 5 kohaldamisalaga; see artikkel aitab kaasa direktiivi eesmärkide saavutamisele üldise kaitsesüsteemi kaudu, mida käsitletakse 3. peatükis ([24]).

12. Komisjon on seisukohal, et linnudirektiivi ja elupaikade direktiivi ühetaolise tõlgendamise ning tõhusa rakendamise huvides võiks „rahuldavat taset“ mõista tasemena, mis võimaldab saavutada soodsa kaitsestaatuse ([25]).

([20]) Vt analoogia alusel otsus kohtuasjas C-629/23: *Eesti Suurkiskjad*, punkt 68.
([21]) Otsus kohtuasjas C-262/85: *komisjon* vs. *Itaalia*, punkt 8.
([22]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 8; otsus kohtuasjas C-262/85: *komisjon* vs. *Itaalia*, punkt 8.
([23]) Vt analoogia alusel seoses linnudirektiivi artikli 4 lõikega 4 otsus kohtuasjas C-57/89: *komisjon* vs. *Saksamaa*, punkt 22.
([24]) Artiklit 5 kohaldatakse olenemata liigi seisundist ja olenemata mõjust, mida tegevus asjaomasele liigile avaldaks. Lisateavet vt 3. peatükist.
([25]) Komisjon on seda seost varem rõhutanud linnudirektiivil põhinevas säästvat jahipidamist käsitlevas juhenddokumendis (lk 20). Selline tõlgendus tuleneb linnudirektiivi rollist selle tagamisel, et EL täidaks rahvusvahelisi kohustusi, mis tulenevad metsloomade rändliikide kaitse konventsioonist, eelkõige aga Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkuleppest, Aafrika ja Aasia röövlindude kaitset käsitlevast vastastikuse mõistmise memorandumist ning Aafrika ja Euraasia maismaa-rändlinde käsitlevast tegevuskavast, mis kõik kohustavad kaitsma linnuliike ja mille eesmärk on soodsa kaitsestaatuse säilitamine või saavutamine.

3. **LINNUDIREKTIIVI ARTIKKEL 5**

3.1. **Artikli 5 tekst**

„Ilma et see piiraks artiklite 7 ja 9 kohaldamist, võtavad liikmesriigid vajalikke meetmeid kõikide artiklis 1 osutatud linnuliikide üldise kaitsesüsteemi loomiseks, keelates eelkõige:

a) tahtliku tapmise või püüdmise mis tahes viisil;

b) pesade ja munade tahtliku hävitamise või kahjustamise või pesade kõrvaldamise;

c) linnumunade korjamise loodusest ja munade või tühjade koorte hoidmise;

d) lindude tahtliku häirimise eriti pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal, niivõrd kui selline häirimine on käesoleva direktiivi eesmärkide seisukohalt oluline;

e) nende linnuliikide isendite pidamise, mille jahtimine ja püüdmine on keelatud.“

3.2. **Üldised kaalutlused**

13. Linnudirektiivi artikli 5 kohaselt tuleb kehtestada üldine kaitsesüsteem kõigi artiklis 1 osutatud looduslikult esinevate linnuliikide jaoks. Artikli 5 punktides a–e on loetletud nimetatud liikide kaitseks kehtestatud keelud.

14. Artikli 5 nõuetekohaseks kohaldamiseks peavad liikmesriigid kehtestama lindude kaitseks täieliku ja tõhusa õigusraamistiku, mille tulemusel rakendatakse konkreetseid ja spetsiifilisi kaitsemeetmeid, mis peavad tagama artiklis 5 sätestatud keeldude järgimise ([26]). Seega nõutakse artiklis 5 lisaks täieliku õigusraamistiku vastuvõtmisele ka konkreetsete ja spetsiifiliste kaitsemeetmete rakendamist ([27]).

15. Linnudirektiiv võimaldab liikmesriikidele selle üldise kaitsesüsteemi kehtestamisel paindlikkust, sealhulgas keeldude rakendamiseks kasutatavate meetodite ja õiguslike vahendite osas. Need võivad hõlmata konkreetsete õigus- või haldusnormide vastuvõtmist, et tulemuslikult keelata artiklis 5 osutatud kahju põhjustamine. Selle kaalutlusõiguse suhtes kohaldatakse artiklis 5 sätestatud piiranguid, mida kirjeldatakse üksikasjalikumalt allpool ([28]), ja kohustust tagada, et kehtestatud meetmetega hoitakse tegelikult ära artiklis 5 osutatud kahju ([29]). Lisaks peaks üldise kaitsesüsteemi kehtestamise ja kohaldamise aluseks olema direktiivi artiklis 2 nimetatud eesmärk hoida linnupopulatsioonide arvukus tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi, või kohandada liikide arvukust vastavalt sellele tasemele.

16. Kooskõlas artikliga 1 kohaldatakse artiklis 5 sätestatud keelde kõikide linnuliikide puhul, kes esinevad looduslikult nende liikmesriikide Euroopa territooriumil, mille suhtes kohaldatakse asutamislepingut. Euroopa Kohus on osutanud, et „linnudirektiivi artikli 5 selgest ja ühetähenduslikust sõnastusest nähtub seega, et selles sättes nimetatud keeldude kohaldamine ei ole kuidagi piiratud liikidega, mis on loetletud direktiivi I lisas või on mingil tasandil ohustatud või mille populatsioon pikas perspektiivis väheneb“ ([30]).. Seega, isegi kui tavapärase liigi populatsioon on stabiilne ja tõenäoliselt jääb selliseks ka lähitulevikus, ei saa liikmesriigid jätta seda liiki artikli 5 kohaste keeldude kohaldamisalast välja ([31]). Euroopa Kohus on samuti otsustanud, et artikli 5 kohaldamisel ei ole asjakohane kaaluda

([26]) Otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 35.
([27]) Vt analoogia alusel otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 75.
([28]) Vt analoogia alusel otsus kohtuasjas C-518/04: *komisjon* vs. *Kreeka*, punkt 16.
([29]) Otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 75.
([30]) Otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 36.
([31]) Otsus kohtuasjas C-441/17: *komisjon* vs. *Poola*, punktid 262 ja 263.

tegevuse mõju liigi arvukusele või kaitsestaatusele, välja arvatud lõike 5 punktis d sätestatud keelu puhul (vt jagu 3.4) ([32]). Artikli 5 punkti d puhul on sellised kaalutlused nagu liigi arvukus või kaitsestaatus asjakohased üksnes selle kindlakstegemisel, kas häirimine on linnudirektiivi eesmärgi seisukohast oluline, kuid need ei võimalda liigi väljajätmist artikli 5 punkti d kohaldamisalast.

17. Artiklis 5 sätestatud keelud kehtivad ka linnudirektiivi II lisas loetletud liikide puhul. Kuigi artikkel 7 lubab pidada neile liikidele jahti, mis hõlmab isendite tapmist või püüdmist kindlaksmääratud ajavahemikel ja teatavate artiklis 7 sätestatud piirangute raames ([33]), on II lisas loetletud liikide puhul jätkuvalt keelatud väljaspool jahihooaega toimuv tegevus ja artikliga 5 vastuolus olev tegevus, näiteks pesade või munade tahtlik hävitamine. Artikli 7 kohaldamisala piirdub jahipidamisega, mis tähendab, et muud tegevused, mis võivad põhjustada kahju, on II lisas loetletud liikide puhul endiselt keelatud. Täiendavad suunised artiklis 7 sätestatud kohustuste kohta on esitatud säästvat jahipidamist käsitlevas komisjoni juhenddokumendis ([34]).

18. Euroopa Kohtu praktikast nähtub selgelt, et artiklis 5 sätestatud keelde tuleb kohaldada ilma igasuguste ajaliste piiranguteta ([35]). Kõnealuste keeldude rakendamise aluseks olevate tegelike meetmete ja eeskirjade puhul võib siiski arvesse võtta hooajalisi tegureid, kui see on nõuetekohaselt põhjendatud, ning neid võib kohaldada ka üksnes kindlatel ajavahemikel, näiteks pesitsusperioodil. Artikli 5 punkti d puhul peavad liikmesriigid pöörama erilist tähelepanu linnuliikide elutsükli tundlikele etappidele, nagu pesitsemise või poegade üleskasvatamise periood. Kuigi selliseid hooajalisi tegureid võib arvesse võtta, ei saa linnuliike artikli 5 kohasest üldisest kaitsesüsteemist isegi mitte ajutiselt välja jätta ([36]). Tagamaks, et majandustegevuses välditakse artiklis 5 nimetatud keelatud kahju põhjustamist ja et majandustegevus on selle sättega kooskõlas, võib potentsiaalselt kahjuliku tegevuse suhtes kohaldada ennetavaid meetmeid, nagu allpool selgitatud.

19. Loodusliku linnustiku täielik ja tõhus kaitse eeldab ka kõikehõlmavat kaitset geograafilise ulatuse mõttes. See tähendab, et artikkel 5 kehtib linnudirektiivi kogu geograafilise kohaldamisala ulatuses, nagu see on määratletud direktiivi artiklis 1, olenemata sellest, kus linnud puhkavad või milliseid alasid nad läbivad või kas ala asub Natura 2000 võrgustikus või väljaspool seda. Riiklik õigusakt, mille kohaselt loodusliku linnustiku kaitse piirdub konkreetse alaga (nt looduspärandi alaga), ei ole seega linnudirektiiviga kooskõlas ([37]). Artiklis 5 sätestatud keeldude rakendamisel võivad liikmesriigid siiski arvesse võtta iga liigi puhul asjakohaseid geograafilisi kriteeriume, pidades silmas ka artikli 2 eesmärke.

Praktilise rakendamise tugi nr 1: paindlikkus üldise kaitsesüsteemi aluseks oleva õigusraamistiku loomisel

Liikmesriikidele on linnudirektiivi sätete riigisisesesse õigusesse ülevõtmisel võimaldatud märkimisväärne paindlikkus, tingimusel et õigusraamistik on selge ja et linnudirektiivi eesmärkide saavutamise tagamiseks rakendatakse tõhusaid ennetavaid meetmeid. See võib hõlmata liikmesriigi juhtimissüsteemi eripäradega kohandatud uute seaduste, määruste või haldusmeetmete kehtestamist või olemasolevate konkreetsete seaduste, määruste või haldusmeetmete jõustamist kas riiklikul või piirkondlikul tasandil. Ennetavad meetmed võib integreerida ka majandustegevust (näiteks energeetikat, metsandust või põllumajandust) reguleerivatesse valdkondlikesse õigusaktidesse ning neid võib vajaduse korral kohandada vastavalt konkreetsetele piirkondlikele või kohalikele oludele. Lisaks võivad liikmesriigid õigusraamistiku rakendamise hõlbustamiseks pakkuda majandusvaldkonna sidusrühmadele tuge nõustamisteenuste, sihipäraste rahastamiskavade ja teadlikkuse suurendamise algatuste kaudu.

([32]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 53 ja 54, ning otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 43.

([33]) Kohtuasjas C-157/89: *komisjon* vs. *Itaalia* tehtud otsuse punktis 14 osutas Euroopa Kohus vajadusele rakendada täiemahulist kaitsesüsteemi perioodidel, mil metslindude ellujäämine on eriliselt ohustatud.

([34]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_et.

([35]) Kohtuasjas C-252/85: *komisjon* vs. *Prantsusmaa* tehtud otsuse punkt 9; kuigi see kohtuotsus puudutas artikli 5 punkte b ja c, on see ülekantav artiklile 5 tervikuna, kuna artikli sõnastus ei piira ühegi selles sisalduva keelu ulatust.

([36]) Otsus kohtuasjas C-507/04: *komisjon* vs. *Austria*, punkt 114.

([37]) Otsus kohtuasjas C-252/85: *komisjon* vs. *Prantsusmaa*, punkt 15.

3.3. **Linnudirektiivi artiklis 5 osutatud „tahtlikkus“**

20. Enne artikli 5 konkreetsete sätete juurde asumist on oluline selgitada mõistet „tahtlikkus“, mis on oluline tegur artikli 5 punktides a, b ja d sätestatud keeldude tõlgendamisel ja rakendamisel. Need keelud on järgmised:

a) mis tahes viisil tahtliku tapmise või püüdmise keeld;

b) pesade ja munade tahtliku hävitamise või kahjustamise ja pesade kõrvaldamise keeld ning

d) keeld linde tahtlikult häirida eriti pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal, niivõrd kui selline häirimine on linnudirektiivi eesmärkide seisukohalt oluline.

21. Punktides c ja e sätestatud keelde kohaldatakse olenemata teo tegija kavatsusest.

22. Mõiste „tahtlikkus“ kohta on olemas Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika. Euroopa Kohtu sõnul hõlmab mõiste „tahtlikkus“ nii tegevust, mille eesmärk on lindude püüdmine, tapmine või häirimine või linnupesade või -munade hävitamine või kahjustamine, kui ka tegevust, millel ilmselgelt selline eesmärk puudub, kuid mille puhul mööndakse niisuguse püüdmise, tapmise, häirimise, hävitamise või kahjustamise võimalust ([38]). Seega, kui tegija möönab võimalust, et tema tegevus toob kaasa keelatud kahju, kuid tegutseb sellest hoolimata, on see hõlmatud artiklis 5 sätestatud keeldudega isegi siis, kui sellise kahju tekitamine ei olnud tema kavatsus ([39]). II lisas loetletud liikide puhul kohaldatakse siiski erandit, kuna nende liikide isenditele võib jahti pidada, st neid võib surmata või püüda kindlaksmääratud aja jooksul ja teatavate artiklis 7 sätestatud piirangute raames.

23. Tahtlikkus eeldab teadlikkust, mille tõendamiseks peavad olema täidetud kaks kumulatiivset tingimust: i) teadlikkus lindude olemasolust ja ii) teadlikkus sellest, et kõnealune tegevus võib neile lindudele põhjustada keelatud kahju. Mõlema elemendi kaalumisel tuleb silmas pidada kättesaadavat teavet ja selle levitamist.

24. Selleks et toetada ettevõtjaid, kelle tegevus võib põhjustada keelatud kahju, peaksid liikmesriigid suurendama ettevõtjate teadlikkust olemasolevatest ennetusmeetmetest.

25. Esiteks hõlmab teadlikkus lindude olemasolust olukordi, kus linde või nende pesi on täheldatud alal, mida kõnealune tegevus mõjutab, või kus on olemas teaduslikud andmed ja dokumenteeritud tähelepanekud lindude esinemise kohta asjaomasel alal. Euroopa Kohus on leidnud, et tegemist võib olla ka olukordadega, kus lindude esinemist võib põhjendatult eeldada ökoloogiliste tegurite alusel, nagu teatud linnuliikide puhul tüüpilise metsa või rohumaa tüüp ja vanus ([40]).

26. Teadlikkus lindude olemasolust ei ole iseenesest piisav – esinema peab ka mõistlikult eeldatav risk, et kõnealune tegevus võib põhjustada seal viibivatele lindudele keelatud kahju. Seejuures on oluline arvestada liigi vajadusi ja tundlikkust, võttes arvesse seda, kus liik pesitseb, lindude pesitsusharjumusi, seda, milliseid alasid linnud toitumiseks või jahipidamiseks kasutavad, ning muid liigispetsiifilisi kaalutlusi. Need teadmised võivad põhineda liigipõhistes tegevuskavades, Natura 2000 alade kaitsekorralduskavades või metsanduskavades sisalduval teabel ning mis tahes muudel asjakohastel teaduslikel andmetel ja uuringutel asjaomaste liikide kohta.

([38]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punkt 49, ja otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 39.

([39]) Vt otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 47–48, kus Euroopa Kohus kinnitas, et linnudirektiivi artiklis 5 sisalduvat sõna „tahtlik“ tuleb tõlgendada samamoodi, nagu seda tõlgendatakse elupaikade direktiivi artikli 12 puhul. Seega kohaldas Euroopa Kohus elupaikade direktiivi artiklis 12 sisalduva sõna „tahtlik“ puhul kohaldatavat pikaajalist kohtupraktikat linnudirektiivi artiklis 5 sisalduva sama sõna suhtes.

([40]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punkt 61.

27. Riski kindlaksmääramise aluseks on seega kõnealuse tegevuse mõju ning asjaomase liigi vajaduste ja tundlikkuse koostoime. Vastav tegevus võib hõlmata näiteks puude langetamist pesitsusperioodil kohtades, kus metsalinnud teadaolevalt pesitsevad, või teatavaid põllumajandustavasid, mis mõjutavad mõningaid maapinnal pesitsevaid linnuliike ning mis võivad põhjustada lindude tapmist või olulist häirimist või nende pesade hävitamist. Tulemuseks ei ole raie- ja niitmiskeeld, kuid tagada tuleb tegevuse kooskõla lindude kaitsega.

28. Kui tegevus planeeritakse ajaks, mis jääb väljapoole linnuliigi pesitsusperioodi, või kui rakendatakse muid ettevaatusabinõusid (vt ennetusmeetmete kohta allpool), võib see jääda tahtliku kahjustamise mõiste ulatusest välja. Sel juhul võidakse planeerimisel pidada silmas perioodi, mil saab eeldada lindude puudumist tegevusest mõjutatud alal. Samuti võib olla võimalik teha laiema piirkonna või elupaiga piires kindlaks konkreetsed alad, kus linde ei esine. Sellised kaalutlused on väga kontekstipõhised, mistõttu neid tuleb hinnata igal üksikjuhul eraldi.

29. Riikide ametiasutuste roll on kõigil juhtudel väga oluline. Majandustegevuse reguleerimisel peaksid ametiasutused tuginema teaduslikele andmetele lindude geograafilise ja ajalise esinemise kohta. Nad peaksid kasutama kõiki asjakohaseid vahendeid, et ennetavalt levitada teavet lindude esinemise ja nende kaitseks kehtestatud eeskirjade ning olemasolevate ennetusmeetmete kohta. Artiklit 2 silmas pidades peaksid riikide ametiasutused tegema selle teabe kättesaadavaks ka asjaomastele sidusrühmadele, et nende majandustegevus või vaba aja veetmine oleks linnukaitsenõuetega kooskõlas.

30. Kuna artiklis 5 sätestatud keelde kohaldatakse olenemata nende tegelikust mõjust asjaomasele liigile, välja arvatud artikli 5 punktis d sätestatud keelu puhul, ei saa kahju tekkimise võimaluse möönmise kindlakstegemisel lähtuda asjaomase liigi arvukusest või liigile avalduvast mõjust ([41]).

3.4. **Tahtliku kahjustamise vältimiseks ennetusmeetmete rakendamine**

31. Nagu allpool selgitatakse, võib tõhusate ennetusmeetmete rakendamine seoses potentsiaalselt kahjustava tegevusega välistada artikli 5 punktide a, b või d kohaselt keelatud tahtliku kahjustamise, kui on täidetud teatavad konkreetsed tingimused. Selline lähenemisviis võib pakkuda ettevõtjatele ja riigi ametiasutustele selget raamistikku ning vähendada erandite kohaldamise vajadust ja seega ka halduskoormust.

32. Kui tegevus on artikli 5 punktis a, b või d sätestatud keeluga tõenäoliselt vastuolus, võivad riigi pädevad asutused määrata kindlaks ennetusmeetmed, mida (majanduslikud või muud) osalejad saavad planeerimis- ja/või rakendamisetapis rakendada, et kõnealust tegevust oleks võimalik ellu viia, vältides samal ajal nii palju kui võimalik asjaomasel alal esinevatele linnuliikidele kahju põhjustamist. Artiklis 5 sätestatud keeldude tegelikuks järgimiseks peavad ennetusmeetmed olema konkreetsed ja spetsiifilised, võttes arvesse asjaomast liiki puudutavat asjakohast teavet, ning olema kavandatud nii, et nii palju kui võimalik vältida keelatud mõju, mida kõnealune tegevus võib avaldada ([42]). Kui tegevuse aluseks on ennetav lähenemisviis ([43]) ja kahju põhjustamine on väga suure tõenäosusega välistatud, võib hilisemat jääkmõju pidada juhuslikuks, mitte tahtlikuks. Selle lähenemisviisi eelis on, et see võimaldab tegevust ellu viia ilma, et oleks vaja teha linnudirektiivi artikli 9 kohast erandit.

33. Kui kahju põhjustamist ei ole võimalik vältida, tuleb tugineda artiklis 9 sätestatud erandile (vt järgmine peatükk).

([41]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 49–54.

([42]) Vt kohtuasjas C-441/17: *komisjon* vs. *Poola* tehtud otsuse punkt 259, kus Euroopa Kohus leidis, et liikmesriigi ametiasutuste otsus, millega lubati langetada puid, mis teadaolevalt olid paljude linnuliikide jaoks olulised elupaigad, on artikli 5 punktidega b ja d vastuolus osaliselt seetõttu, et otsus ei sisaldanud konkreetseid ja spetsiifilisi kaitsemeetmeid, mis välistaksid keelatud kahju põhjustamise ja tagaksid kõnealuste keeldude järgimise.

([43]) Vt analoogia alusel otsus liidetud kohtuasjades C-473/19 ja C-474/19: *Föreningen Skydda Skogen*, punkt 77.

34. Hinnates, kas projekt või tegevus on artiklis 5 sätestatud keeldudega vastuolus, võib neid ennetusmeetmeid arvesse võtta ([44]). Euroopa Kohus on kinnitanud, et projekti mõju ei pea hindama eraldiseisvalt projektiga kaasnevatest meetmetest, mis on välja pakutud selle mõju vältimiseks või artikli 5 punkti d puhul mõju vähendamiseks ebaolulise tasemeni. Oluline on üksnes mõju, mis lindudele projekti rakendamise tulemusel tegelikult avaldub ([45]).

35. Mis puudutab ennetusmeetmete kindlaksmääramist ja nende integreerimist projektide või tegevuste planeerimisse ja elluviimisse, siis ennetusmeetmete tõhususe hindamisel on pädevad asutused kohustatud võtma arvesse kõige usaldusväärsemaid kättesaadavaid teaduslikke andmeid ja rahvusvaheliste teadusuuringute kõige uuemaid tulemusi ([46]). Selle tõendamist, et keelatud kahju ei teki, ei tohiks siiski muuta ettevõtjate ja pädevate asutuste jaoks ülemäära raskeks ([47]). Euroopa Kohtu otsuse kohaselt puudub kohustus nõuda ennetusmeetmete tõhususe tõendamist teaduslike dokumentidega, mis annaksid tunnistust nende meetmete edukast rakendamisest, sest sellised dokumendid ei pruugi olla kättesaadavad ([48]). Ennetusmeetmete kasutamise kaalumisel, näiteks loamenetluse kontekstis, võib nende tõhusust tõendada kohtueksperdi põhjendatud hinnanguga ([49]) ning sõltuvalt riigisisesest õigusest võib kasutada ka muid sarnaseid vahendeid.

36. Kui ennetusmeetmed on kehtestatud, tuleb jälgida nende tulemuslikkust, veendumaks, et neid meetmeid rakendatakse ja et need tagavad tegelikult vastavuse artiklile 5, hoides ära lindudele ja/või nende pesadele ja munadele kahju põhjustamise. Selleks et tagada artikli 5 järgimine, võib vajaduse korral kehtestada mehhanismi täheldatud keelatud kahjule reageerimiseks. Ilma jälgimis- ja reageerimismehhanismideta ei oleks võimalik tagada, et ennetusmeetmetega tõepoolest tagatakse nõuete täitmine. Kui tuvastatakse kahju põhjustamine, võib tekkida vajadus teha võimalikule edasisele kahjule reageerimiseks kohandusi, et vastavus artiklile 5 oleks tagatud ja et asjaomane tegevus saaks jätkuda.

Praktilise rakendamise tugi nr 2: halduskoormuse vähendamine ja õiguskindluse tagamine integreeritud ennetusmeetmete abil

Liikmesriikide ametiasutused võivad hõlbustada majandustegevust või vaba aja veetmisega seotud tegevust, mille puhul võib esineda linnudirektiivi artikli 5 rikkumise risk, määrates kindlaks konkreetsed ennetusmeetmed, mille eesmärk on tõhusalt vältida lindudele kahju põhjustamist. Tõhusa ennetava lähenemisviisi rakendamise korral ei tohiks võimalikku jääkmõju pidada tahtlikuks; see võimaldab tegevust ellu viia ilma, et oleks vaja teha artikli 9 kohast erandit. See võib lihtsustada rakendamist ning oluliselt vähendada ametiasutuste ja ettevõtjate halduskoormust ja kulusid, tagades samal ajal ettevõtjatele õiguskindluse. Seda lähenemisviisi tuleks rakendada pädevate riiklike asutuste ja majandussektorite tihedas koostöös, mis hõlmab ettevõtjate nõustamist artikli 5 nõuete täitmise alal (vt jaod 3.3 ja 3.5).

3.5. **Artiklis 5 sätestatud konkreetsed keelud**

37. Iga artiklis 5 loetletud keelu puhul on osutatud kahjule, mille põhjustamise liikmesriigid peavad keelama. Euroopa Kohus on kinnitanud, et punktide a ja b sätete kohaldamisel ei ole asjakohane analüüsida inimtegevuse mõju asjaomaste linnuliikide arvukusele ([50]). Seda tõlgendust saab analoogia alusel laiendada punktidele c ja e, kuna nendeski sätetes sisalduvate keeldude puhul ei ole osutatud sellele, et kahju peab avaldama liigi arvukusele olulist

([44]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt* tehtud otsuse punkt 44. See kohtuasi puudutas üksnes artikli 5 punktis d sätestatud keeldu, kuid selle tõlgendamine on kasulik ka artikli 5 punktide a ja b puhul.
([45]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt* tehtud otsuse punkt 45.
([46]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt* tehtud otsuse punkt 57.
([47]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt* tehtud otsuse punktid 50–53, kus Euroopa Kohus viitab tõhususe põhimõttele.
([48]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt* tehtud otsuse punkt 57.
([49]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt* tehtud otsuse punktid 51, 57 ja 58.
([50]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punkt 54.

mõju, ega linnudirektiivi eesmärkidele. Euroopa Kohus sedastas, et tegevuse mõju liigi arvukusele võetakse arvesse üksnes niivõrd, kuivõrd see on asjakohane artikli 9 kohaselt taotletava erandi proportsionaalsuse hindamisel ([51]) (vt 4. peatükk). Seevastu artikli 5 punkti d kohaldamisel on asjakohane analüüsida inimtegevuse mõju asjaomaste linnuliikide arvukusele ([52]).

Artikli 5 punkt a: tahtlik tapmine või püüdmine mis tahes viisil

38. Artikli 5 punkti a kohaldatakse linnuliikide kõikide eluetappide suhtes. See nähtub asjaolust, et sätte sõnastuses puudub asjaomane täpsustus.

39. Teatavate direktiivi II lisas loetletud liikide puhul võib linde tappa või püüda jahipidamise eesmärgil, võttes arvesse artiklis 7 sätestatud piiranguid. Artikli 7 kohaselt võib II lisas loetletud liikidele jahti pidada tingimusel, et jahti ei peeta poegade üleskasvatamise ajal ega sigimise erinevatel etappidel ning et jahipidamine ei ohusta liigi levikualal liigi kaitseks tehtud jõupingutusi. II lisas loetletud rändlindude puhul hõlmab jahipidamise keeld perioodi, mil liik naaseb oma pesitsusalale. Selgitusi II lisas loetletud liikide jahti käsitlevate sätete kohta leiab *linnudirektiivil põhinevast säästvat jahipidamist käsitlevast juhenddokumendist* ([53]).

Artikli 5 punkt b: pesade ja munade tahtlik hävitamine või kahjustamine või pesade kõrvaldamine

40. Pesi ([54]) ja mune kaitstakse selleks, et tagada linnuliikide edukas paljunemine. Mõned liigid naasevad igal aastal samasse pessa, samas kui teiste liikide linnud ehitavad uue pesa. Seetõttu on Euroopa Kohus sedastanud, et artikli 5 punkti b kohaselt on nõutav pesade katkematu kaitse, märkides, et lindude elupaikade katkematu kaitse on vajalik, kuna paljud liigid võtavad igal aastal uuesti kasutusele pesad, mis on ehitatud varasematel aastatel ([55]). Seevastu liikide puhul, kes tavaliselt ei kasuta aastast aastasse samu pesi ja kelle pesi ka teised liigid tavaliselt ei kasutusele ei võta, ei ole vaja pesi pärast nende hülgamist kaitsta.

Artikli 5 punkt c: linnumunade korjamine loodusest ja munade või tühjade koorte hoidmine

41. Loodusest linnumunade korjamine kujutab endast märkimisväärset ohtu lindude säilimisele, kuna see katkestab loomuliku paljunemistsükli, takistades lindudel edukat järglaste kasvatamist. See oht on eriti tõsine haruldaste ja ohustatud liikide puhul, aga ka nende liikide puhul, mille järele valitseb looduslike liikidega kaubitsemisel suur nõudlus. Mõne liigi, näiteks stepipistriku (*Falco cherrug*) puhul on pesadest munade korjamine põhjustanud liigi arvukuse järsu vähenemise. Seega aitab munade, sealhulgas tühjade koorte hoidmise keeld vähendada nõudlust munade korjamise ja kogumise ning nendega kauplemise järele. Euroopa Kohus on otsustanud, et seda keeldu tuleb kohaldada ilma ajalise piiranguta, mis tähendab, et metslinnumunadele tuleb tagada katkematu kaitse ([56]).

Artikli 5 punkt d: lindude tahtlik häirimine eriti pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal, niivõrd kui selline häirimine on direktiivi eesmärkide seisukohalt oluline

42. Artikli 5 punktiga d keelatakse lindude selline häirimine, mis võib oluliselt mõjutada linnudirektiivi eesmärkide saavutamist. Lisaks „tahtlikkuse“ tingimusele on artikli 5 punkt d seega kohaldatav üksnes niivõrd, kuivõrd häirimine „on oluline seoses eesmärgiga hoida asjaomaste linnuliikide arvukus rahuldaval tasemel või kohandada

([51]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 54–56.
([52]) Otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 43.
([53]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_et.
([54]) Pesa on õõnsus või konstruktsioon, mille lind valmistab või valib oma munade munemiseks ning järglaste haudumiseks ja varjamiseks.
([55]) Otsus kohtuasjas C-252/85: *komisjon* vs. *Prantsusmaa*, punkt 9.
([56]) Otsus kohtuasjas C-252/85: *komisjon* vs. *Prantsusmaa*, punkt 9.

seda vastavalt sellele tasemele“ ([57]). Kuigi seda keeldu kohaldatakse ilma rangete ajaliste piiranguteta, on see eriti oluline pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodidel häirimise puhul, kuna need on linnuliikide ellujäämise ja seega direktiivi eesmärkide saavutamise seisukohast kõige tundlikumad etapid.

43. Euroopa Kohus on kinnitanud, et seda keeldu kohaldatakse üksnes häirimise suhtes, mis mõjutab oluliselt metsalinnuliikide populatsioonide piisavaks peetavat taset, mitte aga nende liikide isendeid. Olukord on teistsugune vaid siis, kui „konkreetse metsalinnuliigi populatsioon on arvuliselt nii väike, et üksikute selle liigi isendite häirimine võib ohustada liigi säilimist“ ([58]).

44. Seepärast peavad pädevad asutused hoolikalt hindama, millist häirimise taset võib pidada oluliseks, võttes arvesse liigi omadusi, tundlikkust ja vajadusi ning kõnealust tegevust. Haruldaste ja/või ohualdiste liikide ning näiteks ebasoodsa kaitsestaatusega liikide puhul tuleb artikli 5 punktis d sätestatud keeldu kohaldada rangemalt. Liikide puhul, mille populatsioon ületab rahuldavat taset, võib olla võimalik lubada suuremat häirimist.

45. Häirimise olulisuse kindlaksmääramisel tuleb arvesse võtta järgmisi tegureid: häirimise kestus (ajutine või püsiv), intensiivsus (ulatus, müratase, ümbruse muutumise määr) ja sagedus, elupaigatüüp ja lähedus asjaomastele lindudele. Selleks et teha täpselt kindlaks, kas häirimine on oluline, tuleb seega arvesse võtta ka häirimise kumulatiivset mõju, pidades silmas asjaomasel alal toimuvat muud tegevust.

46. Nagu on osutatud artikli 5 punktis d, on häirimine eriti oluline pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal, kuid tähelepanu tuleks pöörata ka teistele tundlikele eluetappidele, mil häirimine võib ohustada lindude ellujäämist (nt häirimine olulistel toitumis- ja talvitusaladel).

47. Hinnates, kas häirimine on linnupopulatsioonide rahuldava taseme säilitamise või taastamise eesmärgi seisukohast oluline, võib võtta arvesse ennetusmeetmeid (vt jagu 3.3), millega tegelikult hoitakse ära lindude häirimine projekti või muu tegevuse käigus või vähendatakse häirimist nii palju, et see ei avalda olulist mõju ([59]). Selle tõendamist, et häirimine ei mõjuta oluliselt direktiivi eesmärke, ei tohi muuta „ülemäära raskeks“ ([60]).

Artikli 5 punkt e: nende linnuliikide isendite pidamine, mille jahtimine ja püüdmine on keelatud

48. Seda keeldu kohaldatakse lindude kõikide eluetappide ning nii elusate kui ka surnud isendite ja nende mis tahes osade suhtes. Seda ei kohaldata II lisas loetletud linnuliikide puhul, kellele võib pidada jahti (kooskõlas artiklis 7 sätestatud piirangutega), linnuliikide puhul, keda direktiiv ei hõlma (vt jagu 2.1), ega lindude puhul, kes on artikli 9 kohase seadusliku erandi alusel loodusest seaduslikult püütud.

49. Peetavaid isendeid peab olema võimalik identifitseerida riiklikul tasandil kehtestatud ametliku registreerimissüsteemi abil. Selle tagamiseks võib kasutada ametlikku rõngastamissüsteemi ([61]) või eelistatavalt mikrokiipe või DNA profileerimist, mis on usaldusväärsemad meetodid. Igal juhul on miinimumtingimuseks registreeritud, rikkumata ja suletud õige suurusega jalarõngas, mis näitab, et lind oli aretaja valduses oma esimese 10 elupäeva jooksul, st et lind on eeldatavasti vangistuses sündinud.

([57]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks* Põlva, punkt 62.
([58]) Otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 41.
([59]) Otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 44. Selles kohtuasjas olid ennetusmeetmed seotud teeprojektiga, kuid sama kehtib ka muu tegevuse kohta.
([60]) Otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punkt 53.
([61]) Õige suurusega, rikkumata ja suletud jalarõngas on minimaalne tingimus selle tõendamiseks, et lind oli aretaja valduses oma esimese 10 elupäeva jooksul, mis näitab, et lind on eeldatavasti sündinud vangistuses.

3.6. **Artikli 5 rakendamine**

3.6.1. *Vajadus täieliku ja tõhusa õigusraamistiku järele*

50. Nagu 1. peatükis selgitatud, tuleb direktiivi sätteid rakendada vaieldamatult siduva jõuga ning õiguskindluse nõuete täitmiseks vajaliku konkreetsuse, täpsuse ja selgusega. Seetõttu tuleneb artiklist 5 kohustus võtta vastu täielik ja tõhus õigusraamistik ning rakendada konkreetseid ja spetsiifilisi kaitsemeetmeid, mis tagavad keeldude tegeliku järgimise ([62]). Üldiselt peavad liikmesriigid keelatud kahju tegelikuks ärahoidmiseks tagama, et tegevust, sealhulgas korduvat tegevust, viiakse ellu kooskõlas liikide kaitset käsitlevate sätetega. Üldine kaitsesüsteem peaks hõlmama eeskirju ja tavasid, mida ettevõtjad peavad järgima, aga ka teadlikkuse suurendamise kampaaniaid ning edendamismeetmeid ja vajaduse korral täitmise tagamise meetmeid. Selleks võib kasutada mitmesuguseid vahendeid, näiteks planeerimisvahendeid, eelneva nõusoleku süsteeme või konkreetseid eeskirju, mida kohaldatakse üksikisikute või ettevõtjate suhtes sektorites, mis tõenäoliselt mõjutavad linnuliike.

51. Meetmeid tuleks kohandada vastavalt konkreetsete liikide elutsüklile, võttes arvesse nende pesitsusperioodi, toitumisalasid, rändeteid ning puhke- või pesitsusalasid. Vajaduse korral võib meetmeid rakendada liikide rühmade suhtes, mida iseloomustavad samasugused ohud ja omadused. Liigi kaitse ja taastamise eesmärgid võivad õigustada artikli 2 alusel konkreetsemate või piiravamate meetmete rakendamist, et välistada artikli 5 kohaselt keelatud tegevuse igasugune mõju.

52. Liikmesriikide pädevad asutused peavad asjaomaseid maa- ja merekasutajaid ning laiemat üldsust selgelt teavitama keeldudest, liikide esinemist käsitlevast olemasolevast teabest ning olemasolevatest või ette nähtud kaitsemeetmetest. Meetmete tulemuslikkuse kindlakstegemiseks on oluline teha seiret. See võib hõlmata GPS-jälgimist, pesade ja kolooniate jälgimist ning vaba aja veetmisega seotud tegevuse puhul osalejate jälgimist tegevuse korraldajate poolt. Riiklikud pädevad asutused peaksid kindlaks määrama seire ulatuse (nt maatükk/ala, maastik, piirkond), et tagada igal üksikjuhul tegelik ülevaade meetmete tagajärgedest lindudele.

53. Isegi kõikvõimalike ennetusmeetmete rakendamisel ei ole võimalik tagada kõigi riskide kõrvaldamist. Liikmesriigid peaksid artiklis 5 nõutud üldise kaitsesüsteemi raames kehtestama süsteemi ennetusmeetmete tõhususe hindamiseks ja korrapäraseks läbivaatamiseks.

54. Neid linnudirektiivi rakendamiseks võetavaid meetmeid tuleks täiendada täiendavate rakendus- või stimuleerivate meetmetega, näiteks kaitsenõudeid käsitleva sihipärase teabega. Need meetmed võivad hõlmata spetsiaalselt sektori jaoks koostatud suuniseid ja brošüüre, sidusrühmade teadlikkuse suurendamist ning lindude ja pesade olemasolu põhjalikku seiret, kasutades ühtlasi ka kodanikuteaduse panust.

55. Konkreetsetel juhtudel ja kui teatavad tingimused on täidetud, võib teha üldisest kaitsesüsteemist erandeid (vt 4. peatükk).

56. Selleks et vältida erandite tegemise vajadust ja seega vähendada halduskoormust, võivad liikmesriigid rakendada direktiivi artikli 5 nõuete täitmise tagamiseks ennetusmeetmeid. Ennetusmeetmete puhul võetakse arvesse sektorite eripära, nagu on osutatud direktiivi artiklis 2, ja nendega hõlbustatakse nõuete täitmist.

57. Ennetusmeetmed (mida on selgitatud jaos 3.3) võivad olla seotud konkreetse tegevuse või projekti liigi, asukoha, ülesehituse ja ajastusega. Need meetmed võivad hõlmata projekti või tegevuse planeerimise, ehitamise ja käitamise etappe. Ennetamiseks võib näiteks kiirteele pärast selle ehitamist paigaldada teeäärsed tõkked, mis takistavad linde teele lendamast ja autodega kokku põrkamast, või kehtestada kiirusepiirangud, kui keelatud kahju põhjustamise võimalust ei saa välistada. Sellised meetmed peavad olema täielikult toimivad projekti või tegevuse kogu kestuse ajal.

([62]) Otsus kohtuasjas C-441/17: *komisjon* vs. *Poola (Białowieża mets)*, punkt 252.

3.6.2. *Artikli 5 nõuete integreerimine loamenetlustesse*

58. Artiklis 5 ei nõuta nõuetele vastavuse saavutamiseks konkreetseid mõjuhinnanguid ega loamenetlusi. Kuna artikkel 5 on direktiivi säte, võivad liikmesriigid valida nõuete rakendamiseks kõige sobivamad vahendid, sealhulgas integreerides need olemasolevatesse loa- või keskkonnamenetlustesse. See on kooskõlas liikmesriikide menetlusautonoomia põhimõttega ([63]).

59. Kavandatud tegevuse või projekti puhul, milleks on vaja luba (nt elektriliinide, tuuleparkide, kiirteede, kaevanduste või vesiviljelusrajatiste rajamine), võivad liikmesriigid integreerida kaitsemeetmed heakskiitmis- või loamenetlustesse ja keskkonnamõju hindamistesse, mis on sätestatud elupaikade direktiivi artikli 6 lõikes 3 või keskkonnamõju hindamise direktiivis ([64]) ja keskkonnamõju strateegilise hindamise direktiivis ([65]), tagamaks, et luba vajav tegevus ei põhjusta linnuliikidele kahju. Ka korduva või käimasoleva tegevuse puhul on loa pikendamisel võimalik võtta arvesse liikide kaitse nõudeid.

60. Selles kontekstis võib tõenäosust, et kõnealune tegevus põhjustab artikli 5 kohaselt keelatud kahju, hinnata ja piiritleda olemasolevate otsustusprotsesside kaudu. Seejuures võivad linnuliike mõjutavate riskide kindlakstegemiseks pakkuda kasulikku raamistikku keskkonnamõju hindamise direktiivi kohaselt tehtavad keskkonnamõju hindamised või sõelumisotsused. Näiteks keskkonnamõju hindamise direktiivi artikli 3 lõike 1 punkti b kohaselt peavad liikmesriigid tegema kindlaks projekti otsese ja kaudse olulise mõju muude keskkonnakomponentide seas elurikkusele, pöörates erilist tähelepanu linnudirektiivi alusel kaitstud liikidele, ning seda mõju kirjeldama ja hindama. Seda tõenäolise mõju kirjeldust saab kasutada selleks, et teha kindlaks, kas on vaja rakendada ennetusmeetmeid ja kohandada asjaomast projekti nii, et see oleks artiklis 5 sätestatud keeldudega kooskõlas. Samamoodi võiks asjakohaste ennetusmeetmete kindlakstegemiseks ja artikli 5 nõuete täitmise tagamiseks kasutada kavade (nt metsamajandamiskavade) puhul keskkonnamõju strateegilist hindamist.

61. Kui kava või projekt avaldab tõenäoliselt olulist mõju Natura 2000 aladele kas eraldi või koos teiste kavade või projektidega, tuleks seda elupaikade direktiivi artikli 6 lõike 3 kohaselt asjakohaselt hinnata (üksikasjalikum teave linnudirektiivi üldise raamistiku kohta on esitatud 1. peatükis). See tähendab, et lindudele potentsiaalselt põhjustatava kahju hindamise võib integreerida hindamistesse, mis moodustavad osa liikmesriigi eri tasandite otsustusprotsessist. See võimaldab õigesti ja kiiresti kindlaks teha projekti võimaliku mõju linnuliikidele, et tagada vastavus linnudirektiivi artikli 5 sätetele juba enne projekti elluviimist.

62. Mõned liikmesriigid on integreerinud liikidele avalduva mõju hindamise olemasolevatesse loamenetlustesse ([66]), sealhulgas halduskoormuse vähendamiseks. Teised liikmesriigid on kehtestanud erimenetlused artikli 5 nõuete täitmiseks juhtudel, kui eespool nimetatud keskkonnamõju hindamist ei kohaldata. Samuti on võimalik tegevuste puhul, mis teadaolevalt põhjustavad lindude hukkumist või olulist häirimist, näha valdkondlikes õigusaktides ette standardsed ennetusmeetmed, anda välja valdkondlikke suuniseid või standardeid või kehtestada teatavatele tegevustele hooajalisi piiranguid. Artikli 5 nõuete rakendamiseks parima lähenemisviisi valimisel peaksid liikmesriigid võtma arvesse ka võimalikku halduskoormust.

([63]) Vt otsus kohtuasjas C-131/24: *VIRUS jt*, punktid 50–53.

([64]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/92/EL teatavate riiklike ja eraprojektide keskkonnamõju hindamise kohta (ELT L 26, 28.1.2012, lk 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. aprilli 2014. aasta direktiiviga 2014/52/EL. Vt ka juhend keskkonnamõju hindamise direktiivi I ja II lisas loetletud projektikategooriate määratluste tõlgendamise kohta (https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1/language-et?).

([65]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. juuni 2001. aasta direktiiv 2001/42/EÜ teatavate kavade ja programmide keskkonnamõju hindamise kohta (EÜT L 197, 21.7.2001, lk 30, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) Prantsusmaal sarnaneb projektidega liikidele avaldatava mõju hindamine elupaikade direktiivi artikli 6 lõike 3 kohase menetlusega, mida kohaldatakse Natura 2000 alade suhtes. Kõikide projektide puhul, millel tõenäoliselt on lindudele oluline mõju, tuleb asjakohaselt hinnata projekti tagajärgi lindude kaitse seisukohast. Kui projekt avaldab liigile olulist mõju, kasutab ametiasutus erandeid.

3.6.3. *Näited tegevusest, mis võib kuuluda artikli 5 kohaldamisalasse, ja võimalikest ennetusmeetmetest*

Maantee- ja raudteetransport

63. Maantee- või raudteeliiklus võib mõjutada linnuliike, kuna linnud võivad põrgata kokku sõidukite ja transporditaristuga või võib neid oluliselt häirida liiklusmüra ([67]). Pädevad riiklikud asutused on kohustatud võtma meetmeid, mis on vajalikud transporditaristu ehitamise ja käitamisega seotud keelatud kahju ärahoidmiseks. Asjakohased meetmed võivad hõlmata alaliste või ajutiste kiirusepiirangute kehtestamist, tee sulgemist teatavatel ajavahemikel, kokkupõrkevastaste tõkete (läbipaistvad akustilised tõkked röövlindude piltide või kleebistega) paigaldamist ning muude asjakohaste konstruktsioonide paigaldamist, näiteks selleks, et vältida äravoolust tulenevat reostust või muud liiki häirimist.

Energeetika

64. Energiatootmisel ja -taristul, eriti fossiilkütustel põhineval energiatootmisel, võib olla linnuliikidele oluline negatiivne mõju. Fossiilkütustel töötavate elektrijaamade heitkogused surmavad ühe toodetud GWh kohta üle 30 korra rohkem linde kui tuulepargid, kui võtta arvesse kumulatiivset mõju kliimale ([68]). Linde võivad mõjutada kokkupõrked fossiilkütustel töötavate elektrijaamade korstnate, tuuleturbiinide, tuumaelektrijaamade jahutussüsteemide ning ülekande- ja jaotusliinidega. Seetõttu tuleb nende rajatiste planeerimisse ja üksikprojektidesse integreerida asjakohased ennetusmeetmed.

65. Tuuleenergia aitab võidelda kliimamuutuste vastu, mis on elurikkuse vähenemise peamine põhjus, ja moodustab ELis suurima osa taastuvenergia tootmisest. Tuulepargid võivad aga linnupopulatsioone negatiivselt mõjutada. Lindude surmajuhtumitest, mis on seotud inimestega, langeb tuuleturbiinide arvele alla 0,1 % ehk traditsiooniliste energiajaamade või pilvelõhkujatega võrreldes märksa vähem ([69]), kuid tuuleturbiinide olulisuse tõttu on nende võimalikku mõju põhjalikult uuritud nii ELis kui ka väljaspool seda. Mõju ja võimalike leevendusmeetmete kohta on koostatud arvukalt riiklikke juhenddokumente, samuti komisjoni juhenddokument „Tuuleenergeetika arendusobjektid ja ELi loodusalased õigusaktid“ ([70]).

66. Üks peamisi tuuleturbiinidega kaasnevaid riske seisneb lindude kokkupõrgetes turbiinilabadega. Leevendusmeetmete kaalumisel tuleb rakendada hierarhilist lähenemisviisi. Esmalt tuleks kaaluda meetmeid, mille eesmärk on mõju ära hoida, näiteks tagada, et olulist mõju üldse ei tekigi, alustades tuuleparkide asukoha strateegilisest valimisest, vältides rändeteid ning pesitsus- ja toitumisalasid. Kui see ei ole võimalik, tuleks rakendada meetmeid mõju vähendamiseks.

Näidisjuhtum nr 1. Lindude ja nahkhiirte seisukohast tundlike alade kaart, millest lähtutakse tuuleparkide rajamisel Flandrias

Flandrias töötati välja kombineeritud tundlikkuskaart, millel tuuakse esile alad, mille valimine tuuleturbiinide asukohaks võib ohustada linde või nahkhiiri. Selle eesmärk on anda teavet ja suuniseid kohapõhiseks hindamiseks ja strateegiliseks planeerimiseks. See on näide mitut liiki hõlmava tundlikkuskaardi kohta, mis näitab, kuidas erinevaid rühmi saab hinnata ühe vahendi abil. Kaardil on Flandria piirkond jagatud nelja kategooriasse: suure, keskmise ja võimaliku riskiga alad, ning alad, kus risk on väike või puuduvad selle kohta andmed. Kuigi kaardi teatavad aspektid on Flandriale ainuomased, peaks selle koostamispõhimõtteid olema võimalik vabalt rakendada ka mujal.

([67]) Kohtuasjas *VIRUS jt* (C-131/24, punkt 39) kinnitas Euroopa Kohus, et tee-ehitusprojektid võivad kuuluda artikli 5 punkti d kohaldamisalasse, isegi kui lindude kahjustamine ei olnud tegevuse eesmärk.

([68]) 5 asja, mida peaksite teadma tuuleenergia kohta – Euroopa Komisjon.

([69]) 5 asja, mida peaksite teadma tuuleenergia kohta – Euroopa Komisjon.

([70]) https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-et.

Vahend hõlmab geoinfosüsteemil põhinevat lindude tundlikkuskaarti, mis koosneb üheksast temaatilisest kaardist (nt mittepesitsevate metslindude toitumis- ja puhkealad, hooajalised rändeteed) ning elupaikade prognoosimise kaardist. Kaardi kihte on kõige parem uurida eraldi, kuid neid saab ka kohakuti paigutada, et saada ülevaade kõigist võimalikest tundlikkuse allikatest. Kohakuti asetatud kihtidel (sünteesikaardil) on näidatud neli tundlikkuskategooriat: suure (3), keskmise (2) ja võimaliku riskiga (1) alad ning alad, kus risk on väike või puuduvad selle kohta andmed (0). Kaardiga saab üksikasjalikult tutvuda veebipõhises rakenduses, mis sisaldab ka muid olulisi kaarte, nagu looduskaitsealade kaart, Natura 2000 alade kaart jne.

Tundlike alade kaarte ja nendega seotud juhiseid kasutatakse Flandria piirkonnas sageli asukohavalikuga seotud otsuste tegemisel. Projektiarendajad ja konsultatsioonifirmad kasutavad neid strateegiliseks planeerimiseks ning lähtepunktina üksikasjalikumate kohapõhiste projektihindamiste läbiviimisel. Kohalikud ja piirkondlikud omavalitsused kasutavad neid samal eesmärgil, aga ka selleks, et kontrollida, kas projektiarendajad ja konsultatsioonifirmad on olemasolevat teavet nõuetekohaselt arvesse võtnud. Tuleb rõhutada, et suure riskiga alade puhul peaks kohalik hindamine olema üksikasjalikum.

Veebipõhine rakendus: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html

Lisateave:

Flemish Risk Atlas Birds/Bats – Wind Turbines, https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. Pärast kokkupõrgete ärahoidmise meetmete võtmist võib olulise leevendusstrateegiana kasutada ajutisi vajaduspõhiseid kohandusi, et vähendada lindude kokkupõrkeid tuuleturbiinidega, eelkõige peamistel rändeteedel. Need võivad hõlmata käitamise ajutist kohandamist vastavalt liikide käitumise hooajalistele ja ööpäevastele mustritele, näiteks turbiinilabade ajutist seiskamist, kui tuuleturbiinide läheduses avastatakse linde. Algselt inimvaatlejatele tuginenud ajutine vajaduspõhine kohandamine on nüüd üha enam automatiseeritud ning reaalajas lindude liikumise jälgimiseks kasutatakse radareid, kaameraid, GPS-saatjaid, geotarastust ja tehisintellekti. Mõnes süsteemis on inimestepoolne jälgimine ühendatud tehnoloogia abil toimuva tuvastamisega, kusjuures lõpliku otsuse seiskamise kohta teevad käitajad.

68. Kui kokkupõrgete ärahoidmise meetmeid ei peeta asjakohaseks või proportsionaalseks, tuleks kaaluda mõju vähendamise meetmeid. Need võivad hõlmata projekti kavandamise meetmeid, mis võivad vähendada mõju intensiivsust (näiteks lindudele nähtavuse suurendamiseks tuuleturbiinidel kasutatavad visuaalsed peletusvahendid võivad vähendada kokkupõrkeohtu ning avamererajatiste ehitamisel ja käitamisel võib veealuse müra mõju vähendamiseks kasutada akustilisi peletusvahendeid).

Näidisjuhtum nr 2. Barão de São João tuulepargi (Portugal) vajaduspõhine seiskamine radari abil

E.ONi 50-megavatise võimsusega Barão São João tuulepargis, mis asub lindude rändeteel, võeti kasutusele eelnevalt kindlaks määratud kriteeriumidel põhineva vajaduspõhise seiskamise protokoll, mille rakendamisel tugineti radariandmetele. Rändlindude lennutegevuse jälgimiseks kasutati soodsates vaatluspunktides asuvat seiremeeskonda. Seiremeeskonna koordinaator sai reaalajalistest radariandmetest parema kvaliteediga teavet, mille põhjal seiskamine algatada.

Aja jooksul võimaldasid seiremeeskonna saadud kogemused radari abil toimuva vajaduspõhise seiskamise meetodi tõhusust suurendada: aastatel 2010–2014 lühenes pärast vastava korralduse andmist seiskamiseks kulunud keskmine aeg 91 % ja keskmine aastane seisutundide arv vähenes 86 %. Tuulikulabad suudeti peatada ligikaudu 15 sekundi jooksul alates seiskamise alustamisest; selleks kasutati järelevalve ja andmehõive süsteemi, mis võimaldas tuuleparki ja üksikuid tuuleturbiine reaalajas hallata.

Lisaks ei olnud turbiinide taaskäivitamiseks vaja käituspersonaliga täiendavalt suhelda. Seiskamisprotokolli rakendamise jooksul ei registreeritud ühtegi kokkupõrget lauglevate rändlindudega. Viieaastase uurimisperioodi viimaseks aastaks vastas kogu seisuperiood 0,2 %-le aastasest käideldavusperioodist ning üle 40 % seisuperioodide puhul oli energiakadu väikese tuulekiiruse tõttu tühine.

69. Taastuvenergiajaamade käitiste, samas asukohas paiknevate energiasalvestite ning selliste jaamade ja salvestite võrguühenduste puhul sisaldab direktiiv (EL) 2023/2413 (muudetud taastuvenergiadirektiiv) ([71]) asjakohaseid sätteid leevendusmeetmete kohta, mida tuleb rakendada taastuvenergia eelisarendusaladel (muudetud taastuvenergiadirektiivi artikkel 15c), sihtotstarbelistel taristualadel (muudetud taastuvenergiadirektiivi artikkel 15e) ning taastuvenergiaprojektide elluviimisel väljaspool neid alasid (taastuvenergiadirektiivi artikkel 16b).

70. Muudetud taastuvenergiadirektiivi artikli 15c lõike 1 punkti b kohaselt tuleb taastuvenergia eelisarendusalade kavade koostamisel kehtestada asjakohased reeglid tulemuslike leevendusmeetmete kohta. Seejuures peavad liikmesriigid vajaduse korral tagama asjakohaste leevendusmeetmete proportsionaalse ja aegsa kohaldamise, muu hulgas selleks, et tagada vastavus linnudirektiivi artiklile 5. Muudetud taastuvenergiadirektiivi artikli 15e lõige 2 sisaldab sarnast sätet seoses taastuvenergia elektrisüsteemi integreerimiseks vajaliku võrgu- ja salvestustaristu jaoks sihtotstarbeliste taristualade kavade väljatöötamisega. Koostatud on suunised ([72]) ja eriuuring ([73]) taastuvenergia eelisarendusalade määramise kohta ning suunised ([74]) sihtotstarbeliste taristualade loomise, sealhulgas leevendusmeetmete kasutamise kohta.

71. Mõiste „asjakohased leevendusmeetmed“ tähendab, et leevendusmeetmed peaksid olema piisavad ja tõhusad, et tagada linnudirektiivi artikli 5 järgimine (nt lindude tapmise ja olulise häirimise ärahoidmine), kuid samal ajal proportsionaalsed. Näiteks kui visuaalsete või akustiliste peletusvahendite kasutamine on konkreetses tuulepargis osutunud piisavaks selleks, et vältida lindude kokkupõrkeid tuuleturbiinidega, ei oleks vaja kasutada muid leevendusmeetmeid, näiteks käitamise ajutist piiramist ajal, mil linnud viibivad läheduses.

72. Muudetud taastuvenergiadirektiivi (EL) 2023/2413 artikli 16b lõikes 2 on väljaspool taastuvenergia eelisarendusalasid ellu viidavate projektide kohta sätestatud, et „kui taastuvenergiaprojektis on võetud vajalikke leevendusmeetmeid, ei loeta direktiivi 92/43/EMÜ artikli 12 lõike 1 ja direktiivi 2009/147/EÜ artikli 5 alusel kaitstavate liikide tapmist või häirimist tahtlikuks“. Muudetud taastuvenergiadirektiivi põhjenduses 37 on lisaks selgitatud, et tapmist või olulist häirimist ei tuleks pidada tahtlikuks, kui [taastuvenergiadirektiivi kohaldamisalasse kuuluvate] taastuvenergiajaamade ehitamise ja käitamise projektis on ette nähtud asjakohased leevendusmeetmed, et hoida ära tapmisi, ennetada häirimist, hinnata selliste meetmete tulemuslikkust sobiva seire kaudu ja võtta kogutud teabe põhjal vajalikke lisameetmeid, mis tagavad, et asjaomase liigi populatsioonile ei avaldata olulist kahjulikku mõju. Kuigi põhjenduses 37 ei eristata taastuvenergia eelisarendusaladel ja väljapool selliseid alasid ellu viidavaid projekte, võib eeldada, et see selgitus oleks kohaldatav mõlemas kontekstis ([75]).

73. Mis puudutab uudsete leevendusmeetmete kasutamist (mille tulemuslikkust ei ole laialdaselt katsetatud), siis taastuvenergiadirektiivi artikli 15c lõike 1 ja artikli 16b lõike 2 kohaselt võib neid kasutada taastuvenergia eelisarendusaladel ja väljapool selliseid alasid asuvate taastuvenergiajaamade katseprojektides puhul tingimusel, et nende tulemuslikkust jälgitakse ja et kui need ei osutu mõjusaks, siis võetakse viivitamata parandusmeetmeid.

74. Siiski tuleb tagada selliste meetmete tulemuslikkuse järelevalve. Kui need meetmed ei osutu mõjusaks, tuleb kogutud teabe põhjal võtta vajalikke täiendavaid meetmeid.

([71]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. oktoobri 2023. aasta direktiiv (EL) 2023/2413, millega muudetakse direktiivi (EL) 2018/2001, määrust (EL) 2018/1999 ja direktiivi 98/70/EÜ seoses taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamisega ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv (EL) 2015/652 (ELT L, 2023/2413, 31.10.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_et.

([73]) https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1/language-et?WT.mc_id=Searchresult&WT.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Direktiivi (EL) 2023/2413 artikli 16b lõikes 2 käsitletakse sõnaselgelt projekte, mida viiakse ellu väljaspool taastuvenergia eelisarendusalasid. Seda arvesse võttes ei tuleks taastuvenergia eelisarendusaladel ellu viidavate projektide suhtes (mille puhul kohaldatakse lihtsustatud loamenetlusi) kohaldada rangemaid liikide kaitse eeskirju kui need, mida kohaldatakse väljaspool taastuvenergia eelisarendusalasid.

Elektrienergia ülekande- ja jaotusrajatised

75. Elektriliinidega võivad kaasneda lindudele mitmesugused märkimisväärsed riskid, eelkõige kokkupõrke ja elektrilöögi riskid.

76. Linnud põrkavad kokku nii ülekande- kui ka jaotusliinidega ning kokkupõrked juhtuvad siis, kui linnud, eelkõige suuremad liigid, nagu röövlinnud või hanelised, ei märka oma lennutrajektooril traate ning saavad viga või hukkuvad. Eriti problemaatiline on see aladel, kus elektriliinid ristuvad rändeteedega, samuti märgaladel ja avatud maastikel, kus linnud tuginevad navigeerimisel visuaalsetele märkidele. Mõned liigid on oma lennukäitumise, suuruse või piiratud manööverdamisvõime tõttu teistest haavatavamad.

77. Teine suur risk, mis kaasneb kesk- ja madalpingeliinidega, seisneb elektrilöökides. See puudutab eelkõige suuremaid linde, kes istuvad postidel või ristjuhtidel, puutuvad kokku kahefaasiliste elektrijuhtidega või samaaegselt ühe elektrijuhi ja maandatud seadmega, eriti kui nende suled on märjad, mistõttu moodustub vooluahel. Kõige enam mõjutab see röövlinde, kurgi ja teisi suuri linde, kusjuures suremus on sageli koondunud piirkondadesse, kus postide konstruktsioon või elektrijuhtide vahekaugus on ebasobiv. Iseäranis sageli saavad elektrilööke toonekurelised, pistrikulised, haukalised, kakulised ja värvulised ([76]).

78. Otseste surmajuhtumite kõrval võib elektriliinidel olla teisene ökoloogiline mõju, põhjustades näiteks populatsiooni vähenemist, muutusi liigi koosseisus ja suuremat haavatavust kiskjate suhtes. Selle mõju vähendamiseks on oluline rakendada leevendusmeetmeid, nagu lindude kõrvalesuunajad, isoleeritud elektrijuhid ja liinide strateegiline kavandamine, kuid energiataristu arendamise ja lindude kaitse tasakaalustamiseks on hoolikas planeerimine ja seire endiselt samuti kriitilise tähtsusega. Lisaks võivad kõrgepingeliinid elupaiku killustada ja luua tõkkeid, muutes lindude liikumismustreid ja potentsiaalselt vähendades nende juurdepääsu kriitilise tähtsusega toitumis- või pesitsusaladele.

79. Komisjon on selles küsimuses välja töötanud spetsiaalse juhenddokumendi, et aidata liikmesriikidel, sidusrühmadel ja ettevõtjatel lahendada kõnealuseid probleeme kooskõlas ELi loodusalaste õigusaktide sätetega ([77]). Sarnaseid juhendeid on välja töötatud ka mujal ([78]).

Näidisjuhtum nr 3. Projekt „SafeLines4Birds“

Tegemist on kuueaastase projektiga, mida kaasrahastatakse ELi programmist LIFE ja mille eesmärk on vähendada Prantsusmaal, Belgias ja Portugalis lindude mittelooduslikku suremust, mille põhjuseks on elektriliinid. Lindude kokkupuuted elektriliinidega – kokkupõrked, elektrilöögid ja häirimine pesitsusperioodil – kujutavad endast olulist ohtu eri linnuliikidele, sealhulgas habekotkastele, raisakotkastele ja väiketrappidele. Projekti elluviimisel keskendutakse 13 liigile, kes on oma suuruse, käitumise ja leviku tõttu eriti haavatavad.

Projekti raames teeb koostööd 15 partnerist koosnev mitmekesine konsortsium, kuhu kuuluvad põhivõrguettevõtjad, jaotusvõrguettevõtjad, valitsusvälised keskkonnaorganisatsioonid ning teaduseksperdid Prantsusmaalt, Belgiast, Portugalist, Saksamaalt ja Ameerika Ühendriikidest. Prantsusmaa riikliku linnustikukomitee algatatud projekt „SafeLines4Birds“ on näide harvaesinevast ja tõhusast tegevuse koordineerimisest looduskaitseorganisatsioonide ja võrguettevõtjate vahel. See koostöö hõlbustab sihipäraste ja koordineeritud meetmete rakendamist eesmärgiga leevendada elektriliinide mõju lindudele.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.

([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02)

([78]) Berni konventsioon Euroopa floora ja fauna ning nende kasvu- ja elupaikade kaitse kohta, 2004. Soovitus nr 110 maapealsetest elektriülekanderajatistest (elektriliinidest) lindudele tuleneva kahjuliku mõju vähendamiseks (https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE). ÜRO metsloomade rändliikide kaitse konventsioon, 2002. Resolutsioon 7.4 rändlindude elektrilöökide kohta (http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf).

Lindude suremuse vähendamiseks rakendatakse projektis mitmetahulist lähenemisviisi. Peamise tegevusena kaardistatakse tundlikkuse allikad ja tehakse kindlaks kõige kriitilisemad alad; seejärel rakendatakse moderniseerimismeetmeid või aidatakse kaasa võrgu edaspidisele planeerimisele. Projekti peamiste leevendusmeetmete hulgas on 3 880 kokkupõrkevastase seadise paigaldamine suure riskiga kohtadesse. Samuti katsetatakse uuenduslikke lahendusi, nagu lindude kokkupõrgete vältimise süsteem (ACAS), milles kasutatakse ultraviolettvalgust, et suurendada elektriliinide nähtavust öösel, ning rakendatakse meetmeid elektrilöökide vältimiseks. Lisaks on projekti „SafeLines4Birds“ eesmärk vähendada lindude häirimist pesitsusperioodil ning parandada ja jagada teadmisi kogu Euroopas. Pikaajaline eesmärk on tagada sihtlinnuliikide elujõulisus, vähendades nende kokkupuuteid elektriliinidega.

Lisateave:

https://www.safelines4birds.eu/

Infokast 1. Konverents „Wingspan“

2024. aastal toimus Brüsselis konverents „Wingspan 2024: Partnerships for a bird-friendly energy transition“, mis oli iga kahe aasta järel korraldatavate, loodussõbralikule energiapöördele pühendatud konverentside „Wingspan“ avaüritus.

2024. aasta konverentsil tutvustati elektrivõrguettevõtjate, taastuvenergia arendajate ja käitajate ning keskkonnaga tegelevate kodanikuühiskonna organisatsioonide vahelisi partnerlusi ning edendati uute partnerluste loomist. Tegemist oli esimese konverentsiga looduskaitsespetsialistidele, teadlastele, võrguettevõtjatele, taastuvenergia arendajatele ja valitsuste esindajatele iga kahe aasta järel korraldatavate konverentside sarjast, mille eesmärk on jagada loodussõbraliku energiapöörde strateegiaid ja lahendusi. Rahvusvahelisele publikule mõeldud teemad hõlmasid uusimaid teaduslikke teadmisi, nüüdisaegseid kaitsestrateegiaid ja loodust kaasavaid tehnoloogilisi uuendusi.

Konverentsil osales vahetult ja veebi kaudu 320 inimest üle maailma, kes esindasid mitmesuguseid sidusrühmi – võrguettevõtjaid, valitsusväliseid organisatsioone, taastuvenergia arendajaid, teadlasi ja ametiasutusi–, et käsitleda loodussõbraliku energiapöörde tagamise kiireloomulist vajadust. Konverentsi raames toimusid sisukad paneelarutelud, teaduslikud ettekanded, seminar, plakatisessioon ja mess, millel tutvustati elektriliinidel ja tuuleenergiataristul lindude kaitseks kasutatavaid seadmeid.

Kõik konverentsi materjalid on kättesaadavad aadressil https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/.

Lühikokkuvõte: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358

Kaevandustööstus

80. Maavarade kaevandamine mõjutab juba oma olemuse tõttu alati maad, kus kaevandamine toimub. Enamikus kaevandustes ja karjäärides tuleb kaevandamisprotsessi käigus eemaldada pinnaseelemente ning teha ruumi kaevandatud materjali ladustamiskohtade, aherainemägede ja laguunide, samuti nendega seotud taristu, hoonete ja juurdepääsuteede jaoks. Selle tegevuse käigus võidakse aeg-ajalt hävitada ka linnupesi ja -mune ning põhjustada lindude märkimisväärset häirimist ja nende elupaikade hävimist või halvenemist. See ei ole aga mingil juhul süstemaatiline ja selliste mõjude riske tuleb hinnata igal üksikjuhul eraldi. Vajalik on lindude esinemise pidev seire ning kaevandamiskohas ja seda ümbritsevatel aladel tuleks rakendada asjakohaseid meetmeid. Komisjon on selles küsimuses välja töötanud spetsiaalse juhenddokumendi, et aidata liikmesriikidel, sidusrühmadel ja ettevõtjatel lahendada kõnealuseid probleeme kooskõlas ELi loodusalaste õigusaktide sätetega ([79]).

([79]) Euroopa Komisjon, keskkonna peadirektoraat: juhenddokument mitteenergeetiliste maavarade kaevandamise kohta kooskõlas Natura 2000 nõuetega, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2011 (https://data.europa.eu/doi/10.2779/98870); ja juhenddokument „Mitteenergeetiliste maavarade kaevandamine ja Natura 2000. Kokkuvõte“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2019 (https://data.europa.eu/doi/10.2779/985239).

Näidisjuhtum nr 4. Projekt „LIFE in Quarries“

Projekti „LIFE in Quarries“ eestvedajaks oli Belgia Kaevandustööstuse Föderatsioon (FEDIEX) ning selles osalesid partneritena Vallooni piirkond (loodus- ja metsandusministeerium), Liège'i Ülikool (Gembloux Agro-Bio Tech, elurikkuse ja maastiku üksus), mittetulundusühendus Natagora ja looduspark Parc naturel des Plaines de l'Escaut. Projekt tõi esile, et aktiivsed karjäärid, kus tekitatakse kaljusid, liivaseid nõlvu, katmata pinnasega alasid, ajutisi või alalisi veekogusid ja mitmekesist maastikku, võivad pakkuda elupaika üllatavalt paljudele liikidele, sealhulgas lindudele, kes eelistavad selliseid avatud või kaljuseid/liivaseid elupaiku metsadele või põllumajandusmaale.

Projekti käigus loodi lindudele soodsad pesitsus- ja toitumisalad näiteks vertikaalsete (lahtiste) kaljude ja liivakallaste uuendamise, ajutiste tiikide ja rohumaade haldamise ning püsivate veekogude või ujuvplatvormide rajamise kaudu. Neist meetmetest said kasu kaljudel või kallastel pesitsevad linnud, nagu kaldapääsukesed, mesilasenäpid ja jäälinnud. Väga linnastunud ja stabiliseeritud maastikel täidavad karjäärid rolli nende liikide populatsioonide säilitamisel. Vertikaalsete pindade ja liivakallaste säilitamine, tahtlik loomine ja hooldamine võimaldab pakkuda neile lindudele ideaalseid elupaiku. Ilma sekkumiseta võivad vertikaalsed pinnad lõpuks kokku variseda ja liivasesse pinnasesse tungib taimkate, muutes elupaiga lindudele ebasobivaks.

Selle asemel, et oodata karjääride sulgemiseni, rakendati projekti „LIFE in Quarries“ raames karjäärides kaevandamise ajal dünaamilist elurikkuse haldamist, mis tähendab, et paralleelselt kaevandamisega loodi ja säilitati linnusõbralikke elupaiku. See näitas, et käimasolevat tööstustegevust on võimalik ühendada lindude ja muude elusloodusе populatsioonide kaitsega.

27 osalevast aktiivsest karjäärist koosnenud võrgustikus tehtud bioloogiline seire kinnitas, et sihtliigid, sealhulgas linnud, asustasid vastloodud elupaigad kiiresti, mis tähendab, et haldamismeetmetega muudeti elurikkus teoreetilisest potentsiaalist reaalsuseks.

Projektiga pandi alus elurikkuse haldamise headele tavadele, mida saab rakendada ka mujal ning mis hõlmavad suuniseid, seireprotokolle ja pikaajalisi siduvaid kohustusi (nt oluliste elupaikade säilitamine 15 aasta jooksul), pakkudes kaevandamisettevõtjatele malli lindude ja elusloodusе kaitse integreerimiseks oma tavapärasesse tegevusse.

Lisateave:

https://www.lifeinquarries.eu/en/

Elamumajandus ja hooned

81. Hooned mõjutavad linde mitmel moel. Suurte klaaspindade kasutamine tänapäevastes hoonetes põhjustab kokkupõrkeriski. Sageli ei suuda linnud eristada peegeldavat või läbipaistvat klaasi avatud taevast või taimestikust, mistõttu nad lendavad vastu klaasi ja saavad viga või hukkuvad. Paljud Euroopa klaasitootjad tarnivad nüüd linnusõbralikku klaasi, millele on kantud nähtavad mustrid (punktid, jooned) või pinnakatted, et muuta klaas lindudele tajutavaks. Samuti on võimalik olemasolevaid klaaspindu moderniseerida, kasutades kilesid, mis võivad peegeldust vähendada ja hea disaini korral kokkupõrkeid märkimisväärselt vähendada. Lahendust pakub ka hoonete arhitektuuriline kohandamine, näiteks kasutades nurga all olevat klaasi, ribasid ja peegelduse katkestusi, et klaas paistaks lindudele vähem läbilennatavana.

Näidisjuhtum nr 5. Projekt „LIFE BooGI-BOP“ lindude hoonetega kokkupõrkamise ärahoidmiseks

Programmist LIFE rahastatud projekti „LIFE BooGI-BOP“ (LIFE17 GIE/DE/000466) eluviimisel tunnistati, et lindude kokkupõrked hoonete klaasfassaadidega kujutavad endast suuresti tähelepanuta jäetud ohtu elurikkusele. Algatuse „Linnud lendavad vastu hooneid: mida ettevõtjad saaksid ette võtta?“ raames edastati ettevõtjatele ja krundiomanikele teabeleht ja juhenddokument, milles selgitati, miks linnud vastu aknaid lendavad. Põhjuseks on näiteks taimestiku või taeva peegeldumine või sisevalgustusest ja öisest välisvalgustusest tulenev orientatsioonikaotus. Juhenddokumendis paigutati lindude kokkupõrked elurikkust silmas pidava projekteerimise laiemasse konteksti, julgustades ettevõtjaid integreerima kokkupõrgete ärahoidmise kruntide hindamisse, hankemenetlustesse ja hoonete haldamisse.

Praktikas aidati projekti raames ettevõtjatel teha kindlaks oma valduste riskitsoonid (nt suured katkematud klaasfassaadid, rohke öise valgustusega alad, taimestikuga/rohekoridoridega külgnevad hooned) ja seejärel rakendada leevendusmeetmeid. Need hõlmavad linnukindlate klaaspindade või kilede kasutamist, klaaspindadel nähtavate mustrite kasutamist, ligitõmbavuse ja peegelduse vähendamiseks sise- ja välisvalgustuse vähendamist või ümbersuunamist ning kohandatavate või liikumistundlike valgustussüsteemide kasutamist. Projekt näitas, et sellised sekkumised toetavad nii elurikkuse eesmärkide saavutamist kui ka ettevõtjate kestlikkust.

Lisateave:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf

82. Hoonetest lähtuv tehisvalgustus häirib lindude käitumist mitmel viisil. Öösiti rändavad linnud kasutavad navigeerimiseks sageli looduslikke valgusallikaid – tähe- ja kuuvalgust – või silmapiiri. Kui öötaevas domineerivad hoonete või linnataristu eredad tuled, võivad need linnud segadusse ajada. Linnud võivad tiirelda valgustatud ehitiste ümber, kalduda kursilt kõrvale, kulutada elutähtsaid energiavarusid, maanduda ohtlikesse kohtadesse, põrgata kokku klaasfassaadide või valgustatud pindadega või langeda kiskjate saagiks.

Näidisjuhtum nr 6. Projekt „LIFE Natura@night“, mille raames käsitletakse valgusreostust

Projekti „LIFE Natura@night“ eesmärk on käsitleda valgusreostuse kasvavat probleemi. Projekti eestvedajaks on Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves ning selles osalevad partneritena Makaroneesia – Assooride, Madeira ja Kanaari saarte – kuus omavalitsust ja mitmed organisatsioonid. Need Atlandi ookeani saared on koduks 10 pesitsevale merelinnuliigile, kes on tehisvalguse suhtes väga tundlikud, samuti muudele öise eluviisiga loomadele, näiteks nahkhiirtele. Linnade kiire laienemine viimastel aastatel on aga tehisvalgust märkimisväärselt suurendanud. Varasema Interregi projekti „EELabs“ raames 14 saarele paigaldatud fotomeetrite võrgustiku kogutud andmed kinnitasid valgusreostuse pidevat suurenemist, rõhutades leevendusmeetmete kiireloomulisust.

Valgusreostus kujutab endast erilist ohtu noortele merelindudele, eriti sellistele liikidele nagu portugali tormilind (*Calonectris borealis*). Hilissügisel lennuvõimeliseks saades tuginevad need linnud kuu- ja tähevalgusele, et jõuda ookeanini. Pesitsema naasevad nad alles mitme aasta pärast. Tänavatest, autodest ja hoonetest lähtuv tehisvalgus võib nad segadusse ajada, põhjustada kurnatust, kokkupõrkeid või maandumist linnades, kus nad langevad kiskjate, näiteks kasside ja rottide saagiks. Sellest on saanud piirkonnas üks peamisi merelindude suremuse põhjuseid.

Projekti „LIFE Natura@night“ raames kaardistatakse saarte valgusreostuse ulatus ja selle põhjal töötatakse koos mitme omavalitsusega välja lindudele vähem kahjuliku valgustuse üldplaanid. Need hõlmavad traditsiooniliste lambipirnide asendamist uute, märksa tõhusamate LED-pirnidega. Lisaks sellele, et need on abiks lindudele, võimaldavad need ka omavalitsustel märkimisväärselt raha kokku hoida. Näiteks Madeiral paigaldas Câmara de Lobose omavalitsus hiljuti 66 uut LED-valgustit, vähendades sinist valgust, millel on teadaolevalt suur mõju lindudele ja putukatele. Projekti lõppeesmärk on eemaldada tundlikelt aladelt üle 400 valgusti ja võtta kasutusele allapoole suunatud valgustus, et vähendada taevasse helenduvat valgust.

Merelindude kõrval toob algatus kasu laiemale elurikkusele ja kohalikele kogukondadele. Tehisvalgustuse vähendamine aitab nahkhiirtel ja putukatel säilitada loomulikku käitumist ning parandab inimeste tervist, leevendades unehäireid ja muid ülemäärase öise valgustusega seotud probleeme. Lisaks kaasatakse projekti raames vabatahtlikke ja looduskaitsjaid eksinud merelindude päästmiseks; ainuüksi 2023. aasta novembris leiti üle 800 maandunud linnu, kes suunati turvaliselt tagasi merele.

See on näide igati kasulikust lahendusest, millega vähendatakse öise tehisvalguse mõju lindudele ja teistele loomadele, vähendades samal ajal ka avaliku sektori kulusid.

Lisateave:

https://naturaatnight.spea.pt/en/

Näidisjuhtum nr 7. Hispaania ehitussektor ja programmi LIFE projekt „ZEPAURBAN“

Projekti üks eesmärke oli hoida ära stepi-tuuletallaja (*Falco naumanni*) pesitsuskolooniate hävitamist või häirimist, mida põhjustavad restaureerimistööd hoonetes, kus need linnud pesitsevad. Projekti eesmärk oli projekteerida ja valmistada pesakastid, mis on turvalisemad, vastupidavamad ja säästlikumad.

Üks meede oli seotud pesamaterjali sobivusega raamatukogude, muuseumide ja kultuuripärandi peadirektoraadi hallatavates hoonetes. Cáceresesrakendatud meetmete eesmärk oli koondada kolooniad kolmes kesklinna hoones, kus stepi-tuuletallajate ja teiste lindude pesamaterjal tänavatele kukkus.

San Jorge kultuurikeskuses (selles hoones pesitseb kõige rohkem paare) parandati lindude kasutatud ja kahjustatud katuseala. Töö hõlmas kumerate keraamiliste plaatide puhastamist ja veekindlaks muutmist, võttes arvesse vajadust tagada lindudele juurdepääs. Lindudele avalduva mõju leevendamiseks paigaldati katusealused puidust pesakastid ja nendega seotud ventilatsiooniplaadid, et võimaldada lindudele juurdepääs katustele.

Lisateave:

http://www.zepaurban.com/en

Põllumajandus

83. Maaharimine, niitmine, maapealsete linnupesadega rohumaade ja haritavate põldude kündmine, rohumaade muutmine ja hekkide kevadine lõikamine võib mõjutada linde. Põllumajandus hõlmab ka tegevust, mis võib kahjustada linde talvitumis- või puhkeperioodidel, näiteks intensiivne öine saagikoristus oliivipuusaludes. Tagamaks, et selline tegevus ei põhjusta linnudirektiivi artikli 5 kohaselt keelatud kahju, peaksid liikmesriigid kindlaks määrama ja vastu võtma selged ja üksikasjalikud kaitsemeetmed liikidele keelatud kahju tekitamise ärahoidmiseks ja leevendamiseks. Pädevad asutused peaksid kohaldama konkreetseid kaitsemeetmeid eeskirjade või ettenähtud tavade vormis, mida tuleks kohaldada põllumajandusettevõtte tasandil. Need võivad hõlmata ruumiplaneerimist, linnuliikide kaitset käsitlevaid kohalikke korraldusi, mida võib täiendada heade tavade käsiraamatuga, kohalikke/riiklikke tegevuskavasid või vabatahtlike võrgustikke, kes on valmis jälgima lindude kohalolu ning hoiatama põllumajandustootjaid ja ametiasutusi (vt näidisjuhtum nr 8). Põllumajandustavade kohandamisel on olulised ka rahalised stiimulid ja toetus maa haldajatele.

84. Linnudirektiivi artikkel 5 ei tähenda seda, et põllulindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodidel on põllumajanduslik tegevus välistatud. Sellist tegevust tuleb aga kohandada, et vältida artikli 5 kohaselt keelatud kahju põhjustamist, tuginedes parimale kättesaadavale teabele, näiteks lindude esinemist või nende pesade asukohti puudutavale teabele. Liikmesriigid peaksid kindlaks määrama ja vastu võtma selged ja üksikasjalikud kaitsemeetmed liikidele keelatud kahju tekitamise ärahoidmiseks ja võimaliku kahju leevendamiseks. Neid meetmeid tuleks aktiivselt edendada suuniste, koolituste või teavitamise kaudu, et tagada teadlikkus piirangutest ja nende rakendamine (vt näidisjuhtum nr 8). Liikmesriigid vajavad ka süsteeme nende meetmete rakendamise kontrollimiseks ja rakendamise tagamiseks, tuginedes lindude ja pesade olemasolu põhjalikule seirele ([80]), kasutades ühtlasi ka kodanikuteaduse panust.

85. ELi ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) meetmed, sealhulgas ökokavad, keskkonna-, kliima- ja muud majandamiskohustused ning pindalapõhised toetused teatavate kohustuslike nõuete täitmiseks (nt Natura 2000 toetused), samuti ÜPP tingimuslikkus ([81]) võivad aidata tagada linnudirektiivi artikli 5 järgimist. Sarnaseid meetmeid rakendatakse ka 2027. aasta järgse ÜPP raames. Üks ÜPP kohastest maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise standarditest (HPK), mis on suunatud elurikkusele, on HPK 8 ([82]). Sellega kohustatakse põllumajandustootjaid säilitama maastikuelemente ning keelatakse hekkide ja puude lõikamine lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal, aidates seega kaasa artikli 5 punktide b ja d järgimisele (vt näidisjuhtum nr 9). Tuleb siiski tähele panna, et ÜPP tingimuslikkuse eeskirjade ja nendega seotud riiklike eeskirjade võimalikud muudatused ei muuda linnudirektiiviga kehtestatud kohustusi. Selleks et tagada vastavus artiklile 5, võib liikmesriikidel olla vaja täiendada neid eeskirju lisaeeskirjadega, tagades samal ajal, et kõiki asjakohaseid meetmeid kohaldatakse kõigi põllumajandustootjate suhtes, sealhulgas nende suhtes, kes ei saa ÜPP raames toetust.

Näidisjuhtum nr 8. Välja-loorkullide kaitsmine vabatahtlike poolt Prantsusmaal

Prantsusmaal Normandia piirkonnas toetatakse teraviljapõldudel asuvate pesade seiret, mis toimub vabatahtlike abiga. Kui vabatahtlikud ornitoloogid on pesad kindlaks teinud, teavitavad ametiasutused maaomanikku pesade kaitsmise vajadusest. Seejärel kohtuvad ornitoloogid koos pädevate asutustega põllumajandustootjatega, et arutada liikide kaitset. Enamik põllumajandustootjaid osaleb selles liikide kaitse süsteemis ilma igasuguste probleemideta. 2021. aasta kevadel kaitsesid selle piirkonna vabatahtlikud ja professionaalsed ornitoloogid 67 ohustatud liiki, mida on viimase nelja aasta suurimast näitajast üle 50 % rohkem. 2021. aastal hoiti selle tegevuse abil ära välja-loorkullide (*Circus cyaneus*) 41 pesa, jämejalgade (*Burhinus oedicnemus*) 12 pesa ja eelkõige värbhuikude (*Zapornia pusilla*) pesitsusalade hävitamine Seine'i estuaaris.

Lisateave:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175

([80]) Üha laialdasemalt kasutatakse uusi linnuseiretehnoloogiaid, mille abil saadakse kõrgresolutsiooniga reaalajas andmeid ja mis vähendavad vajadust töömahukate vahetute kohapealsete vaatluste järele.

([81]) ELi sissetulekutoetuse saamiseks peavad põllumajandustootjad järgima teatavaid põhieeskirju. Nende eeskirjade ja põllumajandustootjatele antava toetuse vahelist seost nimetatakse tingimuslikkuseks. Põllumajandustootjatelt eeldatakse ÜPP raames toetuse saamiseks eeskirjade, sealhulgas maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmise nõuete järgimist. HPK nõudeid rikkuvate põllumajandustootjate ELi toetust vähendatakse ja neile võidakse määrata muid karistusi. Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2. detsembri 2021. aasta määrus (EL) 2021/2115, millega kehtestatakse liikmesriikide koostatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid.

([82]) HPK 8 asjakohane nõue ja standard artikli 5 rakendamiseks on „Maastikuelementide säilitamine" ja „Keeld lõigata hekke ja puid lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal".

Näidisjuhtum nr 9. HPK 8 rakendamine Belgias, Luksemburgis, Saksamaal, Itaalias ja Hispaanias

Näited linnudirektiivi artikli 5 punktides b ja d sätestatud keeldude rakendamise kohta HPK 8 kaudu:

— Belgia (Valloonia): hekkide ja puude lõikamine on keelatud lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodil, st 1. aprillist kuni 31. juulini.

— Belgia (Flandria): hekkide ja puude lõikamine on keelatud lindude pesitsusperioodil (orienteeruvalt 15. märtsist kuni 15. juunini).

— Luksemburg: hekkide ja puude kärpimise ja lõikamise piirangud lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodil: vastavalt 18. juuli 2018. aasta seaduse artikli 17 lõigetele 6 ja 7 on hekkide, võsa ja metsaservade lõikamine keelatud 1. märtsist kuni 1. oktoobrini. Erandiks on hekkide kujunduslõikus elamukinnisvaral ja parkides ning metsatöödeks vajalik lõikamine. Igasugune hekke, võsa või metsaservi kahjustav lõikamine, eelkõige sobimatute tööriistade või meetoditega (näiteks niidukitega), on keelatud.

— Saksamaa: vastavalt föderaalsele looduskaitseseadusele ja sellekohastele liidumaade õigusaktidele kohaldatakse tingimuslikkuse raames hekkide ja metsaribade, ridades kasvavate puude, põllusalude ja üksikute puude lõikamise keeldu alates 1. märtsist kuni 30. septembrini.

— Itaalia: lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodi hõlmamiseks kohaldatakse kogu riigis puude ja põõsaste lõikamise keeldu alates 15. märtsist kuni 15. augustini, kui piirkondlikul tasandil ei ole reguleeritud teisiti.

— Hispaania: hekkide ja puude lõikamine ja kärpimine on keelatud lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodil (märtsist augustini), kui keskkonnaasutus pole selleks sõnaselgelt luba andnud. Hekid on määratletud HPK jaos „Maastikuelemendid“.

86. Linnudirektiivis sätestatud liigikaitsenõuete täitmist toetavad konkreetsete nõuannetega ka põllumajandusettevõtete nõustamisteenused. Põllulindudele spetsialiseerunud põllumajandusnõustajad võivad pakkuda põllumajandustootjatele nõustamistuge. Nende nõustajate teenused võivad olla kättesaadavad põllumajanduskodade, erasektori nõustamisteenuste osutajate, eraagentuuride või vabaühenduste kaudu. Nende ülesanne on suurendada põllumajandustootjate teadlikkust kohustustest, mida neil tuleb täita seoses nende maal esinevate liikide kaitsega. Nõustajad võivad pakkuda veebipõhist või kirjalikku teavet või vahetut kohapealset nõustamist. Näiteks võib teabe esitada nutitelefoni rakenduses, kui põllumajandusmaa kuulub põllulindude kasutatavasse alasse.

Metsamajandus

87. Linnudirektiivi artikkel 5 ei tähenda seda, et lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodidel on metsandustegevus välistatud. Metsamajandamise planeerimisse ja tavadesse tuleks integreerida ennetusmeetmed, et vältida linnuliikidele kahju põhjustamist, eelkõige pesitsusperioodil tehtavat raiet, mis tõenäoliselt mõjutab linde ja nende pesi. Ennetusmeetmed võivad hõlmata tegevuse riskipõhist ruumilist ja ajalist planeerimist, näiteks tundlike objektide ümber puhvertsoonide loomist või peamiste elupaigastruktuuride säilitamist, kui see on asjakohane. Euroopa Kohus on selgitanud, et kui raiet (olenemata sellest, kas tegemist on lageraiega või mitte) kavandatakse metsas, kus teadaolevalt asuvad linnupesad, olenemata liikide kaitsestaatusest, on raie lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal hõlmatud linnudirektiivi artikli 5 punktides a ja b sätestatud keeldudega ([83]). Kui raie põhjustaks häirimise, millel oleks direktiivi eesmärke silmas pidades linnupopulatsioonidele oluline mõju, on see hõlmatud ka artikli 5 punktiga d.

([83]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 49, 54 ja 62.

88. See ei tähenda täielikku raiekeeldu isegi lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise ajal, kuid tegevust tuleb kohandada, et vältida artikliga 5 keelatud toiminguid, tuginedes parimale kättesaadavale teabele, näiteks teabele pesitsevate lindude esinemise kohta pesitsemise või poegade üleskasvatamise aladel ([84]). Kui tegevus toimuks lindude pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodil, tuleb selle kavandamisel ja läbiviimisel olla eriti ettevaatlik ning vältida alasid, kus on märke aktiivsest pesitsemisest või poegade üleskasvatamisest (nt teadaolevad või korrapäraselt kasutatavad pesitsusalad ja eriti tundlikud elupaigad). Pesitsemiseks sobivad puud, surnud puud, elupaigapuud ja õõnsusega puud tuleks jätta raiumata, et vältida pesade hävimist. Mõnes elupaigas, kus on teadaolevalt suur pesitsustihedus või selle potentsiaal, võib sobivaks meetmeks olla ka metsatööde piiramine pesitsusperioodil. Mõne liigi puhul võiks kaaluda ka muid lisameetmeid, näiteks pesade hävimise või lindude olulise häirimise ohu korral teadaolevate pesade ümbruses pesitsemisperioodiks keelutsoonide loomist (eelkõige suurte liikide, näiteks must-toonekure (*Ciconia nigra*) või röövlindude puhul). Näiteks Ungaris on artikli 5 punkti d rakendamiseks juba pikka aega teatavate röövlinnuliikide, öökullide ja must-toonekure pesade ümbruses piiratud inimtegevust, rakendades ajalisi piiranguid, et vältida otsest häirimist pesitsusperioodil ([85]). Mõne teise, vähem tundliku liigi puhul ei pruugi lühiajaline häirimine pesitsusperioodil avaldada olulist mõju ega ohustada pesitsemise edukust. Riiklike pädevate asutuste ülesanne on määrata kindlaks konkreetse liigi ja olukorra puhul sobivad ennetusmeetmed.

89. Kui ettevõtjad planeerivad tegevuse väljapoole pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodi ning rakendavad vajaduse korral alapõhiseid ennetusmeetmeid, ei kujuta jääkmõju endast üldjuhul tahtlikku ja olulist häirimist artikli 5 punkti d tähenduses.

90. Metsade kestliku majandamise raames, mis hõlmab enamikku praegustest metsamajandamistavadest, võiks vastavalt asjakohasusele rakendada selliseid meetmeid nagu ambitsioonikas säilitav metsamajandamine, säilitades püsivaid puudesalusid, elupaigapuid ja muid olulisi bioloogilisi struktuure. Komisjoni suunised Natura 2000 ja metsade kohta sisaldavad metsade majandamise heade tavade kogemusi ja näiteid eri liikmesriikidest ([86]) ning pakuvad lisateavet, mis on abiks metsamajanduse loodus- ja linnukaitsega kooskõlla viimisel.

91. Selleks et aidata tagada metsandustegevuse kooskõla linnukaitsega, on oluline pakkuda metsamajandajatele ka rahalisi stiimuleid ja toetust.

Näidisjuhtum nr 10. Must-toonekure kaitse ja haldamise parimad tavad Poolas

Rogówi metsanduse katsejaam ja kotkaste kaitse komitee on Poola rakenduskava „Taristu ja keskkond“ toel ellu viinud rea meetmeid, mille eesmärk on parandada must-toonekure ja tema elupaikade kaitset 16-l Natura 2000 alal Poola eri paigus.

2023. aastaks oli projekti raames kaitse alla võetud 600–700 pesitsuskohta, millega toetati 55 % Poolas pesitsevast populatsioonist. Seda tegid piirkondlikud keskkonnakaitsejuhid, kes määrasid kindlaks pesakaitsealad (igaüks ligikaudu 2 800 hektaril). Metsamajandamistoimingud ja inimestepoolne häirimine on neil aladel piiratud nii pesitsusperioodil kui ka väljaspool seda. Seeläbi hoitakse ära pesitsevate lindude häirimine ning lisaks säilitatakse nende pesad ja ümbritsev elupaik. Natura 2000 aladel on pesitsuskohti ümbritsevate kaitsevööndite kogupindala üle 600 000 hektari.

([84]) Linnu täheldamine teataval alal ei pruugi tähendada seda, et tegemist on linnu pesitsusalaga. Selleks et kinnitada, et lind pesitseb piirkonnas, on vaja tõendeid, näiteks leida pesa koos munade või linnupoegadega või näha vanalinde poegadele toitu viimas, äsja lennuvõimeliseks saanud noorlinde või tähelepanu eemale tõmbavat käitumist/vigastuse teesklemist. Tõenäolisele pesitsemisele osutab näiteks linnupaari olemasolu sobivas elupaigas, pulmamäng, territoriaalne laulmine, tõenäolise pesakoha külastamine või pesa ehitamine lindude poolt.

([85]) DOI: 10.13140/RG.2.2.12902.47687 https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) „Natura 2000 and forests. Part III, Case studies“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

Kuna must-toonekure seos metsadega on hästi teada, hõlmas projekt ka Natura 2000 metsaaladega seotud sidusrühmadele suunatud haridus- ja teavitustegevust.

Lisateave:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/

Näidisjuhtum nr 11. Suurte röövlindude pesitsusaegse häirimise vältimine Soome majandusmetsades

Metsa ülestöötamine ja muu metsamajandamine lindude pesitsusperioodil võib põhjustada pesitsemise katkemise. Häirimine pesitsusperioodil võib oluliselt mõjutada linnudirektiivi eesmärki hoida linnupopulatsioonide arvukus rahuldaval tasemel. Looduslikult vähese arvukuse ja pika pesitsusperioodiga suured röövlinnud on inimestepoolse häirimise suhtes eriti tundlikud.

Teave suurte röövlindude pesade kohta on koondatud riiklikku andmebaasi, mida ajakohastatakse pidevalt. Kui metsaomanik saadab riiklikule metsaametile kohustusliku deklaratsiooni raiekavatsuse kohta, teeb metsaamet automaatse ruumilise võrdluse teadaolevate linnupesade ja kavandatud raieala vahel. Kui raieala on teadaoleva pesa lähedal, saadetakse maaomanikule ja raieõiguste omanikule automaatselt teade. Teade käsitleb artikli 5 kohaseid keelde ja kujutab endast lõplikku kontrolli, mille eesmärk on vältida röövlindudele pesitsusperioodil soovimatu kahjuliku mõju avaldamist. Kõige tulemuslikum on pesateabe kasutamine siiski deklaratsiooni saatmisele eelnevas planeerimisetapis, mil lindude kaitse saab kõige tõhusamalt majandamisse integreerida. Kui kavandatud metsamajandamine mõjutaks suurte röövlindude pesitsusala, on võimalik korraldada aastaringne kaitse, luues pesa ümber kaitseala.

Soome liigiteabekeskuse riiklik liigiteabe andmebaas:

https://laji.fi/en

Näidisjuhtum nr 12. Metsalindude kaitse vanade puude ja lagupuidu säilitamise strateegia kaudu Baden-Württembergis

Selleks, et säilitada ja suurendada Baden-Württembergi liidumaa metsades elurikkust, töötati välja vanade puude ja lagupuidu säilitamise kontseptsiooni (*Alt- und Totholzkonzept*) strateegia, integreerides vanad puud ja lagupuidu kui olulised elupaigastruktuurid. Strateegias käsitletakse eri metsalinnuliikide vajadusi, eelkõige nende liikide vajadusi, kes vajavad pesitsemiseks, toitumiseks ja varjumiseks vanu puid ja lagupuitu. Vanade puude ja lagupuidu säilitamise kontseptsiooni on Baden-Württembergi liidumaa metsades järk-järgult rakendatud alates 2010. aasta veebruarist.

Kontseptsiooni keskmes on elupaigapuurühmade (*Habitatbaumgruppen*) ja metsavarjupaikade (*Waldrefugien*) kindlaksmääramine. Nendel kindlaksmääratud aladel on metsamajandustegevus välistatud, mis võimaldab looduslike protsesside kaudu tekkida mitmekesistel elupaigastruktuuridel. See on eriti kasulik puuõõnsustes pesitsevatele lindudele, nagu suur-kirjurähnid (*Dendrocopos major*), kes vajavad pesa uuristamiseks surnud ja kõdunevaid puid, musträhnid (*Dryocopus martius*), kes eelistavad küpseid puid, ja õõnetuvid (*Columba oenas*), kes vajavad pesitsemiseks suuri vanu olemasolevate õõnsustega puid.

Strateegia elluviimine hõlmab korrapärast järelevalvet rakendatavate meetmete tõhususes veendumiseks. Seejuures valitakse välja ja märgistatakse elupaigapuurühmad, mis seejärel kantakse pidevaks haldamiseks kaartidele.

Vanade puude ja lagupuidu säilitamise kontseptsioon on strateegiline meede, milles on metsaelupaikade kaitse parandamiseks ühendatud ökoloogilised, õiguslikud ja ohutuskaalutlused. Kriitilise tähtsusega elupaigastruktuuride säilitamise kaudu toetab see otseselt metsalinnuliikide vajadusi, tagades nende jätkuva olemasolu ja ökoloogilise funktsiooni Baden-Württembergi metsades. Vanade puude ja lagupuidu säilitamise kontseptsioon on teedrajav lähenemisviis metsamajandamistavadele, mis on suunatud elurikkuse säilimisele.

Teave kontseptsiooni kohta (saksa keeles) on kättesaadav aadressil:

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf

92. Riiklike nõustamisteenuste raames tuleks metsamaa valdajatele anda teavet linnukaitsenõuete kohta. Seda teavet peaksid suunama ja toetama tsentraliseeritud veebipõhised liigispetsiifilised andmebaasid, konkreetsed juhised liikide kaitse kohta metsamajanduses, kartograafilised vahendid, brošüürid teatavate kaitsealuste liikide kohta või veebipõhine teenindusportaal, mis sisaldab teabevõimalusi metsamajandajate ja ametiasutuste vaheliseks dialoogiks.

Näidisjuhtum nr 13. Pays de la Loire'i metsade, elurikkuse ja maastiku kaardistamise platvorm

Centre National de la Propriété Forestière (CNPF) on Prantsusmaa avalik-õiguslik asutus, mille ülesandeks on toetada ja nõustada erametsaomanikke, edendada metsade kestlikku majandamist, koostada ja kinnitada metsamajandamiskavasid, pakkuda tehnilist oskusteavet, koolitust ja suuniseid ning viia oma allorganisatsiooni Institut pour le Développement Forestier (IDF) kaudu ellu teadus- ja uuendustegevust.

CNPF on välja töötanud veebiplatvormi metsade elurikkuse ja elupaikade kaardistamiseks ja dokumenteerimiseks. Platvormile on koondatud metsavarud, looduse andmekihid (linnud, kahepaiksed, vanad puud, lagupuit, märgalad jne) ning ökoloogia või looduspärandi seisukohast huvipakkuvad alad (nt väärtuslikud metsad, märgalad ja keskkonnatundlikud alad). See teave tehakse kaardil kättesaadavaks, mis võimaldab metsamajandajatel selgelt näha, kus asuvad olulised elupaigad, näiteks metsalindude pesitsusalad, märgalad või suure kaitseväärtusega alad. Seejärel saavad metsamajandajad vältida neil aladel kahjulikku tegevust (nt metsaraiet) või kavandada metsa ülestöötamist ja muid metsamajandustoiminguid nii, et mõju tundlikele liikidele oleks võimalikult väike.

Platvormil julgustatakse kasutama hindamisvahendit (Indice de Biodiversité Potentielle (IBP)), mis võimaldab hinnata puistu võimet toetada elurikkust. Hindamise aluseks on ökoloogilised kriteeriumid, nagu lagupuidu ja vanade puude olemasolu, struktuuriline mitmekesisus (puude vanus, alusmets, elupaigapuud), metsakatte järjepidevus aja jooksul jne. Kõik need kriteeriumid on lindude (ja muu loomastiku) puhul olulised, sest paljud linnuliigid vajavad pesitsemiseks, toitumiseks või varjumiseks vanemaid puid, õõnsusi, mitmekesist metsastruktuuri, lagupuitu ja ajas stabiilset elupaika. Kasutades seda hindamisvahendit metsamajandamise planeerimisel, saavad metsamajandajad võtta otseselt arvesse elurikkuse potentsiaali ja seega kavandada meetmeid lindude jaoks oluliste elupaigaelementide säilitamiseks või parandamiseks.

Kombineerides ruumiandmeid pikaajalise perspektiivi ja osaluspõhise majandamisega, aitab see lähenemisviis integreerida kaitse tavapärasesse metsandustegevusse, selle asemel et käsitleda elurikkust eraldiseisva, vabatahtlikult lahendatava probleemina. Platvorm ei ole pelgalt staatiline kaart: sellel on lingid juhenddokumentidele (mis käsitlevad näiteks linde metsamajandamise kontekstis, lagupuitu ja vanu puid, metsade märgalasid ja kahepaikseid jne), millest metsamajandajad saavad nõuandeid selle kohta, kuidas majandada elupaiku elurikkust toetaval viisil. See tähendab, et metsamajandus saab jätkuvalt olla majanduslikult elujõuline, tagades samal ajal metsa ökoloogilised funktsioonid, sealhulgas kaitstes linnupopulatsioone, säilitades elupaikade kompleksuse ja tagades metsast sõltuvate ökosüsteemide järjepidevuse.

Lisateave:

https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite

Kalapüük

93. Artikli 5 kohane üldine kaitsesüsteem nõuab ka keelatud kahju põhjustada võiva püügitegevuse reguleerimist ([87]). Üks peamisi mõjusid lindudele ja eelkõige merelindudele on selles kontekstis kaaspüük. Muudeks surveteguriteks võivad olla kalalaevade tuled ja müra, mis häirivad oluliselt kaldalähedasi linnukolooniaid, või oluliselt häiriv lindude peletamine sisevetekalanduse piirkondades. Seepärast on vaja, et liikmesriigid võtaksid vastu ja rakendaksid tõhusaid ennetusmeetmeid (vt näidisjuhtum nr 14). Selleks võib kasutada planeerimisvahendeid, nagu kalavarude majandamise kavad, kalalaevatunnistusi, millega kehtestatakse erinõuded ja piirangud teatavat liiki kõrge riskitasemega püügivahenditele, ning püügitegevuse või kalalaevade tegevuse ruumilist ja ajalist reguleerimist.

94. Piisava kaitse tagamiseks peaksid meetmed põhinema headel teadmistel riskidest, mida teatavat tüüpi püügivahendid lindudele tekitavad. Tulemuslike ennetusmeetmete rakendamise üks eeltingimusi on kaaspüügi süstemaatiline seire. See seire võib põhineda andmetel, mida liikmesriigid koguvad kalandusandmete kogumise raamistiku alusel, kui need võimaldavad usaldusväärselt hinnata kaaspüügi riski, et kehtestada ja rakendada ennetusmeetmeid. Lisateavet selle teema kohta leiab dokumendi „Juhenddokument ühenduse tähtsusega loomaliikide range kaitse kohta elupaikade direktiivi alusel“ ([88]) punktidest 2-76/77, mis on asjakohased ka lindude puhul.

95. Kuna mere bioloogiliste ressursside kaitse kuulub ühise kalanduspoliitika raames Euroopa Liidu ainupädevusse, tuleb vajalikke meetmeid rakendada selle poliitikaraamistiku kaudu ([89]). Lisateavet selle teema kohta leiab eespool nimetatud juhenddokumendi punktist 2-29 ning dokumendist „Suunised Natura 2000 võrgustiku ja kalapüügi kohta“ ([90]).

Näidisjuhtum nr 14. Kalurid ja merelinnud – liitlased merel

See näide illustreerib head tava korduva püügitegevuse puhul. Valitsusväline looduskaitseorganisatsioon Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA), mida rahastati ELi programmist LIFE ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondist, tegi koostöös kalapüügikogukonnaga kindlaks kõige problemaatilisemad püügivahendid ja merelinnuliigid, kes on kaaspüügi suhtes kõige vastuvõtlikumad. Nende teadmiste põhjal töötas SPEA välja ja katsetas erinevaid leevendusmeetmeid. Üks meetmetest, mida nimetati „linnuhirmutiseks“, osutus eriti tõhusaks. See on röövlinnu kohalolu simuleeriv seadis, mis on kinnitatud kalalaeva külge ning mida hoiavad liikumas tuul ja laeva liikumine.

Pärast merel katsetamist olid tulemused ühemõttelised: „linnuhirmutis“ hoidis merelinnud eemal, vähendades nende kaaspüügi tõenäosust. Eriti tõhus leiti see olevat baleaari tormilinnu (*Puffinus mauretanicus*) puhul. Kalurid aitasid seadist täiustada ja leidsid, et sellel on ka palju muid eeliseid. Hirmutis on odav, seda on lihtne toota, kokku panna ja parandada, see ei häiri kalapüügi dünaamikat, see võimaldab säästa aega, mis muidu kuluks lindude eemaldamisele püügivahenditest, ja see vähendab võrkude kahjustamist. Kõik katsetamisel osalenud kalurid kasutavad nüüd „linnuhirmutist“ ning käimas on uus koostööprojekt, mille eesmärk on tagada, et suurem hulk kalalaevu võtaks selle kasutusele.

Lisateave:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/

([87]) Otsus kohtuasjas C-507/04: *komisjon* vs. *Austria*, punkt 121.

([88]) https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-et.

([89]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1380/2013 ühise kalanduspoliitika kohta (ELT L 354, 28.12.2013, lk 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj); ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1241, mis käsitleb kalavarude ja mereökosüsteemide kaitsmist tehniliste meetmete abil (ELT L 198, 25.7.2019, lk 105, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).

([90]) Euroopa Komisjon, keskkonna peadirektoraat: „Suunised Natura 2000 võrgustiku ja kalapüügi kohta. Elupaikade direktiivi artikli 6 ja linnudirektiivi artikli 4 kohaldamine merekalapüügi suhtes“, komisjoni teatis, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2025 (https://data.europa.eu/doi/10.2779/1449747).

Jahipidamine

96. Jahipidamise tulemuseks võib olla ka lindude tapmine või oluline häirimine või muu linnudirektiivi artikli 5 kohaselt keelatud kahju põhjustamine, kui jahipidamine mõjutab linnuliike, kellele ei või jahti pidada, või ei ole kooskõlas artikli 7 nõuetega ([91]). Seetõttu tuleks võtta meetmeid jahipidamise reguleerimiseks – mitte ainult selleks, et tagada direktiivi II lisas loetletud sihtliikide säästev kasutamine, vaid ka selleks, et kaitsta teisi linde, kes ei ole jahipidamisel sihtliigid, kuid keda jahipidamine siiski mõjutab. Seejuures tuleks käsitleda küsimusi, mis on seotud sellega, et jahimehed ajavad sarnased liigid omavahel segi. Pliid sisaldava laskemoona kasutamine, mis võib põhjustada pliimürgistust, keelustati märgaladel 2021. aastal komisjoni määrusega (EL) 2021/57, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist ([92]).

Lennundus

97. Lennundus mõjutab linde kolmel konkreetsel viisil. Esiteks võivad õhusõidukid linde oluliselt häirida, kui nad lendavad pesitsusperioodil madalal kõrgusel lindude elupaikade kohal või pesade lähedal. Teiseks võivad õhusõidukid lindudega kokku põrgata, eelkõige õhkutõusmise ja maandumise ajal ning sõjalennukite madalal kõrgusel treenimise ajal. Kolmandaks võivad lennuväljad linde ligi meelitada, pakkudes sobivaid elupaiku pesitsemiseks, puhkamiseks või toiduotsimiseks. Näiteks võivad linnud läheneda lennuväljadele, et pääseda lähedalasuva intensiivse põllumajanduse eest. Seetõttu tuleks koostöös lennuohutusasutustega rakendada meetmeid, et minimeerida ja võimaluse korral hoida ära lennunduse mõju lindudele.

98. Euroopa lennujaamad juba rakendavad mitmesuguseid meetmeid, et vähendada lindudega kokkupõrkamise ohtu, mis on suur ohutusprobleem. Üks levinumaid strateegiaid on elupaikade haldamine, mis hõlmab taimestiku korralikku hooldamist, seisva veega tegelemist ja linde ligi tõmbavate toiduallikate eemaldamist. Rohu kõrguse reguleerimise, viljuvate puude eemaldamise ja tiikide katmise abil muudavad lennujaamad ümbritseva keskkonna lindudele vähem ligitõmbavaks.

99. Lisaks nendele meetmetele takistavad füüsilised peletusvahendid, näiteks võrgud ja piigid, linde tundlikel aladel maandumast või istumast. Lindude liikumise reaalajas jälgimiseks kasutavad lennujaamad üha enam selliseid tehnoloogiaid nagu radarisüsteemid ja valvekaamerad, mis võimaldavad linnuparve avastamise korral kiiresti reageerida. Euroopa lennujaamadel on kohustus koostada looduslike liikidega seotud ohtude ohjamise kavad, millega tagatakse, et koolitatud töötajad hindavad riske, rakendavad leevendusmeetmeid ja teatavad kokkupõrgetest looduslike liikidega. Kõik need strateegiad moodustavad tervikliku lähenemisviisi, millega minimeeritakse kokkupõrkeid lindudega ja tagatakse lennuohutus.

Vaba aja veetmine

100. Vaba aja veetmisega seotud tegevus, nagu matkamine, purje- ja lohesurf, motosport, muusikafestivalid, ronimine, süstasõit, paadisõit, linnuvaatlus, rihmata koertega jalutamine ja droonide lennutamine, võib linde oluliselt häirida või nende pesi kahjustada. Riikide ametiasutuste ülesanne on võtta piisavaid ennetusmeetmeid, et tagada artiklis 5 sätestatud keeldude järgimine vaba aja veetmisega seotud tegevuses. Need meetmed võivad hõlmata vaiksete alade loomist, tarastamist, tegevuse lõpetamist või piiramist, eelkõige pesitsusperioodidel, või loasüsteemide kasutuselevõttu kahjuliku tegevuse piiramiseks. Neid tuleb täiendada teadlikkuse suurendamisega, paigaldades teabetahvleid, teavitades kohalikke ettevõtjaid ja levitades teabelehti, ning vajaduse korral meetmete nõuetekohase jõustamisega (vt näidisjuhtum nr 15). Täiendavat asjakohast teavet vaba aja veetmisega seotud tegevuse kohta leiab juhenddokumendist Natura 2000 ja turismi kohta, mis on kättesaadav komisjoni veebisaidil.

([91]) Vt linnudirektiivil põhinev jahipidamist käsitlev juhenddokument: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_et.

([92]) Komisjoni 25. jaanuari 2021. aasta määrus (EL) 2021/57, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1907/2006 (mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist (REACH)) XVII lisa seoses pliid sisaldava laskemoonaga märgaladel või nende ümbruses (ELT L 24, 26.1.2021, lk 19, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

Näidisjuhtum nr 15. Nõuanded merel ja rannikul käitumiseks

Prantsusmaal Bretagne'is käivitati 2019. aasta suvel (15. juunist 15. septembrini) keskkonnateadlikkuse kampaania, mis oli suunatud paadisõitjatele, sadamataristu haldajatele, turistidele ja harrastuskalastajatele. Kampaania eesmärk oli aidata neil rühmadel minimeerida oma mõju keskkonnale ja see hõlmas ka linnuvaatlusi. Sidusrühmade abiga töötati partnerluse raames välja kuut teemat käsitlevad teabekomplektid: brošüür nii prantsuse kui ka inglise keeles, plakat, lühivideod ja informatiivne veebisait. Sõnumi levitamisele kaasa aitamiseks määrati kaks saadikut.

Kampaania lõpuks olid vahendajad andnud teavet 600 inimesele, teinud 338 individuaalset päringut, kaasanud 32 paadiühingut, jaganud teabekomplekte ja muid materjale 60 jaotuspunktis ning osalenud 28 merendusüritusel. Tähelepanuväärne tegevus oli kampaania *„Attention, on marche sur des œufs!"*, mida viidi läbi kõigis piirkonna randades, et hoida ära munade jalge alla tallamist ja pesade hävitamist.

Lisateave:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/

4. **LINNUDIREKTIIVI ARTIKKEL 9**

4.1. **Artikli 9 tekst**

„1. Liikmesriigid võivad teiste rahuldavate lahenduste puudumisel teha erandeid artiklite 5–8 sätetest järgmistel põhjustel:

a) — rahva tervise ja ohutuse huvides;

— lennuohutuse huvides;

— vältimaks tõsist kahju viljasaagile, kariloomadele, metsadele, kalastuspiirkondadele ja vetele;

— taimestiku ja loomastiku kaitseks;

b) teadus- ja õppetöö, taasasustamise, uuesti loodusesse laskmise ja selleks vajaliku paljundamise eesmärgil;

c) lubamaks range järelevalve tingimustes ja valikuliselt teatavate lindude vähesel arvul püüdmist, pidamist või muud mõistlikku kasutamist.

2. Lõikes 1 osutatud erandite puhul peab olema täpsustatud:

a) milliste liikide suhtes erandeid kohaldatakse;

b) püüdmiseks või tapmiseks lubatud vahendid, seadised või viisid;

c) millise riski tingimustel ja millisel ajal ning kus selliseid erandeid võib lubada;

d) asutus, kes on volitatud kinnitama, et nõutud tingimused on täidetud, ning otsustama, milliseid vahendeid, seadiseid või viise võib kasutada, millises ulatuses ja kellel see on lubatud;

e) milliseid kontrollimeetmeid rakendatakse.

3. Liikmesriigid saadavad igal aastal komisjonile aruande lõigete 1 ja 2 rakendamise kohta.

4. Komisjon tagab kättesaadava teabe ja eelkõige talle vastavalt lõikele 3 edastatud teabe põhjal pidevalt, et lõikes 1 osutatud erandite tagajärjed ei ole vastuolus käesoleva direktiiviga. Selleks võtab komisjon vajalikke meetmeid.“

4.2. **Üldised kaalutlused**

101. Linnudirektiivi artiklis 9 on sätestatud võimalus teha erandlikel asjaoludel ja teatavatel tingimustel erandeid artiklis 5 sätestatud keeldudest. See säte kajastab vajadust teatava paindlikkuse järele ning direktiivi kaitse-eesmärkide saavutamise ja artiklis 9 sätestatud alustele omistatava tähtsuse hoolika tasakaalustamise järele. Kuna igasugused kõrvalekalded on oma olemuselt erandlikud, peavad liikmesriikide pädevad asutused enne erandi tegemist veenduma, et kõik artiklis 9 sätestatud nõuded on täidetud.

102. Kuigi käesoleva juhenddokumendi ulatus piirdub artiklitega 5 ja 9, tuleks tähele panna, et artikkel 9 lubab teha erandeid ka direktiivi artiklitest 6, 7 ja 8.

103. Erandeid linnudirektiivi artiklite 5–8 nõuetest võib teha üksnes direktiivi artikli 9 raames. Euroopa Kohus on kinnitanud, et direktiivi artikkel 2, mille kohaselt peavad liikmesriigid võtma meetmeid, et hoida kõigi linnuliikide arvukus tasemel, mis vastab ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, võttes samal ajal arvesse majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi, ei kujuta endast autonoomset erandit artiklist 5 ([93]). Euroopa Kohus on selgitanud, et artiklis 9 sätestatud erandisüsteemi „tuleb tõlgendada kitsalt ning [see] paneb iga erandi osas nõutavate tingimuste täitmise tõendamise kohustuse vastava otsuse teinud ametiasutusele“ ([94]).

104. Seetõttu on liikmesriikide ülesanne kujundada oma õigusraamistik nii, et oleks tagatud erandisätete kohaldamine kooskõlas õiguskindluse põhimõttega ([95]). Euroopa Kohus on sedastanud, et riigisisesed vastava valdkonna õigusnormid peavad nägema ette erandi tegemise tingimused selgesti ja täpselt ning kohustama pädevaid ametiasutusi neid arvesse võtma ([96]). Samuti on Euroopa Kohus kinnitanud, et seoses erandite tegemisega tuleb tagada, et mis tahes kaitsealuseid liike mõjutavat tegevust saab lubada ainult niisuguste otsuste alusel, millel on täpne ja piisav põhjendus, milles on viidatud artiklis 9 sätestatud põhjustele, tingimustele ja nõuetele ([97]).

105. Artikli 9 sätete nõuetekohase rakendamise eeltingimuseks on selle täielik ja täpne ülevõtmine. Seetõttu ei saa artikli 9 nõuete järgimist haldustavade alusel pidada nõuetekohaseks täitmiseks ([98]). Euroopa Kohus on sedastanud, et kriteeriumid, mida liikmesriigid peavad täitma direktiivis sätestatud keeldudest erandite tegemiseks, peavad kajastuma konkreetsetes riigisisestes õigusnormides, kuna täpne ülevõtmine on eriti oluline juhul, kui ühise pärandi haldamine on liikmesriikide territooriumil usaldatud liikmesriikidele ([99]). Linnudirektiivi artikli 9 sätted erinevad elupaikade direktiivi artikli 16 kohasest erandite tegemise korrast. Seepärast peaksid liikmesriigid nende sätete riigisisesesse õigusesse ülevõtmisel tegema selget vahet kõnealuse kahe direktiivi erandisätete vahel.

([93]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 8.
([94]) Otsus kohtuasjas C-557/15: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 47; otsus kohtuasjas C-76/08: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 48; otsus kohtuasjas C-217/19: *komisjon* vs. *Soome (isashahkade kevadjaht)*, punkt 66.
([95]) Otsus kohtuasjas C-557/15: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 47.
([96]) Otsus kohtuasjas C-557/15: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 47.
([97]) Vt otsus kohtuasjas C-557/15: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 47; vt ka otsus kohtuasjas C-217/19: *komisjon* vs. *Soome (isashahkade kevadjaht)*, punkt 66.
([98]) Otsus kohtuasjas C-339/87: *komisjon* vs. *Madalmaad*, punkt 29.
([99]) Otsus kohtuasjas C-339/87: *komisjon* vs. *Madalmaad*, punkt 36.

106. Artikkel 9 sisaldab kolme tingimust, mis peavad olema täidetud, kui liikmesriik soovib artiklitest 5–8 erandit teha. Euroopa Kohus on seda hiljem kinnitanud, märkides esiteks, et liikmesriik peab piirama erandi tegemist juhtudega, kus muud rahuldavat lahendust ei ole; teiseks peab erand põhinema vähemalt ühel artikli 9 lõike 1 punktides a, b ja c ammendavalt loetletud põhjusel; kolmandaks peab erand vastama artikli 9 lõikes 2 sätestatud täpsetele vorminõuetele, mille eesmärk on piirata erandeid rangelt vajalikuga ja võimaldada komisjonil nende üle järelevalvet teha ([100]).

107. Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et „direktiivi artikli 9 alusel saab erandeid teha ainult juhul, kui on tagatud vastava liigi arvukuse rahuldava taseme säilitamine“ ([101]). Erandite tegemise eest vastutavad pädevad asutused peavad veenduma, et nimetatud kolm tingimust on täidetud ja et erandid ei kahjusta linnudirektiivi üldeesmärkide saavutamist, et liikide arvukus säiliks rahuldaval tasemel või liiguks selle suunas. Seepärast on vaja jälgida erandite kasutamist ja nende mõju asjaomastele linnuliikidele (asjakohasel juhul ka muudele liikidele).

108. Selles kontekstis tuleb iga erandi kohaldamisala määratleda selgelt ja täpselt, nii et see oleks kohaldatav konkreetses olukorras ([102]) ja suunatud konkreetse probleemi lahendamisele. Seega peavad erandid Euroopa Kohtu sõnul olema piisavalt täpselt piiritletud, mis tähendab, et erandit ei saa teha üldiste tingimuste alusel või määramata ajaks ([103]). Erandi geograafiline kohaldamisala peaks olema võimalikult selgelt määratletud. Tuleks tõendada põhjusliku seose olemasolu lahendatava probleemi ja erandit vajava tegevuse vahel ([104]). Seega peab kohaldamisala olema rangelt piiratud sellega, mis on vajalik asjaomase erandi õiguspärase eesmärgi saavutamiseks, ning tõendatud peab olema selge seos taotletava eesmärgiga ([105]). See tagatakse artikli 9 lõikes 2 nõutud teabe lisamisega erandi tegemise otsusesse.

109. Seepärast peaks iga luba või muu erandit võimaldav dokument olema täielik ja viitama selgelt tingimustele, millele erand peab vastama. See võimaldab ka pädevatel asutustel, sealhulgas kohtunikel, teha tehtud erandite üle järelevalvet ([106]).

110. Erandeid tehakse komisjoniga konsulteerimata, mis tähendab, et heakskiitmismenetlus toimub täielikult riigi tasandil. Kui erandid on tehtud, tuleb need kajastada direktiivi artikli 9 lõike 3 kohaselt komisjonile igal aastal esitatavas aruandes ([107]). Vastavalt artikli 9 lõikele 4 peab komisjon seejärel tagama, et nende erandite tagajärjed ei oleks direktiiviga vastuolus. Selleks peab komisjon võtma asjakohaseid meetmeid.

([100]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 7.
([101]) Vt näiteks otsus kohtuasjas C-76/08: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 59.
([102]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 7.
([103]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punktid 28 ja 34.
([104]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-601/22: *WWF Österreich jt* tehtud otsuse punkt 73.
([105]) Otsus kohtuasjas C-79/03: *komisjon* vs. *Hispaania*, punkt 28. Selles kohtuasjas mõistis Euroopa Kohus hukka traditsiooniliste mittevalikuliste jahipidamisviiside kasutamise, sest erandi esemeks oleva tava ja seatud eesmärgi – saagile tõsise kahju tekitamise vältimise – vahel ei olnud seost.
([106]) Tuleks meenutada, et ELi toimimise lepingu artiklite 278 ja 279 kohaselt võib Euroopa Kohus, kui ta leiab, et asjaolud seda nõuavad, anda korralduse vaidlustatud õigusakti kohaldamise peatamiseks ning võib igal tema menetluses oleval juhul ette näha vajalikud ajutised meetmed. Näiteks kohtuasjas C-503/06: *komisjon* vs. *Itaalia* andis Euroopa Kohus Itaaliale korralduse peatada jahipidamise erandeid lubava piirkondliku seaduse kohaldamine.
([107]) Konkreetseid erandeid saab vaadata aadressil https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table. Ülevaade ELis liikide kaitsmisel tehtud eranditest – https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Praktilise rakendamise tugi nr 3: veebipõhine IT-vahend, mis vähendab halduskoormust ja hõlbustab liikmesriikide eranditest teatamist

HaBiDeS+ on spetsiaalne veebipõhine IT-platvorm, mida haldab Euroopa Keskkonnaamet ja mida liikmesriigid (sealhulgas piirkondlikud ja muud kohalikud omavalitsused) kasutavad selleks, et talletada, hallata ja edastada teavet linnudirektiivi ja elupaikade direktiivi alusel tehtud erandite kohta. See kujutab endast kaasaegset ühtset ja tsentraliseeritud süsteemi eranditest, sealhulgas asjaomastest liikidest, erandite õiguslikest alustest, eesmärkidest, geograafilisest kohaldamisalast ja kestusest ning nendega seotud tingimustest teatamiseks. Kuna elupaikade direktiivi ja linnudirektiivi erandisüsteemis HaBiDeS+ kasutatakse ühtseid andmevälju ja määratlusi, toetab see linnudirektiivi artikli 9 ja elupaikade direktiivi artikli 16 järjepidevat kohaldamist kogu ELis.

Platvorm hõlmab struktureeritud teatamisvahendeid, mis suunavad liikmesriike erandite kohta andmete esitamisel, sealhulgas eelnevalt kindlaks määratud malle, kohustuslikke välju ja automatiseeritud kontrolle, mis aitavad tagada täielikkuse ja selguse. HaBiDeS+ võimaldab liikmesriikide ametiasutustel erandiandmeid aja jooksul ajakohastada ja parandada ning on komisjonile abiks nõuete täitmise hindamisel, järelmeetmete võtmisel ja võrdleva analüüsi tegemisel. Seeläbi vähendab süsteem halduskoormust ja aruandlustavade killustatust ning parandab erandite kasutamise läbipaistvust ja jälgitavust ELi tasandil.

Lisateave:

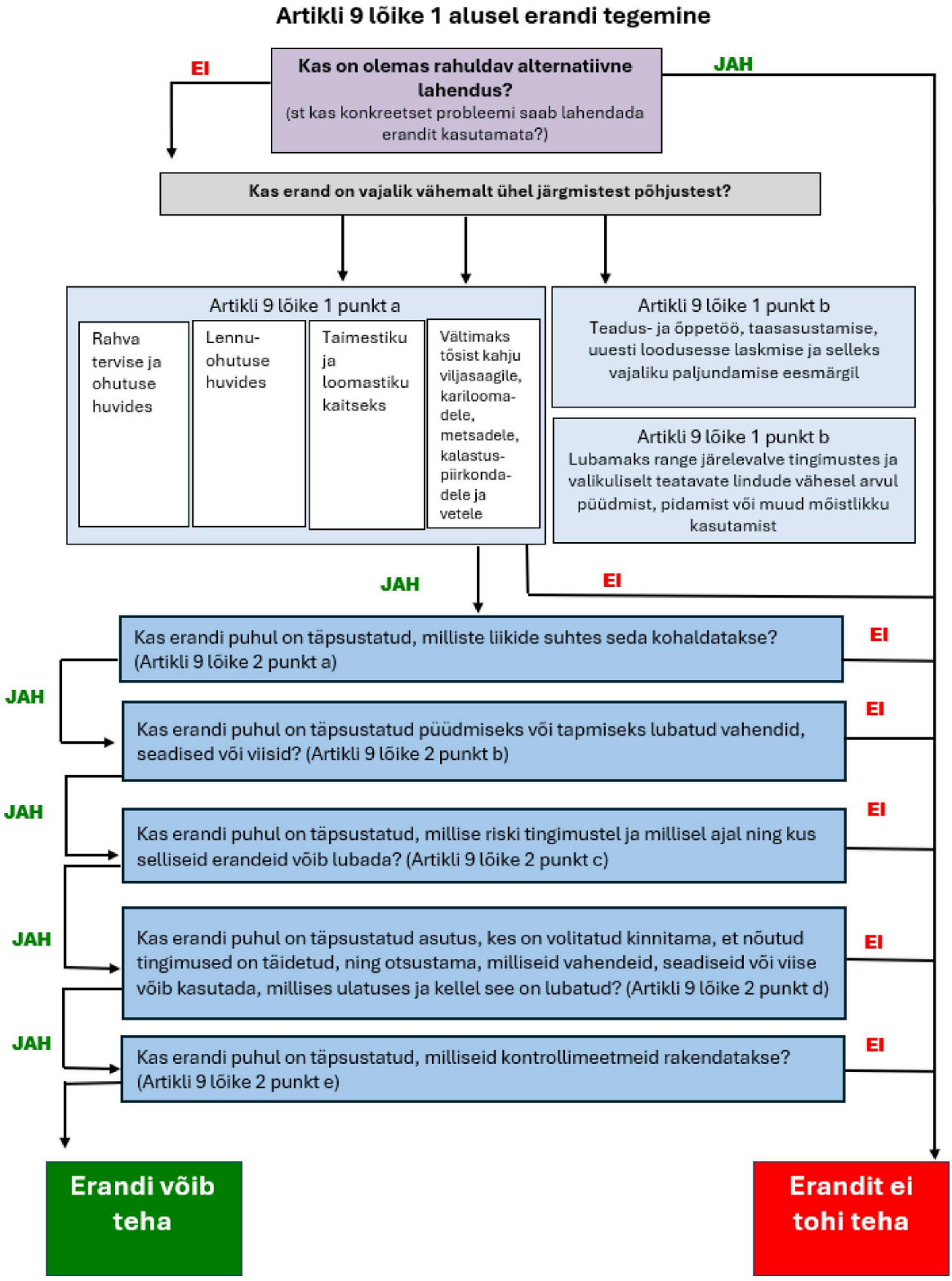
https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details

4.3. **Artikli 9 alusel erandite kohaldamise tingimused**

111. Nõuetekohase erandi saab teha üksnes juhul, kui on täidetud artiklis 9 sätestatud kolm tingimust ([108]).

112. Esimese tingimusena on artikli 9 lõikes 1 sätestatud, et erandiga lahendatavale konkreetsele probleemile ei tohi olla teist rahuldavat lahendust. Teiseks tuleb erand teha ühel direktiivi artikli 9 lõike 1 punktides a–c nimetatud kuuest põhjusest. Lõpuks peab erand vastama artikli 9 lõike 2 tehnilistele nõuetele.

([108]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 7.

1. tingimus: teiste rahuldavate lahenduste puudumine

113. Artikli 9 lõikes 1 on sätestatud, et liikmesriigid võivad teha artiklite 5–8 sätetest erandeid ainult „teiste rahuldavate lahenduste puudumisel“. See tähendab, et erandit ei saa teha, kui sama tulemust on võimalik rahuldavalt saavutada muul viisil, millega kas välditakse täielikult artikli 5 rikkumist või mis on direktiivi keelde ja eesmärke silmas pidades vähem kahjulik.

114. Euroopa Kohtu praktika põhjal hõlmab „teiste rahuldavate lahenduste puudumise“ analüüs kolme küsimust: 1) Milline probleem või konkreetne olukord vajab lahendamist? 2) Kas on teisi lahendusi? 3) Kui on, siis kas need lahendavad kõnealuse probleemi või konkreetse olukorra rahuldavalt ([109])?

115. Teiste rahuldavate lahenduste olemasolu tuleks hinnata igal üksikjuhul eraldi, parimate kättesaadavate tõendite põhjal ja võttes arvesse proportsionaalsust, kaaludes nii erandi mõju kui ka vajadust asjaomase tegevuse järele. Erandi tegemise otsus peab olema „täpselt ja piisavalt põhjendatud“, võimaldades järeldada, et teist rahuldavat lahendust ei ole ([110]).

116. Teiste rahuldavate alternatiivsete lahenduste puudumise analüüs eeldab seega, et konkreetne probleem või olukord on olemas ja et sellega tuleb tegeleda. Pädevatel riiklikel asutustel tuleb see probleem või olukord lahendada, valides võimalike alternatiivide hulgast kõige sobivamad, et tagada probleemi/olukorra lahendamisel liigi parim kaitse. Liikide kaitse tagamiseks tuleb alternatiive hinnata artiklis 5 loetletud keeldude alusel. Need alternatiivid võivad hõlmata näiteks projektide muid asukohti, erinevaid arendusmahte või -kavandeid või muid tegevusi, protsesse või meetodeid.

117. Näiteks kui hinnatakse, kas leidub teisi rahuldavaid lahendusi artikli 9 lõike 1 punkti a kolmanda taande kohaste meetmete asemel, mille eesmärk on vältida olulist kahju viljasaagile, kariloomadele, metsadele, kalastuspiirkondadele ja vetele, tuleks eelistada või vähemalt põhjalikult uurida teostatavaid ja ennetavaid mittesurmavaid vahendeid, mis on kooskõlas artikliga 5. Enamikul juhtudel võivad viljasaagile või kariloomadele põhjustatavat kahju ennetavad meetmed (nt muudatused põllumajandustavades ja elupaigatingimuste parandamise edendamine) olla rahuldavaks alternatiiviks artikli 9 lõike 1 punkti a kohaste erandite kasutamisele. Muud ennetusmeetmed, nagu teaduspõhise teabe levitamine konfliktide vähendamiseks (näiteks seoses inimkäitumisega), võivad moodustada osa rahuldavatest surmava tõrje kasutamise alternatiividest.

118. Olles lahendatava probleemi või konkreetse olukorra kindlaks teinud ja kontrollinud, kas see on kooskõlas artikli 9 lõikes 1 loetletud põhjustega, tuleks hindamisel kaaluda erinevaid võimalusi selle rahuldavaks lahendamiseks. Lindude püüdmist käsitlevas kohtuasjas rahuldavate alternatiivide kohta otsuse langetamisel leidis Euroopa Kohus, et asjaolu, et muu meede ei ole veel suures mahus teostatav, ei ole piisav järeldamaks, et see meede ei ole „teine rahuldav lahendus“ ([111]).

119. Seega ei saa teist lahendust pidada mitterahuldavaks ainuüksi seetõttu, et see põhjustaks erandi saajatele suuremaid ebamugavusi või sunniks neid oma käitumist muutma ([112]). Sellega seoses on leitud, et väited, mis põhinevad jahitavade „tugevalt kinnistunud traditsioonil“ või „ajaloolisel ja kultuurilisel traditsioonil“, ei ole piisavad, et õigustada erandi tegemise vajadust ([113]). Lisaks ei saa konkreetse jahipidamisviisi kasutamist pidada omaette eesmärgiks, kuna jahipidamisviis on juba oma olemuselt üks meetodeid eesmärgi saavutamiseks. Kui konkreetse jahipidamisviisi kasutamist tuleks pidada eesmärgiks omaette, piisaks „teiste rahuldavate lahenduste puudumise“ kriteeriumi täitmiseks üksnes ühe jahipidamisviisi eelistamisest teisele. See kahjustaks artikli 9 funktsiooni direktiivi eesmärkide saavutamisele kaasaaitamisel.

120. Alternatiivsete rahuldavate lahenduste olemasolu varieerub sõltuvalt sellistest teguritest nagu asjaomane liik, taotletava erandi põhjus, asjaomane konkreetne ala ja liikmesriik, kus see ala asub. Näiteks peletamismeetodid võivad olla rahuldav alternatiivne lahendus, et vältida saagi kahjustamist teatavate liikide poolt, kuid see ei pruugi olla rahuldav lahendus muude, visamate liikide puhul, kes pärast häirimise lõppemist lihtsalt naaseksid.

([109]) Kohtuasi C-10/96: *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*. Vt ka linnudirektiivil põhinev säästvat jahipidamist käsitlev juhenddokument, jagu 3.4.2.
([110]) Otsus kohtuasjas C-557/15: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 50.
([111]) Otsus kohtuasjas C-10/96: *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, punkt 22.
([112]) Otsus kohtuasjas C-900/19: *One Voice*, punktid 40 ja 41.
([113]) Otsus kohtuasjas C-79/03: *komisjon* vs. *Hispaania*, punkt 27.

121. Võimaliku alternatiivse meetme hindamisel võib olla asjakohane võtta arvesse ka muude lahenduste proportsionaalsust. Tehniliselt teostatava variandi majanduslik kulu on asjakohane ja seda võib arvesse võtta. See ei saa aga olla ainus määrav tegur taotletava eesmärgi saavutamiseks alternatiivsete lahenduste välistamisel ([114]).

122. Teiste lahenduste proportsionaalsuse hindamisel võib võtta arvesse asjaomasest meetmest mõjutatud liikide arvukust ja selle suundumusi ([115]). Euroopa Kohus on sedastanud, et hinnata tuleb kõnealuse tegevuse mõju liigi arvukusele ja vajadust selle tegevuse järele, samuti alternatiivseid lahendusi taotletava eesmärgi saavutamiseks ([116]). Näiteks võib meetme proportsionaalsuse kindlaksmääramisel olla võimalik välistada muu lahendus, kui see tooks kaasa märkimisväärseid majanduslikke kulusid, kuid pakuks direktiivi eesmärkidega võrreldes üksnes vähest kasu; see kehtib eelkõige liikide puhul, mille arvukus ületab rahuldavat taset. Kui aga teise meetmega kaasneb kavandatud meetmega võrreldes väike kulude suurenemine, kuid see on paremini kooskõlas direktiivi eesmärkidega, on tegemist teise rahuldava lahendusega.

123. Seega on teiste rahuldavate lahenduste puudumise tingimuse puhul tõendamisnõuded rangemad, kui erandi tegemine võib mõjutada direktiivi eesmärkide saavutamist.

124. Erandi kasutamine võib olla põhjendatud üksnes juhul, kui on piisavalt tõendatud, et võimalikud alternatiivid ei ole eespool nimetatud kaalutlusi arvesse võttes rahuldavad, ja kui ka muud tingimused on täidetud. Kui aga meede on osaliselt rahuldav, isegi kui see ei lahenda probleemi piisavalt, kuid sellega on võimalik probleemi siiski vähendada või leevendada, tuleks esmalt seda rakendada. Kui otsustatakse, et teist rahuldavat lahendust ei ole, tuleb erandiotsust põhistada üksikasjaliku põhjendusega, mis tugineb asjakohastele parimatele teaduslikele teadmistele ja milles tuuakse esile põhjused, miks pädev sellisele järeldusele jõudis ([117]).

Praktilised näited

125. Paljudel juhtudel võivad artikli 9 kohaste erandite kasutamisele olla rahuldavaks alternatiiviks kahju ärahoidmise meetmed, sealhulgas peletusvahendid, põllumajandustavade muudatused, turvaalade loomine, samuti asjaomaste liikide heade elupaigatingimuste või saakloomade populatsioonide taastamine või selliste meetmete kombinatsioon. Näiteks lennuohutuse tagamiseks kasutatakse laialdaselt taimestiku haldamist, et muuta lennujaamad loomadele ja lindudele ebaatraktiivseks, ning meetodeid nende eemalepeletamiseks; mõnikord võib kahju tõhusaks ärahoidmiseks olla vaja kasutada eri meetmete kombinatsiooni.

126. Mõnel juhul ei pruugi keelatud kahju täielik vältimine olla võimalik, mis tähendab, et tuleks valida kõige väiksema mõjuga lahendus, pidades silmas artiklis 5 sätestatud keelde ja direktiivi eesmärke. Selliseks lahenduseks võib olla peletamismeetodite kasutamine koos piiratud surmava tõrjega, mis suurendab peletamise mõjusust, selle asemel et peletamise variant täielikult kõrvale jätta.

127. Probleemid, mis võivad nõuda erandite kohaldamist, tulenevad sageli elupaikade halvenemisest ja toidu kättesaadavuse vähenemisest. Näiteks mõningate vareslaste või röövlindude kiskluse mõju maapinnal pesitsevatele lindudele, nagu nurmkana (*Perdix perdix*), on osaliselt tingitud peavarju ja toitu pakkuvate pesitsemise ja poegade üleskasvatamise alade kadumisest. Seepärast tuleks pikaajalisi ökosüsteemipõhiseid lahendusi, nagu liikide elupaikade hea seisundi taastamine nii konflikte põhjustavate kui ka mõju all kannatavate liikide jaoks, rakendada koos lühiajaliste lahendustega, mis võivad hõlmata erandi kohaldamist ja mille eesmärk on lahendada vahetuid probleeme.

([114]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-601/22: *WWF Österreich* tehtud otsuse punkt 82.
([115]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 54–56.
([116]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks* Põlva, punkt 56.
([117]) Otsus kohtuasjas C-900/19: *One Voice*, punkt 32.

128. Mis puudutab teadustööks sobivaid teisi rahuldavaid lahendusi, siis erandi tegemise otsuses tuleks esile tuua muude ornitoloogiavaldkonnas tavapäraselt kasutatavate teaduslikele uurimisvahendite puudumine ([118]) ning esitada selle kohta täpne ja piisav põhjendus.

2. tingimus: artikli 9 lõike 1 punktides a–c loetletud kuuest põhjusest ühe tõendamine

129. Enne kui käsitleda põhjuseid, mis peavad olemas olema, et teha erand linnudirektiivis sätestatud liigikaitsekohustustest, on asjakohane märkida, et loetelu on ammendav. Seetõttu võib erandeid teha üksnes juhul, kui need suunatud mõnele artikli 9 lõike 1 punktides a ja b nimetatud eesmärgile või kui need tehakse kooskõlas artikli 9 lõike 1 punkti c sätestatud täpsustustega. Punkti c kohast erandi põhjust „lubamaks range järelevalve tingimustes ja valikuliselt teatavate lindude vähesel arvul püüdmist, pidamist või muud mõistlikku kasutamist“ siin ei käsitleta, sest seda on juba kirjeldatud linnudirektiivil põhinevas säästvat jahipidamist käsitlevas juhenddokumendis ([119]).

Artikli 9 lõike 1 punkti a esimene taane: rahva **tervise ja ohutuse huvides**

130. See põhjus hõlmab niisuguseid asjaolusid nagu elanikkonna kaitse haiguste eest ja õnnetuste ennetamine. See erandi põhjus on seotud olukordadega, kus inimeste tervist ja ohutust mõjutavate riskide realiseerumise ennetamiseks võetavad meetmed on vastuolus linnuliikide kaitsmise vajadusega ja kaaluvad selle vajaduse üles.

131. Sõna „rahva“ kasutamine viitab sellele, et direktiivi kaitse-eesmärkidega saab tasakaalustada ainult avalikke huve, mida edendavad kas avalik-õiguslikud või eraõiguslikud üksused. Projekte, mis on täielikult ettevõtjate või üksikisikute huvides, ei peeta seega tavaliselt avalikes huvides olevateks, välja arvatud juhul, kui neil on samal ajal ka laiem eesmärk. Euroopa Kohus on kinnitanud, et see põhjus võib hõlmata tulekahjude, üleujutuste ja haiguste ennetamist ([120]). Veel üks praktiline näide selle kohta võiks olla joogiveehoidla või toiduhoidla lindude väljaheidetega saastumise ennetamine.

132. Selliseid erandeid võib teha üksnes konkreetsetes olukordades, kus rahva tervise ja ohutuse tagamise huvi kaalub lindude kaitse üles ([121]). Seetõttu tuleb kindlaks teha seos erandi alusel lubatud tegevuse ning rahva tervise ja ohutusega seotud tuvastatud probleemi vahel. Selleks peab erandite süsteem olema piisavalt piiritletud ning selles tuleb täpsustada riski tingimused ning aja ja kohaga seotud asjaolud, mille puhul võib erandeid lubada ([122]). Näiteks lindude väljaheidetest tuleneva saastumise korral ei piisa erandi tegemiseks üksnes väljaheidete või pesa olemasolust. Tuleb tõendada, et pesade asukoht või arv on selline, et see kujutab endast tegelikku terviseriski.

133. Direktiivi (EL) 2023/2413 (edaspidi „III taastuvenergiadirektiiv“) ([123]) artikli 16f kohaselt eeldatakse linnudirektiivi artikli 9 lõike 1 punkti a kohaldamiseks üksikjuhtumite puhul õiguslike huvide kaalumisel, et taastuvenergiajaamade planeerimine, ehitamine ja käitamine, selliste jaamade võrguga ühendamine, seotud võrk ise ning salvestusvahendid edendavad rahvatervist ja ohutust ([124]). Seda eeldust saab vaidlustada ja seda hinnatakse igal üksikjuhul eraldi. Liikmesriigid võivad igakülgselt põhjendatud ja eriasjaoludel kooskõlas nende määruse (EL) 2018/1999 artiklite 3 ja 14 kohaselt esitatud lõimitud riiklikes energia- ja kliimakavades sätestatud prioriteetidega otsustada piirata selle artikli kohaldamist oma territooriumi teatavate osade ning teatavat liiki tehnoloogia või teatavate tehniliste omadustega projektide suhtes.

([118]) Vt otsus kohtuasjas C-23/23: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 69.
([119]) Linnudirektiivil põhinev säästvat jahipidamist käsitlev juhenddokument, jagu 3.5, lk 58 (https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/4b5dffd4-369c-4c4b-a249-625adc2a7545).
([120]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 27.
([121]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 27.
([122]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 28.
([123]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. oktoobri 2023. aasta direktiiv (EL) 2023/2413, millega muudetakse direktiivi (EL) 2018/2001, määrust (EL) 2018/1999 ja direktiivi 98/70/EÜ seoses taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamisega ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv (EL) 2015/652 (ELT L, 2023/2413, 31.10.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).
([124]) Direktiivi (EL) 2023/2413 artikkel 16f.

134. Määruse (EL) 2024/1735 (nullnetotööstuse määrus) ([125]) artikli 15 lõikes 3 on sätestatud, et strateegilisi nullnetotehnoloogia projekte ([126]) ja kindlaksmääratud nullnetotööstuse arengukeskustes ellu viidavaid nullnetotehnoloogia tootmisprojekte ([127]) käsitatakse avalikku huvi pakkuvate projektidena ning neid võib pidada rahva tervise ja ohutuse huvides olevaks, kui kõik linnudirektiivis sätestatud tingimused on täidetud ([128]).

135. Lisaks käsitatakse määruse (EL) 2024/1252 (kriitiliste toormete määrus) ([129]) artikli 10 lõike 2 kohaselt strateegilisi projekte, mis aitavad kaasa strateegiliste toormete tarnekindlusele, rahva tervist ja ohutust kaitsvatena, kui kõik linnudirektiivis sätestatud tingimused on täidetud. Seetõttu, nagu kõigil artikli 9 kohaste erandite tegemise juhtudel, on ka nende puhul vaja tõendada, et muud linnudirektiivi artikli 9 kohased tingimused, nimelt alternatiivsete rahuldavate lahenduste puudumine ja artikli 9 lõike 2 tehnilised nõuded, on täidetud.

Artikli 9 lõike 1 punkti a teine taane: **lennuohutuse** huvides

136. Suured linnud ja linnuparved kujutavad endast suurt ohtu õhusõidukite meeskonnale ja reisijatele ning õhusõidukitele endile. Kokkupõrked selliste lindudega võivad põhjustada viivitusi, õhusõidukite kahjustumist ja isegi lennuõnnetusi, mis lähevad maksma inimelusid ja millel on lennundussektorile kaugeleulatuvad rahalised tagajärjed. Löögi saanud lindudele on kokkupõrked alati surmavad, tekitades looduskaitseprobleeme, kui tegemist on haruldaste või ohustatud liikide isenditega. Paljudel lennuväljadel ja lennujaamades rakendatakse lindude ja õhusõidukite kokkupõrgete vältimiseks ohjemeetmeid ([130]). Sellised lahendused hõlmavad elupaikade haldamist, et vähendada ala atraktiivsust lindudele ja nende parvedele, ning mitmesuguseid peletamismeetodeid, nagu valju müra tekitavad seadmed. Sellised meetmed võivad olla vastuolus direktiivi artikliga 5, eelkõige selle punktiga d, mis sisaldab olulise häirimise keeldu. Paljudel juhtudel on olemas muud rahuldavad lahendused, mis on surmamisest tõhusamad ja püsivamad. Näiteks tuleks asjakohasel juhul kaaluda elupaiga taastamist lennuväljast kaugel, et linnud ümber suunata, ja seeläbi vältida erandi tegemise vajadust.

Artikli 9 lõike 1 punkti a kolmas taane: vältimaks **tõsist kahju viljasaagile, kariloomadele, metsadele, kalastuspiirkondadele ja vetele**

137. See põhjus hõlmab muu hulgas teatavaid nende valdkondadega seotud majanduslikke huve. See põhjus on kvalitatiivset laadi ja see on kohaldatav ainult siis, kui kahju on „tõsine“. Seetõttu ei saa väiksemat kahju või väiksema kahju tekkimise ohtu pidada piisavaks, et teha erand selle põhjuse alusel ([131]).

138. See põhjus on olemuslikult seotud ennetamisega, mis tähendab, et seda saab kohaldada enne tõsise kahju tekkimist. Sellega seoses võivad liikmesriigid tugineda varasemale korduvale kahjule ja sellest tulenevale tõenäosusele, et meetmete võtmata jätmise korral tekiks kindlaksmääratud linnupopulatsioonidega seotud tõsine kahju uuesti ([132]).

([125]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1735, millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa nullnetotehnoloogia toodete tootmise ökosüsteemi tugevdamiseks ja muudetakse määrust (EL) 2018/1724 (ELT L, 2024/1735, 28.6.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määruse (EL) 2024/1735 (millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa nullnetotehnoloogia toodete tootmise ökosüsteemi tugevdamiseks) artikli 15 lõige 3.

([127]) Määruse (EL) 2024/1735 (millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa nullnetotehnoloogia toodete tootmise ökosüsteemi tugevdamiseks) artikli 18 lõige 4.

([128]) Määrusega (EL) 2024/1735 hõlmatud nullnetotööstuse projektid ei ole vabastatud kohustustest, mis tulenevad linnudirektiivi artiklist 9, mille tingimused kehtivad jätkuvalt tavapäraselt.

([129]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta määrus (EL) 2024/1252, millega sätestatakse kriitiliste toormete kindlate ja kestlike tarnete tagamise raamistik ja muudetakse määrusi (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1724 ja (EL) 2019/1020 (ELT L, 2024/1252, 3.5.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) Lennuohutuse tagamiseks on komisjoni 12. veebruari 2014. aasta määrusega (EL) nr 139/2014 (millega kehtestatakse lennuväljadega seotud nõuded ja haldusmenetlused) kehtestatud lennuohutusstandardid, sealhulgas elusloodusest tulenevate ohtude haldamiseks.

([131]) Otsus kohtuasjas C-247/85: *komisjon* vs. *Belgia*, punkt 56.

([132]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-601/22: *WWF Österreich* tehtud otsuse punkt 70. Kuigi see kohtuasi puudutas huntide tapmisega seotud erandeid, tõlgendatakse kohtuotsuses mõistet „tõsine kahju“, mida saab analoogia alusel kohaldada linnudirektiivi artiklile 9.

Selle põhjuse kasutamine peab tuginema tõenditele ja see peab vähemalt suures osas olema omistatav erandi esemeks olevale liigile ([133]). Võimalikku tulevast kaudset kahju, mis kujutab endast abstraktset riski ja mis on ainult osaliselt tingitud kaitsealusest liigist, ei saa selles kontekstis pidada „tõsiseks kahjuks“ ([134]).

139. Selle erandiga hõlmatud kahju liikide loetelu on ammendav. Mõned valdkondlikud näited, mis võivad anda alust sellest põhjusest tulenevaks erandiks, on järgmised:

— põllukultuuridele põhjustatav tõsine kahju, näiteks toitu otsivate lindude poolt seemnete, kasvavate taimede või lõppsaaduse hävitamise ja tarbimise kaudu;

— metsadele põhjustatav kohatine tõsine kahju, näiteks puude kängumine, mis on tingitud suurte haigru- või kormoranikolooniate väljaheidetest;

— kariloomadele põhjustatav tõsine kahju, näiteks röövlindude või vareste poolt loomade äraviimise või vigastamise või haiguste leviku suurenenud ohu kaudu;

— kalandusele põhjustatav tõsine kahju, näiteks kalade kiskluse kaudu nii looduses kui ka vesiviljeluses;

— veekogudele põhjustatav tõsine kahju, näiteks veehoidlate reostamise või niisutuskanalite kahjustamise kaudu.

140. Hinnang selle kohta, kas kahju on tõsine, sõltub peamiselt majanduslikest kuludest, kahju ulatusest ning mõjust asjaomastele sidusrühmadele või kogukondadele. Kahju hindamisel tuleb arvesse võtta ka sidusrühma suutlikkust kahju taluda. Näiteks kahju, mida haned põhjustavad põllukultuuridele ühel põllul, on väikepõllumajandustootja ja suuremat ettevõtet omava põllumajandustootja puhul tõsiduse poolest erinev. Kahju tõsidust tuleks hinnata erandiga samal skaalal (st ühe põllumajandusettevõtte puhul võetavate meetmete korral põllumajandusettevõtte tasandil ning piirkondlike, riiklike või rändeteede haldamiskavade olemasolu korral piirkonna, riigi või rändetee tasandil).

141. Nagu eespool märgitud, peavad erandid olema piisavalt piiritletud ja suunatud konkreetsetele olukordadele. Seetõttu tuleks ennetava tõrje strateegiate väljatöötamisel esmalt meetmed ajaliselt piiritleda ja näha ette nende rakendamine kohtades, kus tõsist kahju tekitatakse või kus tõsine kahju tõenäoliselt tekib. Laialt levinud liikide puhul, kes võivad tekitada kahju suurtel aladel, nagu kaelustuvi (*Columba palumbus*), kormoran (*Phalacrocorax carbo*) või mõned haneliigid, võivad siiski olla põhjendatud laiemat ala hõlmavad erandid. See ei piira üldist nõuet tagada, et erandi geograafiline kohaldamisala oleks võimalikult selgelt määratletud. Samuti peavad erandid olema arvude, ajastuse ja meetodite poolest konkreetsed ning selgitada tuleb, millist probleemi erandiga püütakse lahendada.

142. Võimalik oleks kasutada koordineeritud erandeid, näiteks rändeteepõhiseid erandeid, mille kohaselt tehakse teatava liigi (nagu valgepõsk-lagle või kormoran) puhul erandeid ühes riigis, et hoida ära kahju teises riigis. Seda lähenemisviisi tuleks kasutada kas rahvusvahelise haldamiskava raames, mis on välja töötatud rahvusvahelise konventsiooni või lepingu alusel, mille osaline EL on, või sarnase raamistiku alusel, mille on heaks kiitnud kõik asjaomased liikmesriigid. Lisaks võib seda lähenemisviisi kasutada juhul, kui 1) on tõendatud seos ühe liikmesriigi teatava piirkonna tõsise kahju või selle ohu ja teises liikmesriigis erandi alla kuuluvate lindude vahel; 2) kõik muud artikli 9 alusel kohaldatavad tingimused on täidetud; 3) on tõendatud, et erandi kohaldamine liikmesriigis, kus tõsine kahju või selle oht esineb, ei ole tõsise kahju ärahoidmiseks piisav; ning 4) erandeid tehakse üksnes selle liikmesriigi taotlusel ja temaga konsulteerides, kus tõsine kahju või selle oht esineb. Üks võimalik näide kormoranide põhjustatava „tõsise kahju“ alusel tehtava erandi kohaldamise kohta on esitatud käesoleva juhenddokumendi II lisas.

([133]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-601/22: *WWF Österreich* tehtud otsuse punkt 71.
([134]) Vt analoogia alusel kohtuasjas C-601/22: *WWF Österreich* tehtud otsuse punktid 72–74.

Artikli 9 lõike 1 punkti a neljas taane: **taimestiku ja loomastiku kaitseks**

143. See põhjus on kohaldatav liikide või elupaikade kaitseks tehtavate jõupingutuste puhul olukordades, kus on vaja rikkuda artiklis 5 sätestatud keelde, et kaitsta muud loomastikku või taimestikku. Loomastiku ja taimestiku liike ei ole määratletud, kuid ilmselt erinevad need majanduslikku huvi pakkuvast loomastikust ja taimestikust, mis on hõlmatud artikli 9 lõike 1 punkti a muude sätetega. Sellele põhjusele tuginemine on tõenäoliselt kõige põhjendatum siis, kui see on seotud haruldaste või ohustatud liikide kaitsega, kuid see põhjus ei ole piiratud ainult selliste liikidega. Lisaks ei näi sellisel juhul olevat vajadust enne erandi kohaldamist tõendada tõsise kahju tekkimise tõenäosust.

144. Seda, kas taimestiku ja loomastiku kaitseks erandi taotlemine on asjakohane, tuleb hinnata igal üksikjuhul eraldi, kaaludes asjaomaste liikide kaitsestaatust ja vajadusi. Artikli 9 lõike 1 punkti a neljanda taande kohase erandi tegemise asjakohasuse üle otsustamisel tuleb arvesse võtta mitmesuguseid tegureid, kuid igal juhul peavad sellised erandid teenima kaitse-eesmärki. Olulisteks teguriteks on taime- või loomaliikide kaitsestaatus, haruldus või haavatavus. Sama oluline on asjaolu, et kaitset vajav taimestik või loomastik on haruldasem või halvema kaitsestaatusega kui linnuliigid, kelle suhtes erandit taotletakse. Veel üks tegur on ELi või riigisisese õigusega kaitstud taime- või loomaliikide kaitsestaatus. Artikli 9 lõike 1 punkti a neljandale taandele tuginemine on põhjendatum, kui see on seotud ELi tasandil kaitstavate taime- ja loomaliikidega (nt elupaikade direktiivi IV ja V lisas loetletud liigid) või riigisisese õiguse alusel kaitstavate liikidega.

145. Linnud võivad taimestikku ja loomastikku mõjutada kiskluse, toitumise, tallamise, väljaheidete kogunemise jms kaudu. Seega võib see erandi põhjus olla kohaldatav röövlindude, näiteks kaitsealuseid liike jahtivate röövlindude puhul. Kuna röövlindude sigivus on madal, on eriti oluline tagada kõigi muude võimalike lahenduste kaalumine, vältimaks täiendavat suremust või isendite eemaldamist pesitsevast populatsioonist. Ametiasutused peavad tõendama, et isend(id), kelle suhtes erandit kohaldataks, on otseselt vastutav(ad) kaitsealaste probleemide eest, mida erandiga soovitakse lahendada, välistades muud tegurid, nagu haigused, toidu halb kättesaadavus ja varjumispaiga puudumine.

146. Üks oluline aspekt, mida tuleb arvesse võtta, on see, mil määral saab kisklust otseselt seostada laiema dünaamikaga, nagu elupaikade kadu, halvenemine või muutmine. Näiteks Euroopa hamstri (*Cricetus cricetus*) suremuse peamine põhjus on nende langemine röövlindude saagiks, eriti nende paljunemise ajal ja pärast talveund. Kisklusest tingitud arvukuse vähenemine tuleneb aga otseselt hamstrite elupaikade kadumisest ja killustumisest, mille põhjuseks on inimtegevus. Prantsusmaal Alsace'is kaevavad hamstrid oma urud tavaliselt nisu- või lutsernipõldudele, mis pakuvad toitu ja varju kiskjate eest. Neil põldudel monokultuurina maisi kasvatamine toob kaasa pikad palja mullaga perioodid, mis muudab hamstrid röövlindude suhtes haavatavaks ([135]). Sellistel juhtudel võib röövlinde erandite kaudu tõrjuda ainult siis, kui samal ajal võetakse meetmeid liigi elupaikade taastamiseks või kui on astutud samme kahjuliku inimtegevuse reguleerimiseks. Neid meetmeid tuleks eelistada iseseisva meetmena kaitsealuste röövlindude isendite tapmisele ja eemaldamisele. Selle aluseks on artikli 9 lõige 1, milles on nähtud ette teiste rahuldavate lahenduste puudumise tingimus (vt eespool).

Artikli 9 lõike 1 punkt b: **teadus- ja õppetöö, taasasustamise, uuesti loodusesse laskmise ja selleks vajaliku paljundamise eesmärgil**

147. Selle põhjuse alusel tehtavad erandid hõlmavad lindude püüdmist rõngastamiseks või märgiste paigaldamiseks, et satelliitjälgimise abil uurida lindude rändemustreid ja teha kindlaks nende peatuspaigad. Samuti võib osutuda vajalikuks püüda linde haiguste, näiteks linnugripi uurimiseks.

148. Artikli 9 lõike 1 punktis b kasutatud mõiste „teadustöö" all tuleb mõista „teadusuuringut". See tähendab, et erandiga hõlmatud teadutööd peavad iseloomustama teatavad metodoloogilised etapid. Näiteks peab teadusprojektil olema uurimisküsimuses väljendatud eesmärk ja projekt peab olema kavandatud viisil, mis võimaldab sellele küsimusele vastuse leida ([136]). Nimelt viitab sõna „eesmärgil" sellele, et uurimisprogrammi kavandamine ja rakendamine peab

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.
([136]) Kohtujurist Capeta ettepanek kohtuasjas C-23/23: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 60.

olema mõistlik ja programmile seatud teaduseesmärgiga proportsionaalne ([137]). See eeldab seost erandi alusel lubatud tegevuse ja küsimusele vastamiseks vajaliku teadustöö vahel. Näiteks ei peetaks proportsionaalseks põhjendamatult suurt valimit, mis põhjustab liigile väga sekkuvat häirimist, kui saadavaid uusi teaduslikke andmeid on vähe või need ei kaalu üles metslinnuliikide kaitse üldist tähtsust. Samuti eeldatakse, et teadustöös järgitakse teaduslikke ja eetilisi standardeid, ning tavaliselt peaks teadustöö kavandama, ellu viima või vähemalt läbi vaatama ja heaks kiitma sõltumatu teadusasutus. Näiteks linde peaksid rõngastama üksnes sõltumatud ja koolitatud ornitoloogid.

Praktilise rakendamise tugi nr 4: paindlikkus artikli 9 kohaldamisel koordineeritud rändeteepõhise lähenemisviisi kaudu

Selleks et aidata liikmesriikidel tõhusalt ja koordineeritult lahendada probleeme, mis on seotud teatavate liikide põhjustatava majandusliku kahjuga, võib linnudirektiivi alusel asjakohasel juhul kohaldada rändeteepõhiseid erandeid. See lähenemisviis võimaldab liikmesriigil teha teatavate liikide, eelkõige rändliikide puhul (nt valgepõsk-lagle või kormoran) erandeid, et hoida ära tõsist kahju teises liikmesriigis. Seda lähenemisviisi tuleks aga rakendada sellise rahvusvahelise konventsiooni või lepingu raames, mille osaline EL on, nagu Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkulepe või Berni konventsioon, või teatavat liiki puudutava Euroopa või piirkondliku tegevuskava raames, milles on kokku leppinud kõik asjaomased liikmesriigid ja mis hõlmab piisavaid kaitsemeetmeid kooskõlas artikli 9 nõuetega ning nõuetekohast konsulteerimist asjaomaste liikmesriikidega ja nende kaasamist (vt punkt 139).

3. tingimus: artikli 9 lõike 2 tehniliste nõuete kohaldamine

149. Kolmas tingimus seisneb artikli 9 lõike 2 tehniliste nõuete täitmises. Linnudirektiivi artikli 9 lõikes 2 on sätestatud erandite puhul nõutavad täpsustused. Need võimaldavad liikmesriikidel ja komisjonil lõike 1 alusel tehtud erandeid jälgida. Pädevad asutused peavad erandi tegemise otsustes ja komisjonile esitatavates erandiaruannetes esitama järgmise teabe:

a) milliste liikide suhtes erandeid kohaldatakse;

b) püüdmiseks või tapmiseks lubatud vahendid, seadised või viisid;

c) millise riski tingimustel ja millisel ajal ning kus selliseid erandeid võib lubada;

d) asutus, kes on volitatud kinnitama, et nõutud tingimused on täidetud, ning otsustama, milliseid vahendeid, seadiseid või viise võib kasutada, millises ulatuses ja kellel see on lubatud;

e) milliseid kontrollimeetmeid rakendatakse.

150. Artikli 9 lõike 2 järgimise hõlbustamiseks on komisjon kajastanud artikli 9 lõike 2 tehnilised nõuded eranditest teatamise vormil, mille edastamiseks kasutatakse veebipõhist digivahendit – elupaikade direktiivi ja linnudirektiivi erandisüsteemi (HaBiDeS+) ([138]). Liikmesriike kutsutakse üles kasutama seda vahendit, mis lihtsustab erandite tegemise selle tingimuse täitmist. Selle vahendi kasutamine võib vähendada artikli 9 rakendamisega seotud halduskoormust.

([137]) Kohtujurist Ćapeta ettepanek kohtuasjas C-23/23: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 62.
([138]) Vt HaBiDeS+ kasutusjuhend https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. Euroopa Kohus on sedastanud, et nende vorminõuete eesmärk on piirata erandeid rangelt vajalikuga ja võimaldada komisjonil nende üle järelevalvet teha ([139]). Samuti on Euroopa Kohus sedastanud, et „riigisisesed vastava valdkonna õigusnormid [peavad] nägema ette erandi tegemise tingimused selgesti ja täpselt ning kohustama ametiasutusi, kellele nende kohaldamise kohustus on pandud, neid arvesse võtma“ ([140]). Artikli 9 lõike 2 punktide a–e kohased täielikud ja täpsed täpsustused on vajalikud selleks, et komisjon saaks täita oma artikli 9 lõikest 4 tulenevat kohustust tagada, et erandite tagajärjed ei oleks direktiiviga vastuolus.

152. Täpsemalt peaksid liikmesriigid artikli 9 lõike 2 järgimiseks igas lõigus nõutava teabe puhul pidama silmas järgmist.

— Artikli 9 lõike 2 punkt a: „milliste liikide suhtes erandeid kohaldatakse“

Liikmesriigid peavad erandeid tegema ja neist teatama liikide kaupa (kasutades liikide teaduslikke nimetusi), mitte kõrgemal taksonoomilisel tasandil või ebamäärastesse kategooriatesse (nt „linnud“, „kõik liigid“ või „varesed“) rühmitatuna. Näiteks kaubandusliku kalatiigi omanikule teatava arvu hallhaigrute (*Ardea cinerea*) ja teatava arvu kormoranide (*Phalacrocorax carbo*) surmamiseks võimaldatud erandist tuleks teatada kahe erineva erandina. Sellest reeglist võib teatavatel juhtudel kõrvale kalduda, kui kõnealuse erandiga seotud asjaolud raskendavad kogu vajaliku teabe saamist, näiteks kui sihtliikide loetelu ei ole võimalik ette näha, nagu see on näiteks lennuliikluse ohutuse puhul, või kui asjaolud seda õigustavad, kuid sellest hoolimata esitatakse teave erandite kohta hiljem.

Iga liigi puhul tuleks teates märkida sihtmärgiks olevate ja tegelikult surmatud või häiritud isendite arv või sihtmärgiks olevate ja tegelikult hävitatud/kahjustatud pesade arv. Kui täpset arvu ei ole võimalik kindlaks määrata, tuleks esitada hinnang või väärtuste vahemik. Mõnikord piiratakse selleks lubade arvu ja/või kehtestatakse üleriigilised või piirkondlikud kvoodid, mis peavad olema kooskõlas linnudirektiivi artikliga 9 ja üldiste eesmärkidega.

— Artikli 9 lõike 2 punkt b: „püüdmiseks või tapmiseks lubatud vahendid, seadised või viisid“

Nendest tuleb teatada, et oleks võimalik hinnata nende mõju liigile. Lisada tuleks meetodite üksikasjad, näiteks tüüp ja suurus.

— Artikli 9 lõike 2 punkt c: „millise riski tingimustel ja millisel ajal ning kus selliseid erandeid võib lubada“

Erandid peavad olema ajaliselt piiratud ja neid tuleb kohaldada kohalikul tasandil, võttes arvesse probleemi eeldatavat tekkimise aega ja kohta. Sellised üksikasjad tuleks määratleda nii täpselt kui võimalik ja erandi kohaldamisala kindlaksmääramiseks vajalik.

— Artikli 9 lõike 2 punkt d: „asutus, kes on volitatud kinnitama, et nõutud tingimused on täidetud, ning otsustama, milliseid vahendeid, seadiseid või viise võib kasutada, millises ulatuses ja kellel see on lubatud“

Erandi teinud pädev asutus peab olema selgelt esitatud oma täisnimega riiklikul, piirkondlikul või kohalikul tasandil; asjakohasel juhul tuleb ka märkida, kellele erand on tehtud.

— Artikli 9 lõike 2 punkt e: „milliseid kontrollimeetmeid rakendatakse“

Pädevad asutused peavad jälgima ja kontrollima erandite nõuetekohast rakendamist ning seda, kas erandid on oma eesmärgi saavutanud, tuginedes teaduslikele tõenditele, ja võtma vajaduse korral parandusmeetmeid, et vältida liigi ohustamist või kahjustamist.

([139]) Otsus kohtuasjas C-118/94: *Associazione Italiana per il WWF*, punkt 21.
([140]) Otsus kohtuasjas C-557/15: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 47.

4.4. **Artikli 9 roll direktiivi eesmärkide saavutamise tagamisel**

153. Linnudirektiivi sätete kohaselt võetavad meetmed peavad aitama saavutada direktiivi üldeesmärke, milleks on linnuliikide arvukuse hoidmine rahuldaval tasemel või arvukuse kohandamine vastavalt sellele tasemele. Seetõttu peavad artikli 9 alusel tehtavad erandid olema kooskõlas direktiivi eesmärkidega, milleks on linnuliikide arvukuse hoidmine rahuldaval tasemel või arvukuse kohandamine vastavalt sellele tasemele ([141]). See nähtub selgelt direktiivi põhjendusest 9, milles rõhutatakse vajadust „lubada erandeid üksnes selliste liikide suhtes, mille bioloogiline seisund seda lubab“. Selle nõude täitmine tagatakse tavaliselt proportsionaalsuse hindamisega, kui kohaldatakse tingimust, et teist rahuldavat lahendust ei ole, nagu on selgitatud jaos 4.3 ([142]).

154. Seetõttu peavad liikmesriigid jälgima erandite kasutamist riigi tasandil, tagamaks, et nende kumulatiivne mõju on direktiivi eesmärkidega kooskõlas. See võimaldab liikmesriikidel ja seejärel komisjonil jälgida erandite mõju linnuliikide arvukusele ning vajaduse korral erandite piiriülest mõju piiriülestele linnupopulatsioonidele. Selleks võib piirkondlikel või kohalikel ametiasutustel olla vaja hinnata erandite mõju väljaspool oma jurisdiktsiooni, eriti juhul, kui erandeid tehakse rändetee tasandil ja detsentraliseeritud liikmesriikides. Võttes arvesse eespool öeldut ja artikli 9 lõike 2 punkti e, võib laiaulatusliku ja kohaliku seire puhul rakendada erinevat lähenemisviisi, sõltuvalt riikliku süsteemi struktuurist, kuid mõlemal juhul tuleb ette näha konkreetne üldsüsteem. Pädevad riiklikud asutused peavad enne erandi tegemist veenduma, et kõik erandisüsteemi tingimused on täidetud, ning analüüsima pärast erandite tegemist nende mõju ([143]). See analüüs peaks hõlmama nii üksikuid erandeid kui ka nende kumulatiivset mõju, mille hindamisel võetakse asjakohasel juhul arvesse muid erandeid. Erandisüsteemi asjakohaseks kasutamiseks on vaja menetlusraamistikku, millega hoitakse ära soovimatu mõju, pidades silmas linnudirektiivi eesmärke, ja mis võimaldab pädevatel asutustel veenduda, et eranditega seotud tingimused on täidetud ([144]).

155. Kui liikmesriigid sõlmivad kokkuleppe kahju ennetamiseks, mis põhineb erandite koordineeritud kasutamisel rändetee tasandil, tuleks tagada, et erandite kumulatiivne mõju ei mõjuta liigi arvukuse hoidmist rahuldaval tasemel ega arvukuse kohandamist vastavalt sellele tasemele. Selleks tuleb asjaomase populatsiooni puhul kindlaks määrata 1) soodne võrdlusväärtus ja 2) soodsast võrdlusväärtusest kõrgem künnisväärtus, millest allpool tuleks hakata pöörama suuremat tähelepanu liigi arvukusele. Erandite kumulatiivse mõju puhul tuleb arvesse võtta ka muid lindude arvukust ja levilat mõjutavaid survetegureid, nagu jahipidamine, ebaseaduslik tapmine ja invasiivsed võõrliigid. Peale selle peavad liikmesriigid võtma arvesse mitmesuguseid kriteeriume, mis on seotud eelkõige liigi paljunemisolukorraga ja looduslikest põhjustest tingitud aastase suremuse määraga ([145]).

156. Neid tingimusi tuleks kontrollida liigi populatsiooni iga üksiku haldamisüksuse puhul, tuginedes näiteks Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkuleppe raames valgepõsk-lagle ([146]) või hallhane (*Anser anser*) puhul kasutusele võetud mudelile.

157. Tagamaks, et liigi arvukus püsib rahuldaval tasemel, võib ühe lähenemisviisina kehtestada maksimaalse arvu linde, kelle võib teatava perioodi jooksul rändetee tasandil surmata või populatsioonist välja viia. See maksimaalne tase ei tohi olla eesmärk, vaid ülemmäär, mida ei või erandite kohaldamise kaudu kollektiivselt ületada. Seda lähenemisviisi võib kasutada kas rahvusvahelise haldamiskava raames, mis on välja töötatud rahvusvahelise konventsiooni või lepingu alusel, mille osaline EL on, või sarnase raamistiku alusel, mille on heaks kiitnud kõik asjaomased liikmesriigid. Asjaomaste liikmesriikide pädevad asutused peaksid oma tegevust koordineerima, et vältida ülemmäära ületamist.

([141]) Otsus kohtuasjas C-76/08: *komisjon* vs. *Malta*, punkt 59.
([142]) Otsus kohtuasjas C-784/23: *Voore Mets ja Lemeks Põlva*, punktid 54–56.
([143]) Artikli 9 lõike 2 punkti e sätted, millega nähakse ette siduvad kontrollimeetmed, tuleks riigisisesesse õiguskorda üle võtta; kohtuasjas C-192/11: *komisjon* vs. *Poola* tehtud otsuse punktid 65 ja 67.
([144]) Otsus kohtuasjas C-60/05: *WWF Italia jt*, punkt 44.
([145]) Otsus kohtuasjas C-60/05: *WWF Italia jt*, punkt 25.
([146]) Vt näiteks kohandatavad valgepõsk-lagle rändeteede haldamise programmid: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5. **Artikli 9 lõiked 3 ja 4**

158. Artikli 9 lõike 3 kohaselt peavad liikmesriigid saatma komisjonile aruandeid artikli 9 lõigete 1 ja 2 rakendamise kohta. Artikli 9 lõike 4 kohaselt peab komisjon kasutama talle kättesaadavat teavet, sealhulgas vastavalt artikli 9 lõikele 3 edastatud teavet, et tagada erandite tagajärgede vastavus direktiivile. Selleks peab komisjon võtma asjakohaseid meetmeid.

159. Artikli 9 lõikes 4 on sätestatud komisjoni järelevalveroll, mille eesmärk on tagada, et liikmesriikide tehtud erandite kumulatiivne mõju on kooskõlas artikli 9 lõigetega 1 ja 2 ning direktiivi üldiste kaitse-eesmärkidega. Isegi kui erandid on üksikjuhtudel põhjendatud, ei tohi need viia olukorrani, kus linnupopulatsioonid vähenevad või ei saavuta rahuldavat taset, nagu eespool selgitatud. Seepärast peavad liikmesriigid vastavalt artikli 9 lõikele 3 esitama komisjonile igal aastal aruande artikli 9 lõigete 1 ja 2 rakendamise kohta. Artikli 9 lõikes 2 nõutud täpsustused on selles kontekstis eriti olulised, võimaldades hinnata erandi mõju asjaomasele liigile.

160. Seega on artikli 9 lõigetega 3 ja 4 loodud raamistik, mille abil jälgitakse liikmesriikides tehtud erandite vastavust artikli 9 nõuetele ja direktiivi üldeesmärkidele.

161. Kehtival eranditest teatamise vormil üksikasjalikult välja toodud aruandekohustuste ([147]) eesmärk on parandada aruandluse tõhusust kõigil valitsemistasanditel, sealhulgas piirkondlikul, riiklikul ja ELi tasandil ([148]). Aruandlusega seotud halduskoormuse vähendamiseks kasutavad komisjon ja ELi liikmesriigid nüüd uut aruandlusvormi HaBiDeS+ ([149]).

162. Komisjon annab liikmesriikidele korrapäraselt tagasisidet, mis põhineb liikmesriikide ametlikes aruannetes esitatud teabe hindamisel. Tagasisides võidakse tuua esile vastavusprobleemid, mis on seotud liikmesriigis tehtud eranditega, ning näiteks soovitada vähendada lindude arvu, keda võib populatsioonist eemaldada, või hinnata uuesti alternatiivseid lahendusi. Komisjon võib juhtida liikmesriikide tähelepanu ka probleemidele, mis on seotud mittetäieliku teabe esitamisega eranditest teatamisel. Liikmesriikidel palutakse kohandada oma erandisüsteemi, et tagada linnudirektiivi järgimine ja eelkõige selle eesmärkide täitmine.

163. Kõik erandeid puudutavad andmed, mille liikmesriigid igal aastal esitavad, on kättesaadavad Euroopa Keskkonnaameti veebisaidil ([150]). Kolm interaktiivset andmevaaturit võimaldavad tutvuda liikmesriikide esitatud teabega, kasutades filtreid, nagu liik ja alamliigid (nt erinevad kormoranlased), riik, aasta ja erandi tegemise põhjus. Nende digivahendite ja IT-aruandlusvahendi eesmärk on vähendada ametiasutuste halduskoormust ning anda erandite kohta läbipaistvat ja usaldusväärset teavet.

([147]) Artikli 9 lõikest 3 tulenevaid aruandekohustusi on kirjeldatud säästvat jahipidamist käsitleva juhenddokumendi jagudes 3.7.1–3.7.8.

([148]) Need hõlmavad ka kõiki aruandekohustusi, mis tulenevad Euroopa looduskeskkonna ja looduslike elupaikade kaitse konventsiooni (Berni konventsioon) artiklist 9. Euroopa Komisjoni ja Berni konventsiooni sekretariaadi vahelisel kokkuleppel kogub Euroopa Liit kokku kõik erandid, millest ELi liikmesriigid on teataval aruandeperioodil teada andnud, ja saadab need Berni konventsiooni sekretariaadile.

([149]) Vahend HaBiDeS+ on internetis kättesaadav aadressil https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Vt interaktiivsed andmevaaturid aadressil https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972.

I LISA

Linnudirektiivi artikli 9 alusel valgepõsk-lagle puhul erandite kohaldamine

1. **Taustteave**

Käesolevas lisas kirjeldatakse erandite kasutamist valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) ja inimtegevuse vaheliste konfliktide kontekstis. Kuna valgepõsk-lagled on suurekasvulised rohusööjast veelinnud, kelle arvukus ja asustustihedus on suur, satuvad nad konflikti põllumajandusliku tegevusega, kahjustades põllukultuure, avaldades mõju rohule ja konkureerides rohu pärast. Selliseid konflikte on juba pikka aega hallatud mitmesuguste meetmete abil, mida kirjeldatakse kokkuvõtlikult allpool.

Kõigepealt käsitletakse valgepõsk-laglede õiguslikku staatust ja populatsioone. Seejärel kirjeldatakse käesolevas lisas valgepõsk-lagledega seotud meetmete liike, mille puhul tuleb kohaldada linnudirektiivi artikli 9 kohaseid erandeid, ning esitatakse kokkuvõte peamistest tekkivatest konfliktidest. Samuti kirjeldatakse rändeteepõhiste erandite lähenemisviisi, mida rakendatakse Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkuleppe (AEWA lepe) osaliste poolt 2019. aastal vastu võetud rahvusvahelise liigihalduskava ([1]) raames.

Suur hulk asjakohast teavet valgepõsk-laglede, sealhulgas nende levila, ökoloogia, kaitsestaatuse, populatsioonide arvukuse andmete ja suundumuste kohta on esitatud järgmistes allikates ja seda ei ole siin dubleeritud:

— AEWA rahvusvaheline liigihalduskava (ISSMP) valgepõsk-lagle puhul; ning

— AEWA Euroopa haneplatvormi (EGMP) ([2]) veebilehed selle liigi kohta, mis sisaldavad hulgaliselt asjakohaseid valgepõsk-lagle populatsioone käsitlevaid andmeid ja teavet. EGMP raames on loodud Gröönimaa ja Venemaa valgepõsk-laglede populatsioonide rakkerühmad.

Täiendavad teabeallikad on esitatud allpool 8. jaos.

2. **Valgepõsk-lagle õiguslik kaitsestaatus**

Nagu kõik liikmesriikide Euroopa territooriumil looduslikult esinevad metslinnuliigid, on ka valgepõsk-lagle hõlmatud linnudirektiivi üldise kaitsesüsteemiga. Valgepõsk-laglede tahtlikku püüdmist või tapmist, olulist häirimist, eelkõige pesitsemise ja poegade üleskasvatamise perioodil, ning nende pesade hävitamist või munade korjamist võivad liikmesriigid lubada üksnes kooskõlas direktiivis sätestatud erandisüsteemiga (artikkel 9).

Valgepõsk-lagle on kantud direktiivi I lisasse, milles nõutakse erikaitsealade klassifitseerimist. Valgepõsk-laglet ei ole kantud II lisasse, mis tähendab, et artikli 7 kohane jahipidamine ei ole võimalik. Reguleeritud jahipidamine direktiivi artikli 9 kohaselt tehtud erandi alusel võib siiski olla õiguspärane haldamisvahend põllukultuuridele tekitatava tõsise kahju ärahoidmiseks.

Valgepõsk-lagle on kantud Berni konventsiooni II lisasse, milles nõutakse muu hulgas tahtliku tapmise keelustamist (artikkel 6) (välja arvatud juhul, kui kohaldatakse konventsiooni artikli 9 kohast erandit).

Igal populatsioonil on AEWA leppe tegevuskava alusel erinev staatus (3. lisa tabel 1), millega kaasnevad kindlaksmääratud kaitsenõuded.

([1]) Jensen, G. H., Madsen, J., Nagy, S. & Lewis M. (koostajad), 2018. AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Branta leucopsis) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population. AEWA Technical Series, nr 70, Bonn, Saksamaa, https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/.

Tabel 1

Valgepõsk-lagle populatsioonide õiguslik staatus rahvusvaheliste lepingute ja ELi linnudirektiivi alusel.

Populatsioon	Linnudirektiiv	Berni konventsioon	AEWA lepe ([1])
Ida-Gröönimaa / Šotimaa ja Iirimaa	I lisa	II lisa	B1
Svalbard / Edela-Šotimaa	I lisa	II lisa	A3a
Venemaa / Saksamaa ja Madalmaad	I lisa	II lisa	C
Väljakujunenud paiksed populatsioonid	I lisa	II lisa	Hõlmamata

([1]) AEWA leppe kohane staatus: populatsioonid on reastatud ohustatuse järgi: A (suur risk), B (keskmine), C (soodne), nagu on määratletud AEWA leppe tegevuskava tabelis 1.

3. **Populatsioonid ja suundumused**

ELis on neli biogeograafilist populatsiooni (tabel 2), millest kolm on traditsioonilise rändeteega populatsioonid ([3]) ja üks on paikne populatsioon. Populatsioonid on viimase kahe aastakümne jooksul märkimisväärselt kasvanud ([4]). AEWA leppes on nimetatud kolm populatsiooni (Ida-Gröönimaa / Šotimaa ja Iirimaa, Svalbard / Edela-Šotimaa ning Venemaa / Saksamaa ja Madalmaad) ning kõigil neljal populatsioonil, sealhulgas paiksetel lindudel, on linnudirektiivi I lisa kohane staatus ja seega kohaldatakse nende elupaikade suhtes kogu aasta jooksul erikaitsemeetmeid, samuti kohaldatakse nende puhul artikli 3 üldnõudeid.

Tabel 2

Valgepõsk-lagle biogeograafilised populatsioonid ELis

Populatsioon	Staatus	Levilariigid (EL paksus kirjas)
Ida-Gröönimaa / Šotimaa ja Iirimaa	Rändav	P: Gröönimaa, Island, Ühendkuningriik LR: Island, **Iirimaa**, Ühendkuningriik
Svalbard / Edela-Šotimaa	Rändav	P: Norra (Svalbard) LR: Norra (mandriosa) ja Ühendkuningriik
Venemaa / Saksamaa ja Madalmaad	Rändav (HÜ1 ja HÜ2)	P: HÜ1 – Venemaa, HÜ2 – **Soome, Rootsi, Eesti, Taani**, HÜ3 – **Saksamaa, Madalmaad**
	Paikne (HÜ3)	LR: **Soome, Rootsi, Läti, Leedu, Poola, Taani, Saksamaa, Madalmaad, Belgia**
Väljakujunenud paiksed populatsioonid ([1])	Paikne	**Belgia, Prantsusmaa, Tšehhi**, Šveits, Ühendkuningriik, Norra

([1]) Leviku ja arvukuse kohta pesitsusperioodil vt *European Breeding Bird Atlas 2*. Modelleerimise ja haldamise eesmärgil on Läänemere piirkonna paiksed linnud lisatud Venemaa populatsiooni segmendina (haldamisüksus 2 – allpool) (vt liigihalduskava).

P = pesitsemine
LR = läbiränne

([3]) Scott, D.A. & Rose, D.A. 1996. „Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia". Wetlands International Publication No. 41. Wageningen, Madalmaad.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H.P., van der Graaf, A.J., Larsson, K., Leito, A. & Stahl, J. 2008. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development. *Vogelwelt* 129: 244–252.

Tänu edukatele pikaajalistele kaitsealastele jõupingutustele, mis on tehtud peamiselt linnudirektiivist ja elupaikade direktiivist tulenevate kohustuste tõttu, on valgepõsk-lagle kõigi nelja populatsiooni arvukus märkimisväärselt suurenenud ja nende staatus ELis on soodne.

Euroopa haneplatvormil (EGMP – jagu 3.1, 1. liide) tunnustatakse AEWA leppe raames Venemaa, Saksamaa ja Madalmaade populatsiooni puhul kolme haldamisüksust (HÜ):

HÜ1: Põhja-Venemaal pesitsevad ja pikki vahemaid läbivad rändlinnud

HÜ2: Läänemere piirkonnas pesitsevad linnud

HÜ3: Põhjamere piirkonna riikides pesitsevad paiksed linnud

Venemaa / Saksamaa ja Madalmaade valgepõsk-laglede populatsioon kasvas 1990. aastate 102 000 isendilt 2024. aasta jaanuariks ligikaudu 1,6 miljoni isendini. Euroopa haneplatvormil on märgitud, et stabiilselt ligikaudu 1,4 miljoni isendi tasemel püsinud rändepopulatsioon näib olevat kahel viimasel hooajal [2022 ja 2023] taas suurenenud, vaatamata teadetele linnugripipuhangutest põhjustatud kadude kohta ([5]).

Nende populatsioonide suuruse alusel on Rahvusvaheline Looduse ja Loodusvarade Kaitse Ühing (IUCN) liigi kaitsestaatuseks määranud „kõige vähem ohustatud“. Kolmest AEWA leppe nimekirja kantud populatsioonist on Venemaa / Saksamaa ja Madalmaade populatsioon praegu kõige suurem. Viimased populatsiooni suuruse hinnangud ja suundumused on esitatud Euroopa haneplatvormil.

Lisaks populatsioonide arvukuse järjepidevale suurenemisele on viimastel aastatel teatatud ka kasvavast kahjust põllumajandusele, kuna Euroopa aladel, kus valgepõsk-lagled ei pesitse, esineb seda liiki väga tihedalt ([6]) (ehkki mõnes piirkonnas on selliseid konflikte esinenud juba pikka aega, enne linnudirektiivi vastuvõtmist).

4. **Valgepõsk-lagledega seotud konfliktide iseloom ELis**

Valgepõsk-laglede arvukuse ja leviku kasv on põhjustanud sagenevaid konflikte kogu nende rahvusvahelisel levilal. Need on järgmised:

— konfliktid põllumajandusega – põllukultuuridele põhjustatav kahju, seda ka kevadel, mil võib esineda terav konkurents põllumajandusloomadele ette nähtud varase rohu pärast ([7]), eriti põhjapoolsetel laiuskraadidel ja/või rändepeatusaladel ja talvitumisaladel;

— kokkupõrgete risk olukordades, kus väga suur hulk laglesid lendab lennuväljade kohal või nende läheduses ([8]); ning

— mõju muule elurikkusele ja/või ökosüsteemi funktsioonidele ([9]).

5. **Linnudirektiivi artikkel 9 ja selle kohaldamine valgepõsk-laglede puhul**

Valgepõsk-lagled, nagu kõik ELis looduslikult esinevad linnud, on linnudirektiivi alusel kaitstud. Kuna sellele liigile ei või jahti pidada (seda ei ole nimetatud II lisas), on erand artikli 5 kaitsenõuetest võimalik üksnes juhul, kui on täidetud artikli 9 nõuded:

— puudub muu rahuldav lahendus,

— esineb üks artikli 9 lõike 1 punktides a, b ja c loetletud põhjustest ning

— artikli 9 lõike 2 tehnilised nõuded on täidetud.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([6]) Täpsema teabe saamiseks vt AEWA leppe liigihalduskava: Jensen, G. H., Madsen, J., Nagy, S. & Lewis M. (koostajad), 2018. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose* (Branta leucopsis) *– Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population*. AEWA Technical Series, nr 70, Bonn, Saksamaa.
([7]) Täpsema teabe saamiseks vt AEWA leppe liigihalduskava.
([8]) Bradbeer, D.R., Rosenquist, C., Christensen, T.K. & Fox, A.D. 2017. „Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety“. *Ambio*46 (Supplement 2): S290–S300.
([9]) Buij, R., Melman, T.C.P., Loonen, M.J.J.E. & Fox, A.D. 2017. „Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations“. *Ambio* 46 (Supplement 2): S301–S318.

Käesolevas jaos näitlikustatakse valgepõsk-laglede puhul erandi tegemise kolme tingimuse kohaldamist ja tuuakse esile kõige sagedamini kasutatavad erandiliigid.

Liikmesriigid ei pea enne erandite kohaldamist komisjoniga konsulteerima. Küll aga saadavad nad Euroopa Komisjonile igal aastal aruande kõigi artikli 9 alusel tehtud erandite kohta, mis kujutab endast minimaalset koordineerimisvahendit ja tagasisidemehhanismi. Aruannetes põhjendatakse erandeid direktiivi nõuete alusel. Praktikas tähendab see seda, et erandite kasutamine ei tohi viia olukorrani, kus valgepõsk-laglede arvukus ja levila vähenevad sellisel määral, et liik ei ole enam elujõuline, või neid ei hoita rahuldaval tasemel.

1. tingimus: rahuldava alternatiivse lahenduse puudumine

Artikli 9 lõikes 1 on sätestatud, et liikmesriigid võivad teha artiklite 5–8 sätetest erandeid ainult „teiste rahuldavate lahenduste puudumisel“.

Valgepõsk-laglede tekitatava kahju leevendamiseks on olemas palju mittesurmavaid haldamismeetmeid või -vahendeid. Enamasti hõlmavad need laglede potentsiaalselt tundlikelt põldudelt eemalepeletamist, kasutades mitmesuguseid akustilisi ja visuaalseid peletusvahendeid ([10]). Sellised meetmed on igati arusaadavad ja neid on pikka aega kasutatud. Muud laialdaselt kasutatavad meetodid laglede ja põllumajanduse vaheliste konfliktide ohjamiseks on järgmised:

— rahaliste stiimulite või hüvitiste pakkumine, et soodustada valgepõsk-laglede ja teiste haneliste talumist põllumajandusmaal ning korvata saamata jäänud tulu; ning

— strateegilised ruumilised lähenemisviisid ümbritsevatelt tundlikelt põllumaadelt eemale peletatud laglede jaoks turvaliste alade loomiseks ([11]).

AEWA Euroopa haneplatvorm on koostanud täieliku ülevaate laglede haldamise meetmetest, mida ELi kuuluvates ja ELi-välistes levilariikides kasutatakse ([12]).

Teiste rahuldavate lahendustena tuleb kasutada peletamist ja muid konfliktide vähendamise meetodeid. Kui need ei anna tulemust, võib teha surmava tõrje suhtes erandeid. Arvesse võib võtta eri alternatiivide proportsionaalsust, pidades silmas nende mõju liigile ja kahju vältimiseks sekkumise vajadust. Olulised kaalutlused on populatsiooni suurus ja laglede tekitatud kahju ulatus võrreldes olemasolevate valikute maksumuse ja teostatavusega.

2. tingimus: artikli 9 lõike 1 punktides a–c loetletud kuuest põhjusest ühe tõendamine

Liikmesriikide poolt valgepõsk-laglede puhul erandi tegemiseks kõige sagedamini nimetatud põhjus on „vältimaks tõsist kahju viljasaagile, kariloomadele, metsadele, kalastuspiirkondadele ja vetele“ (artikli 9 lõike 1 punkt a).

Valgepõsk-laglede tekitatava „tõsise kahju“ tähendus on suhteline ja seetõttu tuleb seda hinnata igal üksikjuhul eraldi, arvestades konflikti esinemise kohta ja aega. Näiteks intensiivne toitumine rohumaadel ei pruugi olla põllumajanduse seisukohast oluline sügisel, kui rohtu on veel külluslikult, või kesktalvel, kui põllumajandusloomi söödetakse lautades. Küll aga võib see olla problemaatiline kevadel, kui põllumajanduses on vajadus on kasutada ära äsja tärganud täisväärtuslikku rohtu.

([10]) Nt Robai, C.I., Nyaga, J.M., Karuri, H., Elmberg, J. & Månsson, J. 2024. „Reducing the number of grazing geese on agricultural fields - effectiveness of different scaring techniques“. *Crop Protection* 177: 106552.

([11]) Valgepõsk-laglede ja teiste haneliste jaoks turvaliste alade loomisel on pikk ajalugu (nt Owen, M., Black, J.M., Agger, M.K. & Campbell, C.R.G. 1987. „The use of the Solway Firth, Britain, by barnacle geese Branta leucopsis Bechst. in relation to refuge establishment and increases in numbers“. *Biological Conservation* 39(1): 63–81). Nende tulemuslikkus on siiski piiratud olukordades, kus isendite arv aina suureneb.

([12]) Tombre I.M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G. Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M. & Høj Jensen, G. 2019. „An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform“. AEWA EGMP Publication, nr 10. Bonn, Saksamaa, 41 lk.

Laglede ja põllumajanduse vaheliste konfliktide lahendamisel on Euroopas pikaajalised kogemused ([13]). Need näitavad, et laglede ja põllumajanduse vahelistel konfliktidel on nii ruumiline kui ka ajaline element ning oluline on nii see, kus lagled toituvad, kui ka see, millal nad seda teevad. Seega tuleks kahju tõsiduse kindlaksmääramisel lähtuda sellistest teguritest nagu toituvate isendite arv ja põllumajandusmaad mõjutav risk, võttes aluseks sellised tegurid nagu aastaaeg ja asukoht. Konkreetsed tegurid, mida tuleb kahju tõsiduse kindlaksmääramisel arvesse võtta, on liikmesriikide otsustada.

3. tingimus: artikli 9 lõike 2 tehnilised nõuded

Vastavalt artikli 9 lõikele 2 tuleb erandi tegemisel täpsustada püüdmiseks või tapmiseks lubatud vahendid, seadised või viisid. Pädevat asutust volitatakse kinnitama, et nõutud tingimused on täidetud, ning otsustama, milliseid vahendeid, seadiseid või viise võib kasutada, millises ulatuses ja kellel see on lubatud. Eranditele kehtestatavate piirangute puhul on võimalikud mitmesugused konkreetsed aja ja kohaga seotud tingimused ja asjaolud. Surmatavate või peletatavate (mis on eriti oluline pesitsusperioodil) lindude arv tuleks siiski ära märkida ja seda tuleks erandi kohaldamisel võimaluse korral jälgida. Kui täpseid arve ei ole võimalik esitada, võib teatada erandi alusel surmatud/peletatud isendite arvude vahemikud. Need arvud peavad igal juhul olema kooskõlas linnudirektiivi peamise eesmärgiga, milleks on lindude kaitse.

Artikli 9 lõike 1 punkti c kohaste erandite puhul on oluline märkida ära ka selles punktis nimetatud konkreetsed tingimused. Selleks on vaja välja töötada konkreetsed kaitsemeetmed, et hoida ära kahjulikku mõju teistele ohustatud liikidele, eelkõige erikaitsealadel. Kuna artikli 9 lõike 2 punktis e nõutakse kontrollimeetmete kirjeldamist, tuleb laiaulatuslikku ja kohalikku kontrolli tõenäoliselt käsitleda erinevalt. Mõlemal juhul tuleb siiski tagada konkreetne kava.

6. **Näidisjuhtumid**

6.1. *Populatsioonikeskne haldamine ja AEWA lepe*

2019. aastal võtsid AEWA leppe osalised vastu rahvusvahelise liigihalduskava ning on seejärel arendanud haneplatvormi, mis kujutab endast rahvusvahelist struktureeritud vahendit valgepõsk-laglede ja teiste haneliste kaitsega ja eelkõige konfliktide haldamisega seotud parimate tavade jagamiseks.

Haneplatvormi raames edendatava lähenemisviisi aluseks on tihe koostöö levilariikide vahel, võttes arvesse nii paljude hanepopulatsioonide rännet kui ka ühiseid probleeme ning spetsiifiliste ja strateegiliste lahenduste jagamisest saadavat kasu. Valgepõsk-lagle puhul pakub platvorm rahvusvahelist foorumit vastuvõetud liigihalduskavas välja toodud meetmete, sealhulgas erandite tegemise viiside koordineerimiseks.

Euroopa haneliste haldamise rahvusvaheline töörühm on andnud haldamissoovitusi, pidades silmas erandite koordineerimise kasulikkust. Protsessi käigus on kehtestatud populatsiooni suuruse, levila ja elupaiga ulatuse soodsad võrdlusväärtused. Haneplatvormi tegevuse käigus hinnatakse ja esitatakse igal aastal kõige uuemaid rahvusvahelisi andmeid iga populatsiooni arvukuse, ellujäämise ja sigimisedukuse kohta. Kõigi nelja populatsiooni jaoks on kehtestatud ohutuskünnis, mis moodustab 200 % soodsast võrdlusväärtusest.

Iga kolme aasta järel hinnatakse haneplatvormi tegevuse raames, kas populatsiooni suurus ja selle haldamisüksused jäävad alla 200 % künnise ja lähenevad soodsale võrdlusväärtusele (100 %).

Värskeim teave populatsiooni seisundi ja haldamissoovituste kohta on esitatud Euroopa haneliste haldamise rahvusvahelise töörühma 2025. aastal toimunud 10. kohtumise teabematerjalis ([14]).

Joonisel 2 on esitatud viimased suundumused Venemaa / Saksamaa ja Madalmaade populatsiooni kolme haldamisüksuse puhul.

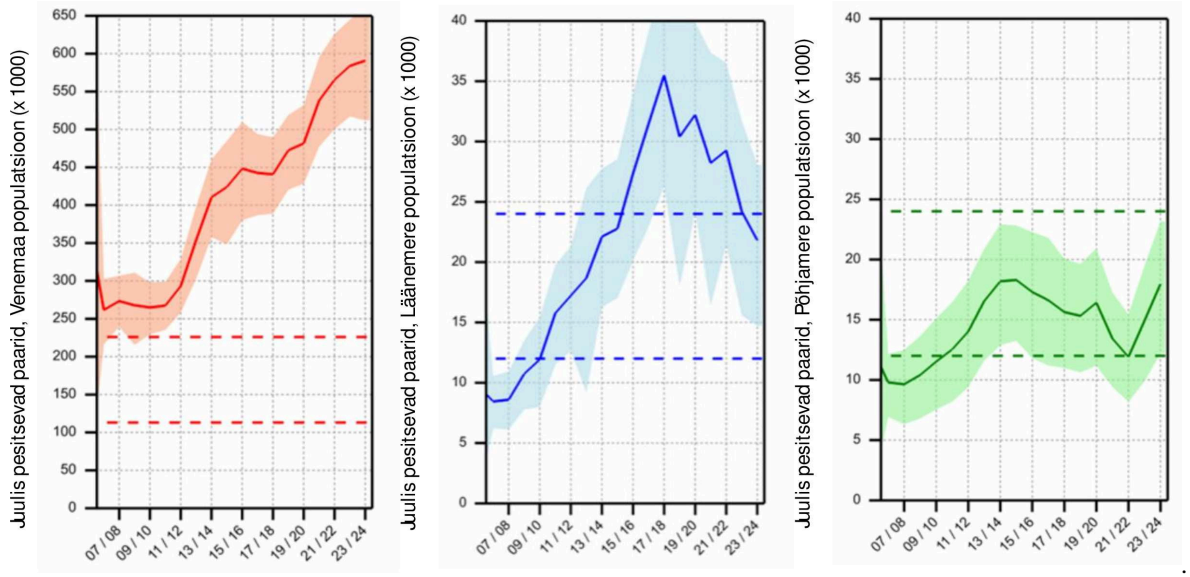
([13]) Roomen, M. van & Madsen, J. 1992. *Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe*. Proceedings of the international workshop convened by the Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries and IWRB. *IWRB Special Publication* 21. Slimbridge, Ühendkuningriik.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

Joonis 2.

Venemaa / Saksamaa ja Madalmaade populatsiooni kolme haldamisüksuse (HÜ) puhul täheldatud suundumused: vasakul (punane) HÜ1; keskel (sinine) HÜ2; paremal (roheline) HÜ3 ([15])

Igal graafikul tähistab alumine punktiirjoon soodsat võrdlusväärtust ja ülemine punktiirjoon ohutuskünnist (200 % soodsast võrdlusväärtusest). Suundumus (värviline pidevjoon) on integreeritud populatsioonimudelil põhinev keskväärtus, kusjuures iga haldamisüksuse juulis pesitsevate paaride arvu usaldusvahemik on 95 %.

Teabematerjalis esitatud andmete kohaselt ületab Venemaa populatsiooni 1. haldamisüksuse (HÜ1) isendite arv tunduvalt soodsat võrdlusväärtust ja ohutuskünnist (200 % soodsast võrdlusväärtusest).

Seevastu Läänemere piirkonna 2. haldamisüksuse (HÜ2) populatsioon vähenes 2024. aastal allapoole 200 % ohutuskünnist. See areng tingib vajaduse populatsioonist eemaldamise koordineeritud haldamise järele, kui eeldatakse, et märkimisväärne hulk erandeid mõjutab kohalikke pesitsevaid populatsioone Taanis, Soomes või Rootsis.

Põhjamere piirkonna HÜ3 pesitsevate paaride arv on viimasel ajal kasvanud ja ületab nüüd soodsat võrdlusväärtust. Arvukus jääb siiski alla 200 % künnise ning nõuab seega Saksamaa ja Madalmaade erandite haldamise koordineerimist.

Kui arvukus ületab oluliselt 200 % künnist, nagu see on HÜ1 puhul, ei ole erandite kaudu populatsioonist eemaldamise taset asjaomaste liikmesriikide vahel vaja koordineerida. Populatsioonist eemaldamise koordineerimine muutub vajalikuks, kui populatsiooni arvukus jääb alla 200 % künnise ja läheneb soodsale võrdlusväärtusele. Nii on see HÜ2 ja HÜ3 puhul. Nende üksuste arvukus tingib vajaduse populatsioonist eemaldamise koordineeritud haldamise järele, kui eeldatakse, et märkimisväärne hulk erandeid mõjutab kohalikke pesitsevaid populatsioone.

Põhjamere piirkonna HÜ3 pesitsevate paaride arv on viimasel ajal kasvanud ja ületab nüüd soodsat võrdlusväärtust. Arvukus jääb siiski alla 200 % künnise ning nõuab seega Saksamaa ja Madalmaade erandite haldamise koordineerimist. Madalmaad ja Saksamaa leppisid kokku, et kui Saksamaal kavandatakse palju erandeid, koordineeritakse erandeid nende kahe riigi vahel ([16]). Vastasel juhul peaks koordineerimine toimuma peamiselt Madalmaades, kus riigi soodne võrdluspopulatsioon on nüüdseks provintside vahel jaotatud ja piirkondlikud looduslike liikide nõukogud rakendavad koordineeritud protsessi. Mõnes Madalmaade provintsis on erandite tegemine juba peatatud või neid märkimisväärselt vähendatud, kuna lindude arvukus läheneb provintsi soodsa võrdluspopulatsiooni tasemele. Juhindudes Euroopa haneliste haldamise rahvusvahelise töörühma 9. kohtumisel tehtud otsusest, on Madalmaad ja Saksamaa esitanud aruande populatsioonist eemaldamise koordineerimise kohta nendes kahes riigis.

([15]) „Population status and management recommendations EGM IWG10“ – https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([16]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2. *Soome kogemused ja lahendused*

Kevadel ja sügisel peatub ja toitub Põhja-Karjala ja Kagu-Soome põldudel ligikaudu 800 000 või enam Venemaal pesitsevat valgepõsk-laglet (AEWA leppe kohane 1. haldamisüksus). Igal aastal võivad lagled neis piirkondades kahjustada üle 10 000 hektari põllumajandusmaad.

Kuigi Soomes kulutatakse laglede poolt kevadel tekitatava kahju ärahoidmiseks 500 000 eurot, sealhulgas laglekarjuste palkamiseks, ulatuvad kahjud siiski 3–4 miljoni euroni.

Soomes on katsetatud sireene, gaasiõhupalle, pistrikut kujutavaid tuulelohesid, inimfiguure, gaasikahureid, laserkahureid, käeshoitavaid lasereid, laglekarjuseid ja droone. Soome sõnul ei ole aga ükski neist katsetest andnud püsivaid tulemusi ega põllukultuuridele tekitatavat kahju märkimisväärselt vähendanud. Mitmes riigisisese kohtu otsuses on toodud esile õigusnormidest tulenevad piirangud mõne sellise meetodi kasutamisele kevadel, eelkõige seoses nende võimaliku mõjuga teistele pesitsevatele linnuliikidele. Lindude sigimis- ja pesitsusperiood kestab Soomes üldiselt aprillist juulini.

Seoses sügisese erandi lubadega märkis Ida-Soome halduskohus 2023. aastal, et valgepõsk-laglede poolt põllukultuuridele tekitatava tõsise kahju ärahoidmiseks võib surmamise rahuldavaks alternatiiviks pidada paukpadrunite kasutamist. Seejärel viidi läbi uuring ([17]), milles jõuti järeldusele, et paukpadrunid ja surmav tulistamine on võrdväärselt tõhusad peletamismeetodid, kuigi mõnel juhul on surmaval tulistamisel suurem mõju.

Viimasel ajal on Soomes uuritud rohkem koostööle suunatud lähenemisviisi, mille puhul kasutatakse nn lubatud alasid, kus laglesid talutakse, kombineerituna nn keelualadega, kus neid aktiivselt tõrjutakse. Lagled leiti mitmel uurimisskaalal eelistavat lubatud alasid tavalistele põldudele ja aladele, kus neid tõrjuti. Laglede jaoks toimivate lubatud alade loomine nõuab hoolikat planeerimist, teadmisi laglede käitumise kohta ja teavet põllumajanduskahjude ajaloo kohta; samuti tuleb mõista, et ala kaitsestaatus üksi ei taga edu.

Samuti leiti, et toimivad ja atraktiivsed lubatud alad annavad tõenäoliselt paremaid tulemusi piirkondades, kus lagled on pikka aega teatavaid põlde eelistanud ja kus on pikka aega kantud põllumajanduskahju. Need esialgsed tulemused näitavad, et selline tsoonideks jaotamise süsteem, mis on välja töötatud koos kohalike põllumajandustootjatega, võib vähendada konflikte, koondades lagled valitud aladele ja kaitstes samal ajal põllukultuure teistel aladel. See Soome juhtum osutab, et kohalikul tasandil ühiselt kavandatud lähenemisviisid võivad looduskaitsealaseid ja põllumajandushuve paremini tasakaalustada.

Soome pikaajalised kogemused on siiski näidanud ka seda, et põllukultuuridele tõsise kahju tekitamise ärahoidmiseks võib olla vaja võtta ka täiendavaid meetmeid, mis hõlmavad ennetavat jahipidamist. Alternatiivsete lahenduste puudumisel oleks ennetav jahipidamine põllukultuuridele tõsise kahju põhjustamise ärahoidmiseks põhjendatud, kui artikli 9 tingimused on täidetud.

6.3. *Madalmaade paiksete valgepõsk-laglede haldamine* ([18])

Valgepõsk-lagled ilmusid pesitseva liigina Madalmaadesse 1982. aastal. 2012. aastaks oli selles riigis pesitsev populatsioon (osa AEWA leppe kohasest 3. haldamisüksusest – vt eespool) kasvanud hinnanguliselt 13 800 pesitseva paarini, mis suurendas konflikte põllumajandusega. Põhjapoolse delta piirkond on traditsiooniliselt Madalmaade populatsiooni tugipunkt, kus elab umbes pool lindudest.

Valgepõsk-laglede poolt põllumajanduskultuuridele ja rohumaadele tekitatud kahju on põhjapoolse delta piirkonnas kasvanud. Laglede kahjustatud põllukultuuride eest makstakse põllumajandustootjatele hüvitist Madalmaade Faunafondist (endine Jahindusfond). Hüvitist makstakse põllukultuuride saagi vähenemise, silo saamiseks vajaliku esimese niite, kariloomadele mõeldud rohu ja märja ilmaga tekitatud lompide mõju eest. Hüvitist makstakse alles pärast seda, kui põllumajandustootjad on püüdnud laglesid oma maalt eemale peletada.

([17]) Seltmann, M.W., Ylitalo, A.K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T. & Forsman, J.T. 2025. Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area. *Journal of Applied Ecology*, 62(2):317–328.

([18]) van der Jeugd, H.P. & Kwak, A. 2017. Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? *Ambio*46 (Supplement 2): 251–261.

Alates 2005. aastast on delta piirkonnas viimase abinõuna lubatud valgepõsk-laglesid erandi alusel antud loaga küttida, et neid tundlikest põllumajanduskultuuridest eemale peletada ja et vähendada kohaliku populatsiooni arvukust. Põhjapoolse delta piirkonnas erandi alusel kütitud laglede arv kasvas 2005. aasta 377 linnult 2014. aastal 5 324 linnuni.

Erandi alusel küttimise mõju jälgimiseks on suviti loendatud linde ja pesi ning rõngastamise ja kordusvaatluste kaudu hinnatud ellujäämismäära. Populatsiooni suurus kasvas aastatel 2007–2014 peaaegu kaks korda, ulatudes ligikaudu 28 000 isendini, kuigi igal aastal on populatsioonist eemaldatud 15–25 % lagledest ning täiskasvanute ja noorlindude ellujäämismäär on vastavalt 79 % ja 67 % (looduslik ellujäämismäär on mõlema vanuseklassi puhul 96 %).

Küttimise vähene tulemuslikkus võib tuleneda sellest, et populatsioonist eemaldatakse ebaproportsionaalselt palju noori linde, kes ei ole veel suguküpsed, ja talvisel ajal satuvad kütitud lindude hulka ka muude populatsioonide isendid. Noorte laglede loomulik suremus on suurem, eriti esimesel elutalvel, mis tähendab, et paljud lastud lagled oleksid tõenäoliselt niikuinii loomulikul teel hukkunud. Lisaks ei ole teistest populatsioonidest pärit külastavate laglede tapmine tõhus, kui eesmärgiks on kahjustusi tekitavate kohalike lindude tõrje.

Optimaalse kohandatava haldamise saavutamiseks on väga oluline kaasata sidusrühmad.

7. **Aruandlus erandite kohta**

Läbipaistev aruandlus erandite ja populatsiooni koordineeritud vähendamise kohta on väga oluline selleks, et suurendada sidusrühmade usaldust ja tagada rahvusvaheliste lepingute järgimine. Seepärast on komisjon töötanud välja veebipõhised erandite andmevaaturid ([19]). Nende abil on võimalik leida üksikasjalikku teavet liikmesriikide poolt igal aastal tehtud erandite kohta ning statistikat erandite kohta esitatud aruandluse täielikkuse kohta:

— ülevaade ELis liikide kaitsmisel tehtud eranditest;

— konkreetsed erandid ja üksikasjalik teave nende kohta; ning

— erandeid käsitlevate riiklike aruannete andmete täielikkus.

8. **Lisateave**

Palju teavet linnudirektiiviga ette nähtud kaitsemeetmete kohta leiab komisjoni veebisaidilt: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_et.

Muud kasuliku teabe allikad on järgmised:

— valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) rahvusvaheline liigihalduskava (Venemaa / Saksamaa ja Madalmaade populatsioon, Ida-Grööni maa / Šotimaa ja Iirimaa populatsioon, Svalbardi / Edela-Šotimaa populatsioon, mis võeti vastu AEWA leppe osaliste 7. kohtumisel;

— Euroopa haneplatvorm – sisaldab täielikku arhiivi dokumentidest, mis on seotud rahvusvaheliste arutelude ja otsustega valgepõsk-lagle kolme populatsiooni kohandatavate rändeteepõhiste haldamisprogrammide kohta (vt 1. liide allpool). Platvormilt leiab ka pika loetelu asjakohastest eelretsenseeritud väljaannetest; ning

— ajakirja Ambio eriväljaannehaneliste haldamise kohta alates kohalikust tasandist kuni rändetee tasandini, mis sisaldab suurt hulka haneliste haldamist, konflikte ja lahendusi käsitlevaid artikleid.

([19]) Erandite andmevaatur | Euroopa Keskkonnaamet.

II LISA

Linnudirektiivi artikli 9 alusel kormoranide puhul erandite kohaldamine

1. **Taustteave**

ELis elab kolm kormoranlaste (*Phalacrocoracidae*) liiki: karikormoran (*Gulosus aristotelis*, varem *Phalacrocorax aristotelis*), kääbuskormoran (*Microcarbo pygmaeus*, varem *Phalacrocorax pygmaeus*) ja suurkormoran (*Phalacrocorax carbo*). Kaks esimest liiki on nimetatud linnudirektiivi I lisas, kuna nende kaitsestaatus on ebasoodne. Suurkormoran, keda sageli nimetatakse lihtsalt kormoraniks, on levinum ja alates 1997. aastast ei ole teda enam linnudirektiivi I lisas nimetatud ([1]), mis tähendab, et selle liigi jaoks ei ole vaja erikaitsealasid klassifitseerida.

Nagu kõik liikmesriikide Euroopa territooriumil looduslikult esinevad metslinnuliigid, on ka kormoran (*Phalacrocorax carbo*) hõlmatud linnudirektiivi artiklites 5, 6 ja 8 sätestatud üldise kaitsekorraga. Linnudirektiivi kaitsemeetmete, vesiviljeluse laienemise ja muude tegurite koosmõjul on kormoranide arvukus Euroopas viimastel aastakümnetel suurenenud ([2]). Seltsingulise liigina, kes pesitseb kolooniates oma peamiste toiduallikate lähedal, on kormoran kaladele avaldatava mõju ja nende pärast konkureerimise tõttu hakanud põhjustama konflikte nii tööndus- kui ka harrastuskalapüügi ja vesiviljelusega, kuid võib negatiivselt mõjutada ka eriti ohustatud kalaliike ja tekitada konflikte veekogude muu tööndusliku või harrastusliku kasutamisega.

Selleks et toetada liikmesriike kormorani ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamisel, on komisjon käivitanud mitmeid algatusi:

— 2011. aastal käivitas komisjon Euroopa Parlamendi palvel ELi kormoraniplatvormi, mis põhines peamiselt varasemal (2004–2008) ELi rahastatud projektil INTERCAFE, mille käigus tehti tihedat koostööd peamiste sidusrühmadega, et uurida üksikasjalikult mitmesuguseid kormoranidest tingitud konflikte. INTERCAFE uurimisvõrgustik koostas kormoranide ja kalanduse konfliktide kohta rea aruandeid, mida toetasid ulatuslikud elupaiku ja kalandust käsitlevad juhtumiuuringud. Juhtumiuuringud hõlmasid kormoranide haldamise „tööriistakasti“, mis aitab ennetada ja vähendada kormoranidest tingitud probleeme Euroopa kalanduses ning mida saavad kasutada ametiasutused ja sidusrühmad. Kõik dokumendid on kättesaadavad aadressil https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information

— ELi kormoraniplatvormi tegevuse raames on koostatud rida kokkuvõtlikke dokumente kormoranide leviku, levila, ökoloogia, populatsiooni seisundi ja suundumuste, kaladele, kalandusele ja vesiviljelusele avaldatava mõju ning kormoranide ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamise kohta. Dokumente ajakohastati 2024. aastal ja need on kättesaadavad linnudirektiivi käsitleval komisjoni veebilehel ([3]). Sellel veebilehel olevad dokumendid on ammendavad materjalid, mida saab kasutada konfliktide lahendamiseks; allpool on esitatud lühikokkuvõte nende mõningatest elementidest.

— 2013. aastal avaldas komisjon juhenddokumendi linnudirektiivi artikli 9 alusel kormoranide puhul erandite kohaldamise kohta ([4]), mis põhineb kogutud teabel ja saadud kogemustel ning Euroopa Kohtu otsustel linnudirektiivi artikli 9 kohaldamise kohta.

Käesoleva lisaga ajakohastatakse ja asendatakse eelmine, 2013. aastal avaldatud juhenddokument ning see moodustab osa linnudirektiivi kohast linnuliikide kaitse üldist süsteemi käsitlevatest suunistest. Selles käsitletakse konkreetselt kormoranide ja inimtegevuse vaheliste konfliktide lahendamiseks erandite kasutamist. Lisaks antakse ülevaade liigi populatsioonide arvukusest ja suundumustest, õiguslikust kaitsestaatusest ning asjaomaste konfliktide iseloomust ja võimalikest lahendustest. Seejärel kirjeldatakse linnudirektiivi artikli 9 erandisätete kohaldamise etappe.

([1]) Komisjoni 29. juuli 1997. aasta direktiiv 97/49/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (EÜT L 223, 13.8.1997, lk 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_et.

([4]) Euroopa Komisjon: keskkonna peadirektoraat ja N2K Group EEIG, *Great cormorant – Applying derogations under article 9 of the birds directive 2009/147/EC*, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **ELis elavad kormoranid**

Euroopas on kirjeldatud kormoranide kahte alamliiki. *Phalacrocorax carbo carbo* (Atlandi alamliik) elab Atlandi ookeani rannikul ja pesitseb peaaegu eranditult Islandi, Norra, Ühendkuningriigi, Iirimaa ja Lääne-Prantsusmaa kaljustel rannikutel. Viimastel aastatel on üha rohkem linde talvitumiseks ja toitumiseks liikunud sisemaale, mageveekogudega seotud elupaikadesse, kus nad viibivad pikema aja vältel enne rannikule pesitsema naasmist.

Phalacrocorax carbo sinensis (mandri alamliik) esineb Lääne-Euroopast kuni Hiina ja Indiani. See alamliik on pesitsemiseks ja toitumiseks alati kasutanud nii sisemaa- kui ka rannikualasid. Teda leidub mitmesugustes märgalade elupaikades alates rannikuäärsetest märgaladest, sisemaa järvedest ja suurtest madaliku jõesüsteemidest kuni kalatiikide ja kalakasvanduste, tehislike kruusakarjääride ja avatud veehoidlateni.

*P. carbo sinensis*e alamliigi arvukus on viimastel aastakümnetel oluliselt suurenenud, samal ajal kui *P. carbo carbo* populatsioon on kasvanud tagasihoidlikumalt (ja mõnes kohas isegi vähenenud).

Kuna mõned Atlandi alamliigi linnud veedavad järjest rohkem aega sisemaal ja mandri alamliigi arvukus kasvab, leidub sisemaal nüüd rohkem mõlema alamliigi linde. Need kaks alamliiki on sisemaal sageli üksteisega kokku puutunud, mille tulemuseks on mõnikord olnud ristamine.

Kormoranide rändemustrid on keerulised. Erinevalt paljudest teistest rändlindudest ei rända kormoranid samal ajal ega samadesse piirkondadesse. Nende rändeharjumused sõltuvad teataval määral pesitsuskoloonia geograafilisest asukohast. Paljud Põhja- ja Kesk-Euroopa linnud rändavad talvel lõunasse. Vahemaad on aga sama koloonia isendite lõikes väga erinevad ja sõltuvad ka sellest, kui karm on talv. Kui mõned linnud rändavad vaid 100 km lõuna poole, siis teised lendavad üle Vahemere Põhja-Aafrika rannikule.

Viimane üleeuroopaline pesitsuskolooniate loendus toimus 2012. aastal, seda koordineeris IUCN/Wetlands International Cormorant Research Group ja seda rahastati ELi projekti CORMAN raames ([5]). Loenduse tulemuste kohaselt hõlmab mandri alamliigi *P. carbo sinensis* pesitsev populatsioon Palearktise lääneosas (mis hõlmab Uurali mäestikust lääne poole jäävat Euroopat ning Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika osi) hinnanguliselt 370 000 pesitsevat paari. ELi 28 liikmesriigis ([6]) pesitses aga vaid 214 800 paari (enamik neist Läänemere-äärsetes riikides) ning suurem osa ülejäänud paaridest pesitses Venemaal ja Ukrainas. Atlandi alamliigi *P. carbo carbo* pesitsevaid paare loendati 16 000 (ainult kolmes ELi 28 liikmesriigis: Prantsusmaal, Iirimaal ja Ühendkuningriigis).

Linnudirektiivi artikli 12 alusel (ajavahemiku 2013–2018 kohta) esitatud aruannete ([7]) kohaselt hõlmas alamliigi *P. carbo sinensis* pesitsev populatsioon EL 28 liikmesriigis hinnanguliselt 220 000–272 000 pesitsevat paari. Selle alamliigi lühi- ja pikaajalist suundumust peetakse stabiilseks või positiivseks enamikus liikmesriikides, kus alamliik pesitseb.

*P. carbo sinensis*e arvukuse suurenemine on tõenäoliselt tingitud mitmest tegurist, sealhulgas alamliigi õiguslikust kaitsest varasema vaenamise eest, peamiste pesitsusalade kaitsest, diklorodifenüültrikloroetaani (DDT) ja muude bioakumuleeruvate pestitsiidide kasutamise vähenemisest, pehmematest talvedest ja hõlpsamast juurdepääsust toitumisaladele ([8]).

Alamliigi *P. carbo carbo* pesitsev populatsioon hõlmas ELi 28 liikmesriigis hinnanguliselt 13 910 pesitsevat paari, kusjuures Prantsusmaal ja Ühendkuningriigis oli lühiajaline suundumus negatiivne ning Iirimaal oli see positiivne. Ühendkuningriigi ja Iirimaa merelindude viimase suure rahvusvahelise loenduse (2015–2021) kohaselt oli pesitsevaid paare maksimaalselt 13 330, mis osutab arvukuse mõningasele kasvule mõlemas riigis.

Liikmesriigid esitavad praegu oma uusi artikli 12 kohaseid aruandeid ajavahemiku 2019–2024 kohta. Esitatud andmetele antud esialgse hinnangu kohaselt hõlmab *P. carbo sinensis*e pesitsev populatsioon hinnanguliselt 287 000–323 000 paari.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Enne Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust.
([7]) Euroopa Komisjon (2020), veebivahend artikli 12 rakendamiseks (2013–2018): populatsiooni seisund ja suundumused ELi ja liikmesriikide tasandil [veebipõhine]. https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, „Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis*)“ (2018).

3. **Kormorani õiguslik kaitsestaatus**

Kormoran on hõlmatud linnudirektiivi üldise kaitsesüsteemiga (artikkel 5). Kormoranide tahtlik püüdmine ja tapmine, oluline häirimine, eriti pesitsusperioodil, nende pesade hävitamine või munade korjamine on keelatud ja liikmesriigid võivad seda lubada üksnes kooskõlas direktiivi artiklis 9 sätestatud erandisüsteemiga. Kormorani ei ole kantud direktiivi I lisasse (liigid, mille suhtes kohaldatakse erikaitsemeetmeid) ega II lisasse (liigid, millele võib jahti pidada).

Rahvusvahelistest lepingutest on kormorani nimetatud Berni konventsiooni III lisas „Kaitstud loomaliigid". Seega ei ole tegemist rangelt kaitstud liigiga, mis võimaldab reguleerida selle kasutamist. Kormoran on hõlmatud ka Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkuleppega (AEWA lepe). See liik sisaldub AEWA leppe 3. lisa tabeli 1 veeru C kategoorias 1, mis tähendab, et populatsiooni arvukus on üle 100 000 isendi ja selle olukorda võiks rahvusvahelise koostööga oluliselt parandada.

4. **Linnudirektiivi artikkel 9 ja selle kohaldamine kormoranide puhul**

Kormoranid, nagu kõik ELis looduslikult esinevad linnud, on linnudirektiivi alusel kaitstud; nende kaitset reguleerivad artiklid 5, 6 ja 8. Artikkel 9 võimaldab liikmesriikidel teha erandeid (st kalduda kõrvale) artiklis 5 sätestatud keeldudest, kui on täidetud kolm tingimust:

— puudub muu rahuldav lahendus,

— esineb üks artikli 9 lõike 1 punktides a, b ja c loetletud põhjustest ning

— artikli 9 lõike 2 tehnilised nõuded on täidetud.

Liikmesriigid ei pea enne erandite kohaldamist komisjoniga konsulteerima. Küll aga saadavad nad Euroopa Komisjonile igal aastal aruande kõigi artikli 9 alusel tehtud erandite kohta, mis kujutab endast minimaalset koordineerimisvahendit ja tagasisidemehhanismi. Aruannetes põhjendatakse erandeid direktiivi nõuete alusel. Praktikas tähendab see seda, et erandite kasutamine ei tohi viia olukorrani, kus kormoranide arvukus ja levila vähenevad sellisel määral, et liik ei ole enam elujõuline, või neid ei hoita rahuldaval tasemel.

Liikmesriigid kasutavad kormoranide ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamiseks täiel määral ära erandeid käsitlevaid sätteid. Märkimisväärseid erinevusi esineb nii meetodite kui ka selliste alade osas, kus erandeid konfliktide lahendamise viisina kohaldatakse. Mõned liikmesriigid kasutavad erandeid laialdaselt, rakendades muu hulgas meetmeid pesitsuskoolooniates, samas kui teised liikmesriigid erandeid ei kasuta ([9]).

Enamiku erandite puhul on lubatud tahtlik tapmine või püüdmine mis tahes viisil (mis on artikli 5 punkti a kohaselt keelatud). Kormorane kütitakse vastavalt artikli 9 nõuetele tavaliselt peletamise abivahendina, et tugevdada muid peletamisviise, ajutiselt vähendada konkreetses kohas toituvate lindude arvu ja kohandada nende arvukust. Lindude surmamisega esineb praktikas siiski probleeme, sest surnud linnud asenduvad väga sageli uutega. See kehtib eelkõige kormoranide rändeteedel asuvate alade kohta, eriti sügisel ja talvel. Nii võib juhtuda ka muudel aastaaegadel, kui kormoranid liiguvad vabalt ühest kohast teise.

Erandeid kasutatakse laialdaselt ka selleks, et lubada kormoranide pesade ja munade tahtlikku hävitamist või kahjustamist või pesade kõrvaldamist (mis on artikli 5 punkti b kohaselt keelatud). Pesade või munade hävitamine võib vähendada lindude pesitsustulemusi, nii et pesitsusperioodi lõpus peaks olema vähem lennuvõimelisi linde, talvel peaks kalanduspiirkondi külastama vähem vanemaid linde ja seejärel peaks olema ka vähem pesitsevaid täiskasvanud linde. Kormoranid on aga oma paljunemiskäitumises paindlikud ja nende populatsioonid on suremusele üsna vastupidavad. Näiteks on kormoranidel võimalik oma pesad taastada ja uuesti muneda.

Käesolevas jaos selgitatakse, kuidas erandite tegemise kolme tingimust kormoranide puhul kohaldada. Samuti kirjeldatakse liikmesriikides kasutatavate erandite ulatust ja kõige sagedamini kasutatavaid erandiliike.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

1. tingimus: rahuldava alternatiivse lahenduse puudumine

Artikli 9 lõikes 1 on sätestatud, et liikmesriigid võivad teha artiklite 5–8 sätetest erandeid ainult „teiste rahuldavate lahenduste puudumisel“. See tähendab, et kaalutava meetme puhul ei saa tugineda artikli 9 kohastele erandi tegemise põhjustele, kui erandi väidetavat eesmärki saaks saavutada muul rahuldaval viisil, mis on kas a) linnudirektiivi kohaselt seaduslik (isegi kui see võib eeldada omaette erandit) või b) vähem kahjulik, võttes arvesse artiklis 5 sätestatud keelde ja direktiivi eesmärke.

Kormoranide ning kalanduse ja kalaliikide vaheliste konfliktide ärahoidmiseks või vähendamiseks kohalikul tasandil on palju alternatiivseid lahendusi või vahendeid. Eelistada tuleks meetodeid, millega välditakse erandi tegemise vajadust, välja arvatud juhul, kui lahenduse saab varasemate kogemuste põhjal välistada või kui selle rakendamine oleks ebaproportsionaalne võrreldes kaitsealase kasuga, mida see annaks. Seepärast peaks alternatiivide otsimine piirduma nendega, mille puhul on mõistlik eeldada, et need on konkreetses olukorras tulemuslikud, tuginedes parimatele kättesaadavatele teaduslikele teadmistele.

Allpool on toodud mõned ennetusmeetmete näited.

— **Kormoranide eemalepeletamine** kalastuspiirkonnast. Selle lähenemisviisi aluseks on kormoranide piisav hirmutamine akustiliste või visuaalsete peletusvahendite abil, mille tulemusel linnud liiguvad teise toitumispaika. Peletamismeetodite tulemuslikkus sõltub sellest, kas peletusvahendid on piisavalt hirmutavad, et sundida kormorane mujale liikuma, ja kas neil on olemas parem alternatiivne koht, kuhu liikuda. Peamine puudus on see, et kormoranid saavad lõpuks (ja sageli üsna kiiresti) aru, et tegelikku ohtu ei ole, harjuvad müra, vaatepildi või lõhnaga ja hakkavad neid ignoreerima. Siiski on olemas kindlad tõendid selle kohta, et linnud pelgavad inimeste kohalolekut, kui nad tajuvad, et inimesed on seostatavad ohuga. Peletamismeetodid on kõige tõhusamad väikeste veekogude puhul, st need ei pruugi ennetava meetmena olla piisavalt tulemuslikud või proportsionaalsed suuremate veekogude puhul. Samuti saab mittesurmavate meetmete peletavat mõju tugevdada, kombineerides neid piiratud surmava tõrjega, mille jaoks tuleb taotleda erandeid.

— **Kalade kaitsmine eraldamisvahenditega**, et takistada kormoranide juurdepääsu kaladele. Nende meetodite aluseks on võrgud ja traadid, millega hoitakse kormoranid kaladest eemal. Need toimivad kõige paremini siis, kui kalad on koondunud suhteliselt väikestele aladele. Need meetodid on ideaalsed maismaal asuvate tiikide või läbivooluga kalakasvanduste puhul, kus kaitsevõrgud saab püsivalt kinnitada. Muudes kohtades, näiteks avatud veekogudes olevates kalakasvanduse sumpades, võib kiskjavastase võrgu paigaldada kardinana või tervikliku aedikuna, et sukelduvad linnud ei pääseks sumbas olevate kaladeni. Sellistes kohtades võib olla võimalik kasutada ära asjaolu, et kormoranid vajavad õhkutõusmiseks ja maandumiseks tavaliselt üsna pikki vahemaid. Traatide, köite või võrgupiirete paigutamine vee kohale võib veepinnale maandumise või sealt õhku tõusmise muuta kormoranide jaoks raskeks või isegi võimatuks. Suuremates veekogudes on täielik tõrjumine keerulisem ja võib osutuda ebapraktiliseks.

— **Kalavarude majandamise meetodid**, millega vähendatakse kalade kättesaadavust kormoranidele. Nende meetodite aluseks on asjaolu, et kormoranid peavad toitumiskoha kindlaksmääramisel tegema valikuid. Nad peavad oma igapäevaste toiduvajaduste rahuldamisel tasakaalustama mitmeid küsimusi. Need hõlmavad seda, kas linnu kaal väheneb või suureneb (linnu kehaseisund); keskkonnatingimusi (külmematel/niiskematel perioodidel on vaja rohkem toitu/energiat); iga-aastase tsükli etappi (rände-, pesitsus- või talvitumisperiood); pesakonna suurust ja vanust ning vahemaad puhkamiskohtade või kolooniate ja toitumisalade vahel. Toitumisala valik sõltub ka võimalike sobivate toitumisalade olemasolust, arvust ja kvaliteedist. Kvaliteetne toitumisala on koht, mis pakub riskivaba ja häirimatut juurdepääsu ja toitumisvõimalust ning kus on piisavalt palju suhteliselt kergesti püütavaid kalu. Kalavarude majandamise meetodite eesmärk on muuta kormoranidele kättesaadavate toitumisvõimaluste kvaliteeti, püüdes muuta kalade püüdmise vähem lihtsaks. Aluspõhimõte on, et kui kalu on raske kätte saada, võivad linnud valida toitumiseks muu veekogu, kus neil on lihtsam kalu püüda. Näiteks kui kalavarude haldajatel on kontroll asustamiskorra üle, on neil mitu võimalust, kuidas vähendada kalade kadu ja muuta kohad toitu otsivate kormoranide jaoks vähem atraktiivseks. Mõned näited sellistest meetmetest:

  — *Kalade asustamise edasilükkamine kormoranide esinemise tippajal*

    See meede võib anda tulemusi, kui kormoranide arvukuses esineb selgeid hooajalisi tipptasemeid (nt talvitumis- või rändeperioodil). Vähendades kalade kättesaadavust kormoranide suurima survega perioodil, väheneb kalakasvanduste ja asustamiskohtade atraktiivsus toitumisaladena. Mitme liikmesriigi tõendid näitavad, et toiduotsimise tõhususe vähenemise korral võivad kormoranid liikuda teistesse kohtadesse. See lähenemisviis eeldab aga asustamise ajakava paindlikkust ega pruugi olla kõigi kalanduspiirkondade puhul teostatav.

— *Kalade asustamine sagedaste intervallidega ja mitmes kohas*

Ajas ja ruumis hajutatud asustamine vähendab kormoranide toitumisvõimaluste prognoositavust ja tasuvust. Väiksemate kalakoguste vettelaskmine mitmes kohas vähendab kohalikku saagitihedust, mis omakorda vähendab kormoranide motivatsiooni koonduda. Seda meedet peetakse laialdaselt heaks tavaks ekstensiivse kalanduse ja jõgede puhul, eriti kui sellele lisandub elupaikade keerukus, mis vähendab kalade nähtavust.

— *Kiskluse suhtes vähem tundlike suuremate kalade asustamine*

Kormoranid eelistavad väiksemaid ja kergemini püütavaid kalu. Suuremate suurusklasside asustamine võib oluliselt vähendada kiskluskadusid, eelkõige seisvates vetes ja kalatiikides. Kuigi see võib suurendada asustamiskulusid, peetakse seda pikas perspektiivis sageli kulutõhusaks, kui kiskluse surve on suur.

— **Elupaikade muutmise meetodid**, millega vähendatakse kalade kättesaadavust kormoranidele. Näiteks tundlike veekogude läheduses võimalike puhkamiskohtade ja -struktuuride (nt surnud puude või tehisstruktuuride) eemaldamine, et kormoranid ei saaks viibida kalavarude lähedal, või kaladele veealuste struktuuride või veealuse taimestiku abil turvaliste alade loomine või tehisstruktuuride paigaldamine, kus kalad saavad end varjata, vähendab kormoranide toiduotsingute tõhusust ja aitab kaladel vältida saagiks langemist. Elupaikade keerukuse suurendamine (nt kudemisalade laiendamine, sügavamate äärte loomine) annab samuti kaladele rohkem kohti kormoranide eest põgenemiseks. Need vahendid täiendavad kalavarude majandamise meetodeid, mida kirjeldati eespool. Nende eesmärk on muuta alad kormoranide jaoks puhkamise, pesitsemise või toitumise seisukohast vähem atraktiivseks. Kuigi need meetodid ei hoia kormoranide puhkamist, pesitsemist ega toitumist kunagi täielikult ära, võivad nad konkreetsel alal kormoranide esinemist vähendada või selle kõrvaldada ning hoida ära ala koloniseerimise kormoranide poolt. Kormoranide puhkamisala tekkimise takistamine võib hoida ära selle, et ala on neile teiste lindude kohalolu tõttu atraktiivne, või vältida hilisemaid pesitsemiskatseid.

— **Rahalised stiimulid** kormoranide veekogudel talumise soodustamiseks või majandusliku kahju korvamiseks (vt näidisjuhtum nr 1).

Kui aga pärast ennetusmeetmete rakendamist esineb endiselt vastuolu linnudirektiivi artikli 5 sätetega, näiteks kui kombineeritakse surmavaid ja mittesurmavaid meetodeid, oleks vaja kohaldada erandit.

2. tingimus: erandi põhjus

Liikmesriikide poolt Euroopa Komisjonile igal aastal erandite kohta esitatavatest aruannetest nähtub, et liikmesriikide poolt kormoranide puhul erandite tegemisel on kõige sagedamini nimetatud põhjusteks kalastuspiirkondadele (sealhulgas vesiviljelusele), metsadele ja vetele tekitatava tõsise kahju vältimine ning taimestiku ja loomastiku kaitsmine (artikli 9 lõike 1 punkt a).

a. Erandid, mille eesmärk on vältida tõsist kahju kalastuspiirkondadele

Kormoranide arvukuse kasv on suurendanud teatatud konflikte kalanduse ja vesiviljelusega, peamiselt seetõttu, et paljud veekogud, kus kormoranid tavaliselt toituvad, on ka kohad, mis pakuvad otsest huvi inimestele, näiteks seoses tööndusliku kalapüügi, (ekstensiivse ja intensiivse) kalakasvatuse ning harrastuspüügiga (looduslikes, poollooduslikes või tehislikes veeelupaikades). Kalastuspiirkonnad asuvad mageveekogudes (sealhulgas kalatiikide süsteemides ja looduslikes järvedes), riimvees (ranniku märgaladel) ja meres (rannikualadel). Kormoranide tegevus on aga sageli vaid üks paljudest stressiteguritest, mis praegu nende piirkondade kalavarusid mõjutavad.

Linnudirektiivis ei eristata kalapüügi eri kategooriaid, näiteks tööndusliku või harrastuskalapüüki. Käesolevas kontekstis hõlmab kalanduse/kalastuspiirkonna mõiste järgmist:

— kala püüdmise, töötlemise ja müügi tegevusala või koht, kus seda tehakse,

— koht, kus kalu kasvatatakse müügiks (vesiviljelus),

— harrastuskalapüük.

Harrastuskalapüügi mõiste hõlmab harrastuspüügipiirkondade kõrval ka kalastusklubisid ja kaubanduslikke kalastustiike.

Kormoranide ja tööndusphüügi vahelised konfliktid on väga keerukad ja dünaamilised. Nende konfliktide aeg ja ulatus on väga erinev, sest ka kormoranide arvukus ja levik on Euroopas väga erinevad ning linnud võtavad teatavatel aastaaegadel ette pikki rännakuid pesitsus- ja talvitumisalade vahel. Seega tekivad konfliktid eri aastaaegadel ja eri kohtades, nende geograafiline ulatus on erinev ning neis võivad osaleda pesitsevad, talvituvad või läbirändavad linnud.

Lisaks kormoranide keerukatele rändemustritele mõjutavad konflikte ka samavõrd keerukas kalapopulatsioonide dünaamika (nt tihedusest sõltuv suremus) ning aastaajast sõltuvad ja iga-aastased muutused välistes tegurites, nagu ilmastikutingimused (eriti talvised temperatuurid) ja veereostuse mõju, aga ka kompensatsioonimehhanismide kättesaadavus.

See olemuslik keerukus tähendab, et iga olukord on erinev ja konflikte tuleb hinnata igal üksikjuhul eraldi, võttes arvesse kõiki tegureid, ning et konfliktide lahendamine peaks olema kohandatav. Haldamismeetmete tulemuslikkuse kindlaksmääramisel on äärmiselt oluline ka see, millal neid rakendatakse.

Tuleks rõhutada, et selleks, et liikmesriik saaks teha erandi, tuleb kindlaks teha, kas tõenäolist kahju peetakse „tõsiseks“ või mitte. Direktiivi selle sätte eesmärk ei seisne väikese kahju ohu vältimises. Selleks et kahju saaks pidada „tõsiseks“, tuleb eeldada, et sellel on oluline majanduslik mõju kalandusele ja/või kalandusega seotud harrastustegevusele.

Kahju liigid

Kalandusele tekitatud kahju võib põhjustada otsest või kaudset majanduslikku kahju, vara väärtuse vähenemist või tootmismaterjali kadu. Samuti võib see põhjustada lisakulusid (nt kahjustatud seadmete väljavahetamine ja kalavarude taastamine). Harrastuskalapüügi puhul võib see põhjustada majanduslikku kahju ja mitte ainult kahjustada harrastustegevuse võimalusi kui selliseid, välja arvatud juhul, kui sellel on majanduslikud tagajärjed (nt kalapüügilubade müügi vähenemine).

Prognoositavus ja risk

Kui kahju **ei ole** veel tekkinud, tuleks kahju tekkimise suure tõenäosuse prognoosimiseks tugineda varasematele kogemustele. Lisaks peaks tegemist olema majanduslikele huvidele tekitatava tõsise kahjuga, mis ei piirdu pelgalt häirimise või tavapärase äririskiga.

Tõendamine

Eeltoodust tuleneb, et varale (juba tekkinud või eeldatavasti tekkiv) kahju peab olema faktiliselt tõendatud. Võttes arvesse raskusi kalavarude kvantifitseerimisel ja asjaolu, et kormoranid võivad kalavarud kiiresti ammendada (mis võib takistada üksikasjalike uuringute läbiviimist enne meetmete võtmist), võib olla vajalik kasutada kiiret ja pragmaatilist lähenemisviisi, et teha kindlaks, kas kahju on tõsine, näiteks sõltumatute ekspertide tehtavat hindamist, milles kasutatakse kõiki kättesaadavaid tõendeid ja teaduslikke teadmisi. Kui erandi tegemisel tuginetakse eksperdihinnangule, peab see siiski sisaldama teaduslikult põhjendatud järeldust ja tuleb veenduda, et ekspertidel ei ole huvide konflikti. Majanduslikku kahju hinnatakse sageli sel teel, et kalatiikidel viibivate lindude hinnanguline päevane arv korrutatakse keskmise päevase kalakogusega linnu kohta. Ornitoloogid või muud kvalifitseeritud looduseksperdid peaksid päevase arvu hindamiseks tegema seiret, kui see on asjakohane, näiteks kui see arv ei ole piirkonnas esinenud juhtumite põhjal juba ilmne. Arvesse ei tuleks võtta kulusid, mis on seotud haiguste levikuga, inimtegevusega ja laskemoonaga, mida kasutatakse lindude kalatiigist eemalepeletamiseks.

Ennetamine

Tuleb meenutada, et linnudirektiivi artikli 9 lõike 1 punkti a alusel tehtavate erandite eesmärk on vältida tõsist kahju, mis tähendab, et kahju tekkimist ei ole vaja oodata ega kahju tõendada. Siiski tuleb tõendada, et kahju tekkimine on tõenäoline. Peab olema tõenäoline, et kahju tekib konkreetses kohas ja on piisavalt tõsine. Selleks et tõendada tõsise kahju kordumise tõenäosust, võib osutada varasematele kahjujuhtumitele; varasemate juhtumite puudumisel piisab sellest, kui tõendada tõsise kahju tekkimise suurt tõenäosust.

Kui kahjul on väike või olematu otsene või kaudne majanduslik mõju, võib kalavarudele tekitatava kahjuga seotud erandeid siiski olla võimalik teha „taimestiku ja loomastiku kaitseks“ (vt infokast 1 allpool). Kahju suurus võib seega olla seotud nii mõjutatud liigi (nt haruldase või ohustatud liigi) ökoloogilise tähtsusega kui ka võimaliku mõjuga kalandusele.

Infokast 1. Kahju tõsiduse praktiline hindamine

Kuigi kormoranide bioloogiat ja ökoloogiat on ulatuslikult teaduslikult uuritud, on kormoranide ning kalade ja kalanduse vastastikuse mõju praktiline mõistmine endiselt keeruline. Kahjusid saab kvantifitseerida kalakasvandustes, kuid ekstensiivsema kalanduse ja muude veekogude puhul on usaldusväärseid hinnanguid tavaliselt märksa raskem anda.

Mõned uuringud on näidanud, et kormoranid võivad avaldada kalavarudele ja kalandusele märkimisväärset negatiivset mõju, põhjustades kalade arvukuse ja biomassi vähenemist. Teistest uuringutest seevastu nähtub, et ainuüksi kormoranide olemasolu teatavas paigas ei pruugi tähendada tõsise kahju tekkimist.

Lisaks ei ole võimalik kehtestada kindlaid populatsiooni arvukuse või kõrvaldatud kalavarude osakaalu või määra standardiseeritud künniseid, mida saaks kasutada võrdlusalusena „tõsise kahju“ hindamisel.

Erandite põhjendamiseks on siiski alati vaja objektiivset hinnangut, mis põhineb faktidel kormoranide tegeliku esinemise ja võimaliku mõju kohta, võttes arvesse muid kalavarusid mõjutavaid tegureid.

Üksikasjalikumat teavet kahju tõendamise kohta leiab dokumendist „Interactions between cormorants, fish and fisheries“, mis sisaldab ka linke juhtumiuuringutele, mis käsitlevad kalandusega seotud konflikte eri kalandussektorites ja vee-elupaikades: https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.

b. Erandid, mille eesmärk on vältida tõsist kahju metsadele

Taimestik ja puud saavad kahju tavaliselt siis, kui alal elab või puhkab püsivalt suur kormoranikoloonia, põhjustades happelise guaano kogunemist. „Tõsise kahju“ mõistet kohaldatakse samamoodi, nagu on selgitatud eespool jaos, milles käsitleti kalandusele tekitatava tõsise kahju ärahoidmist. Näiteks kui puude kasutamine ärilistel eesmärkidel on ohus, on kahju tõsiduse tõendamine võimalik. Kahju tõsiduse kindlaksmääramisel tuleks aga arvesse võtta ka kahjustatud ala suurust.

Kui kahjul puudub otsene (puitu ei saa müüa) ja ka kaudne majanduslik mõju (kormoranide mõju metsa esteetilisusele ja sellest tulenev turismi vähenemine), võib metsale ja taimestikule tekitatava kahjuga seotud erandeid siiski olla võimalik teha „taimestiku ja loomastiku kaitseks“ (vt allpool).

c. Erandid, mille eesmärk on vältida tõsist kahju veele

Seda erandi tegemise põhjust tuleks kasutada üksnes juhul, kui kormoranid kahjustavad tõsiselt veekogu muud majanduslikku otstarvet peale kalapüügi. Nii võib see olla näiteks teatavatel vaba aja veetmiseks kasutatavatel aladel, mida kormoranide põhjustatav tõsine kahju võib majanduslikult mõjutada, näiteks kui kormoranidest tingitud guaanoreostuse tõttu toimub veekogu kvaliteedi või turismi eesmärgil kasutatavuse oluline langus. Kui erand on seotud harrastuskalapüügiga, tuleks põhjusena esitada „kalandusele tekitatav kahju“, mitte „veele tekitatav kahju“.

„Tõsise kahju“ mõistet kohaldatakse samamoodi, nagu kirjeldati eespool jaos, milles käsitleti kalandusele tekitatava tõsise kahju ärahoidmist. Näiteks kui turiste köidab kaldaäärsete alade looduslik ilu, ei pruugi nad ala enam atraktiivseks pidada, kui sinna on elama asunud kormoranid, seda ka kormoranide puhkamiskohtadest tuleneva tugeva lõhna tõttu. Kohalikul tasandil võib vara väärtuse vähenemine ning turismi ja vaba aja veetmise võimaluste kahanemine põhjustada majanduslikku kahju piirkonna elanikele ja ettevõtjatele, kes sõltuvad turismist saadavast tulust.

Kui kormoranide kontsentratsioon võib mõjutada joogivee kvaliteeti teatavates veehoidlates, tuleks erandi tegemise põhjusena kasutada artikli 9 lõike 1 punkti a esimest taanet (rahva tervise ja ohutuse huvides).

d. Erandid taimestiku ja loomastiku kaitseks

Artikli 9 lõike 1 punkti a kohane erandite neljas põhjus puudutab taimestiku ja loomastiku kaitset. Sellele erandi põhjusele tuginemine on tõenäoliselt kõige põhjendatum siis, kui see on seotud haruldaste või ohustatud liikide populatsioonide säilitamisega, kuid see põhjus ei ole piiratud ainult selliste liikidega.

Näiteks on teatatud kormoranide kiskluse juhtumitest hariliku angerja (*Anguilla anguilla*), noorte lõhede (*Salmo salar*), marmorforelli (*Salmo marmoratus*), harjuse (*Thymallus thymallus*) (vt infokast 2 allpool) ja muude (ELi või riiklikul tasandil) kaitstavate kalaliikide varude puhul. Iga juhtumit tuleks põhjalikult kaaluda ja otsus tuleks teha pädevate asutuste nõuannete põhjal. Otsused peaksid põhinema parimal kättesaadaval teaduslikul teabel mõjutatud populatsiooni(de)le avalduva pikaajalise mõju kohta.

Infokast 2. Teadusprojekt „ProtectFish“

2024. aastal käivitati teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Euroopa horisont“ raames uus ELi rahastatav projekt „ProtectFish“, mille eesmärk on analüüsida kormoranide populatsiooni ja selle mõju elupaikade direktiivis loetletud jõekalaliikide populatsioonidele. Eelkõige jõeharjuse populatsioonidele keskenduva projekti käigus viiakse läbi mitmesuguseid välikatseid, vaadatakse läbi olemasolevad tulemused ning korraldatakse konsultatsioone, töötubasid ja vestlusi, et hinnata ja konsolideerida olemasolevaid teadmisi kiskluse mõju kohta kaitsealustele jõekaladele.

Kiskluse mõju ja selle reguleerimist mõõdetakse jõelõikudel, mida patrullivad sajad vabatahtlikud. Lühematel jõelõikudel uuritakse füüsiliste struktuuride, näiteks võrkude ja looduslike struktuuride mõju kalade ellujäämisele. Selleks et jälgida ja loendada kiskjaid ja saakloomi ning seeläbi hinnata kiskluse mõju ELis kaitse all olevatele kaladele, kasutatakse elektripüügiandmeid ja looduskaameraid.

Projekti rakendav konsortsium koosneb Austria, Belgia, Itaalia, Poola, Rootsi, Saksamaa, Taani ja Tšehhi ülikoolidest, uurimisinstituutidest ja organisatsioonidest. Projekti koordineerib Taani Tehnikaülikool.

Lisateave: https://protectfish.eu/

3. tingimus: artikli 9 lõike 2 tehnilised nõuded

Vastavalt artikli 9 lõikele 2 tuleb erandi tegemisel täpsustada püüdmiseks või tapmiseks lubatud vahendid, seadised või viisid. Pädevat asutust volitatakse kinnitama, et nõutud tingimused on täidetud, ning otsustama, milliseid vahendeid, seadiseid või viise võib kasutada, millises ulatuses ja kellel see on lubatud. Eranditele kehtestatavate piirangute puhul on seega võimalikud mitmesugused konkreetsed aja ja kohaga seotud tingimused ja asjaolud. Kõikidel juhtudel tuleks siiski ära märkida surmatavate või peletatavate (mis on eriti oluline pesitusperioodil) lindude arv ja seda tuleks erandi kohaldamisel jälgida. Mõnikord piiratakse selleks lubade arvu ja/või kehtestatakse üleriigilised või piirkondlikud kvoodid. Need arvud peavad igal juhul olema kooskõlas linnudirektiivi peamise eesmärgiga, milleks on lindude kaitse.

Seega tuleb meeles pidada, et erandisüsteemi ei saa kasutada populatsiooni vähendamiseks omaette eesmärgina, vaid seda võib kasutada mõne artikli 9 lõikes 1 sätestatud erandite eesmärgi täitmiseks, st tõsise kahju ärahoidmiseks või loomastiku ja taimestiku kaitsmiseks. Eesmärgiks ei saa olla iga isendi kõrvaldamine teataval alal, vaid arvukuse vähendamine, lähtudes leevendatava kahju suurusest või loomastiku ja taimestiku kaitse eesmärkidest. See ei välista siiski meetmeid, mille eesmärk on eemaldada või vältida pesitsuskolooniaid või öiseid puhkamiskohti suurema ala konkreetsetes osades, kuna nendega ei välistata üksikute lindude esinemist.

Pesitsusperioodil kasutatakse kormoranide paljunemise kontrollimiseks peamiselt munadega seotud sekkumisi (nt munade õlitamine või asendamine võltsmunadega). Seda meetodit kasutatakse praegu mitmes Läänemere-äärses riigis, paljudes teistes riikides aga seda ei tehta. Rände- või talvitumisperioodil kasutatakse peamiste meetoditena tulirelvi ja peletusvahendeid (nt gaasikahureid) lindude surmamiseks või eemalepeletamiseks.

On võimalik anda üldlube, mis vastavad artikli 9 lõike 2 vorminõuetele, st lube, mida ei väljastata konkreetsetele isikutele, vaid volitatud isikute üldkategooriale, nagu maaomanikud ja nende esindajad. Nagu on märgitud säästvat jahipidamist käsitlevas juhenddokumendis, ei välista artikli 9 lõike 2 sõnastus selliste üldlubade andmist artikli 9 lõike 1 punkti a alusel, erinevalt artikli 9 lõike 1 punktist c, milles nõutakse erandite tegemist „range järelevalve tingimustes“. Eeldades loomulikult, et erand hõlmab kõiki artikli 9 lõikes 2 osutatud aspekte, tuleks erandi tegemisel selgelt esitada põhjused, mis õigustavad erandi tegemist laiale isikute kategooriale, nagu on märgitud ka linnudirektiivi kohases säästvat jahipidamist käsitlevas juhenddokumendis.

Lõpuks tuleb märkida, et kuigi erandeid kohaldatakse liikmesriikide tasandil, võib liikmesriikidevaheline koordineerimine olla kasulik (vt infokast 3).

Infokast 3. Rändeteepõhiste erandite kasutamine tõsise kahju ärahoidmiseks teise liikmesriigi territooriumil

On võimalik kasutada populatsiooni koordineeritud reguleerimist, sh kohaldada nn rändeteepõhiseid erandeid, mille kohaselt tehakse teatava liigi (nagu kormoran) puhul erandeid ühes riigis, et hoida ära tõsist kahju teises riigis.

Seda lähenemisviisi võib rakendada kas rahvusvahelise haldamiskava raames, mis on välja töötatud rahvusvahelise konventsiooni või lepingu alusel, mille osaline EL on, või sarnase raamistiku alusel, mille on heaks kiitnud kõik asjaomased liikmesriigid.

Koordineeritud lähenemisviisi kehtestamisel on aga oluline omada täpset ja ajakohast teavet, mis võimaldab määrata kindlaks kormoranipopulatsiooni soodsad võrdlusväärtused (populatsiooni suurus, levila ja elupaiga ulatus). Teiseks tuleks luua usaldusväärne koordineeritud seiresüsteem, mille abil saadakse korrapäraselt andmeid arvukuse, ellujäämise ja sigimisedukuse kohta.

Seejärel tuleb ettevaatusprintsiibi järgimise tagamiseks kokku leppida rändeteepõhises soodsas võrdluspopulatsioonis ja kehtestada ohutuskünnis. Selle kokkuleppe alusel võiks iga riigi jaoks kehtestada eraldi võrdlusväärtuse. Tuleks jõuda kokkuleppele sellistes küsimustes nagu koordineerimise geograafiline ulatus ja haldamiskavade hindamine populatsiooni seisundi hindamiseks ning haldamismeetodite koordineerimine ja hindamine.

Seega on äärmiselt oluline olukorda korrapäraselt hinnata ning seejuures mitte jälgida ainult liigi arvukust, ellujäämist ja sigimisedukust, vaid ka kalandust, sealhulgas hinnata kahjusid. See vajalik selleks, et tagada kõigi artiklis 9 sätestatud kohaldatavate tingimuste täitmine ja hinnata meetmete tõhusust ning saada teavet haldamisotsuste tegemiseks ja vajaduse korral strateegiate kohandamiseks.

5. **Näidisjuhtumid**

5.1. *Karpkalatiikidel kormoranidega tekkivate konfliktide lahendamine Horvaatias*

Horvaatias on 15 karpkalatiiki, kus tegeletakse ekstensiivse kalakasvatusega ja mille pindala on ligikaudu 12 000 hektarit. Kõik nad on olulised veelindude pesitsus- ja rändealad ning kuuluvad Natura 2000 võrgustikku. Kuigi kormoran (*Phalacrocorax carbo sinensis*) ei ole sihtliik, kelle jaoks tuleb klassifitseerida erikaitsealad, esineb kormorane neil aladel regulaarselt ja nad toituvad karpkalatiikides. Pesitsevaid kormorane ei ole kuigi arvukalt, kuid märkimisväärset survet avaldavad talvituvad linnud, kelle hulka kuuluvad peamiselt muudest Euroopa piirkondadest pärit kormoranid (igal talvel rändab Horvaatiasse kuni 20 000 kormorani).

Kormoran oli Horvaatias kuni 1995. aastani rangelt kaitstud liik ja mitu kalakasvandust kaebasid riigi kohtusse, nõudes kahjude eest rahalist hüvitist. Riik kaotas kõik kohtuasjad ja oli paljude aastate jooksul sunnitud suuri summasid välja maksma.

Pärast ornitoloogide, looduskaitsjate ja kalandussektori aastaid kestnud ühiseid jõupingutusi nõustus riik maksma kalakasvandustele iga-aastast stimuleerivat toetust „karpkalatiikide ökosüsteemide säilitamiseks“ (tekitatud kahju hüvitamise asemel). Seda meedet, mis võeti kasutusele 2008. aastal ja mis on laialdaselt heaks kiidetud, rakendatakse ka praegu.

Horvaatia 2021.–2027. aasta prioriteetsete meetmete tegevuskava kohaselt maksis põllumajandusministeerium aastatel 2014–2016 kalakasvandustele karpkalatiikide ökosüsteemide säilitamiseks riiklikku toetust kokku 3,5 miljoni euro ulatuses. Alates 2018. aastast hüvitatakse selle toetusega „eri liiki lindude ja muude loomade poolt karpkalatiikidele tekitatud kahju“, kusjuures aastatel 2018–2020 eraldati toetuseks kokku 8,7 miljonit eurot. Hüvitisi maksti riigieelarvest põllumajandusministeeriumi iga-aastaste määruste alusel ja need eraldati kalatiikide tootmispinna hektari kohta. Erikaitse all olevate kalatiikide puhul, kus jahipidamine ei ole lubatud, suurendati toetust 2020. aastal 30 % ja alates 2021. aastast 50 %. Toetust makstakse tänaseni ja 2024. aasta septembris suurendati seda 902,18 euroni tootmispinna hektari kohta.

2024. aastal võeti Horvaatia Vabariigi kalanduse ja vesiviljeluse rakenduskava raames programmitöö perioodiks 2021–2027 kasutusele uus meede: „Meede II.10. Keskkonnakaitseteenuseid osutav vesiviljelus“. Meetme raames hüvitatakse lisakulud ja/või saamata jäänud tulu, mis on tingitud selliste vesiviljeluse meetodite rakendamisest, mis on kooskõlas keskkonna erivajadustega ja mille suhtes kehtivad Natura 2000 võrgustiku osaks olevate alade määramisest tulenevad majandamise erinõuded. Nagu eespool mainitud, kuuluvad kõik ekstensiivseks kalakasvatuseks kasutatavad karpkalatiigid Natura 2000 võrgustikku ja nende puhul tuleb rakendada kaitsemeetmeid, mis on kindlaks määratud erikaitsealade kaitse-eesmärke ja -meetmeid käsitlevas määruses.

Kuigi karpkalatiigid ei ole konkreetselt kormoranide jaoks määratud, sest kormorani ei ole nimetatud linnudirektiivi I lisas, on need linnud Natura 2000 ala kaitsekorralduse lahutamatu osa, kuna nad elavad kolooniatena teiste kalatoiduliste linnuliikide läheduses, kelle jaoks see ala on klassifitseeritud. Nad jagavad teiste lindudega kalatiike ka talviste toitumispaikadena. Kormoranide küttimine või peletamine avaldaks seega otsest negatiivset mõju ka teistele linnuliikidele.

Meedet rakendatakse ajavahemikul 1. augustist 2024 kuni 31. detsembrini 2029 ([11]) (viimane toetuskõlblikkuse aasta on 2028). Meetme II.10 kriteeriumid hõlmavad hindamist, mis põhineb kalatiikide kaitsestaatusel (erikaitseala, looduspark), kalatiikide pindalal (>1 000 ha; 400–1 000 ha; <400 ha) ja kalakasvanduse liigil (mikro- ja väikeettevõte, keskmise suurusega ettevõte, suurettevõte) ([12]). Toetuse suurus on 356 eurot kalatiigi registreeritud tootmispinna hektari kohta, ([13]) kuid see ei või ületada 35 % kasutaja vesiviljelustoodete müügist saadud aastatulust võrdluskalendriaastal. Toetuse suuruse aluseks on Horvaatia ELi Natura 2000 integratsiooniprojekti arvutused, milles kasutati alternatiivkulu kontseptsiooni, võrreldes tavapäraste kalatiikide tulusid ja kulusid ekstensiivseks kalakasvatuseks kasutatavate kalatiikide tulude ja kuludega. Toetust makstakse 70 % ulatuses ELi eelarvest ja 30 % ulatuses riigieelarvest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et pärast Horvaatias aastakümneid kestnud katseid lahendada kormoraniprobleemi kalatoiduliste lindude kõrvaldamise või eemalepeletamise ning tekitatud kahju hüvitamise teel muutus olukord paremaks, kui jõupingutused suunati sellele, et pakkuda stiimuleid ekstensiivseks kalakasvatuseks kasutatavate karpkalatiikide elurikkuse väärtuse säilitamiseks ja eelkõige kalatoiduliste linnuliikide, sealhulgas kormoranide kohalolu aktsepteerimiseks. Probleemid, millega tuleb tulevikus tegeleda, on seotud ekstensiivseks kalakasvatuseks kasutatavate karpkalatiikide majandusliku elujõulisuse tagamise ja muude loodusväärtustel põhinevate mitmekesiste teenuste arendamisega.

5.2. *Kormoranide haldamine Taanis*

Taani praegune kormoranide ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamise kava avaldati 2022. aasta märtsis ning selle aluseks on konfliktide kohalikul tasandil lahendamise põhimõte, mis kehtestati eelmises, aastatel 2016–2020 kehtinud kavas. Kava eesmärk on saavutada tasakaal liigi elujõuliste populatsioonide säilitamise ja kalandussektori probleemide lahendamise vahel.

Taani kormoranipopulatsiooni kasv sai alguse 1980. aastatel, mil seda liiki hakati Taanis ja mujal Euroopas paremini kaitsma. Aastatel 1993–2006 püsis populatsioon suhteliselt stabiilselt ligikaudu 39 000 paari juures. Seejärel vähenes populatsioon 2013. aastal ligikaudu 25 000 paarile, kuid edaspidi arvukus suurenes ja seejärel stabiliseerus. 2020. aastal hinnati Taani populatsiooni suuruseks ligi 32 000 paari.

Konfliktide lahendamise kava aluseks on põhimõte, et kormoranidest tingitud probleemidega tuleb tegeleda kohalikul tasandil. Kormoranide toitumist tuleks vähendada aladel, mis on kalavarude seisukohast olulised ja kus esineb ohualdis kalaliike. Taani on määranud kindlaks mitu prioriteetset ala, kuhu koondub suurem osa pesitsuskolooniate haldamisega seotud jõupingutustest.

Enne surmava tõrje rakendamist tuleb kõigepealt proovida muid lahendusi, nagu lindude eemalepeletamine või tehniliste peletusvahendite kasutamine, ning neid kahju vältimiseks kasutada niivõrd, kuivõrd see on praktiliselt ja majanduslikult võimalik. Kui need meetmed ei anna rahuldavat tulemust, võib rakendada reguleerivaid meetmeid, mis hõlmavad küttimist, munade õlitamist või pesade ja munade hävitamist. Selliseid meetmeid võib rakendada üksnes eelneva loa alusel. Praktikas on tõestust leidnud, et peletamine on kormoranide puhul tulemuslikum, kui peletamismeetodeid täiendab piiratud surmav tõrje.

Lisaks Taani loodusameti regulatiivsele loale on küttimiseks vaja ka kehtivat jahiluba ja maaomaniku luba. Surmavat tõrjet võib kasutada 1. augustist kuni 31. märtsini (ja 1. aprillist kuni 1. maini, et kaitsta merre rändavat atlandi merilesta, lõhet ja forelli).

Olemasolevate kolooniate suuruse vähendamiseks või uute kolooniate tekkimise ärahoidmiseks võib lubada munade õlitamist ja/või pesade ja munade hävitamist. Seda võib teha haldamiskavas loetletud kormoranikolooniates, samuti kolooniates, mis asuvad 30 km raadiuses kalanduse ja kalavarude seisukohast olulistest rannikualadest või ojadest ja järvedest, kus elavad rääbised, harjused, lõhed, forellid või angerjad, aga ka kolooniates, mis asuvad sellistest määratud aladest enam kui 30 km kaugusel, kui on võimalik tõendada, et koloonia põhjustab ulatuslikku kahju kaladele, kalastuspiirkondadele ja kalandushuvidele. Nii munade õlitamiseks kui ka pesade ja munade hävitamiseks on nõutav loodusameti regulatiivne luba ja maaomaniku luba.

Kava koostati koostöös kormoranidele spetsialiseerunud töörühmaga ja selle viimistles keskkonnaministeerium. Kaval ei ole lõpptähtaega, kuid seda hinnatakse ja selles ette nähtud vahendeid ajakohastatakse, et võtta arvesse valdkonnas saadud uusi teadmisi ja kogemusi.

Infokast 4. Kas on põhjendatud pidada kormorane suureks ohuks Madalmaade eri kalapopulatsioonidele?

Mennobart van Eerden ja Stef van Rijn vaatasid läbi Madalmaades tehtud pikaajalise seire tulemused ja avaldasid oma tähelepanekud ajakirjas Ravon 87 (detsember 2022, 24. aastakäik, number 4, lk 78–81).

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf

Kokkuvõte

Madalmaades ei ole populatsiooni reguleerimise meetmeid kunagi rakendatud. Sellele vaatamata kipub pesitsevate paaride arv vähenema, eelkõige IJsselmeeri piirkonna suurtel järvedel (vähenemine >80 %), paralleelselt toitainete kättesaadavuse märkimisväärse vähenemisega. Pesitsuskolooniad, mis olid 1970. ja 1980. aastatel liigi tugisambaks, on muutunud märksa väiksemaks ja kolinud sisemaal asuvate väiksemate veekogude juurde. Vee kvaliteet ja kalavarud on neis väiksemates veekogudes oluliselt paremad. Kalade tarbimist käsitlevatest pikaajalistest andmetest ilmneb, et kormoranid toituvad peamiselt rohkearvulistest väikestest kaladest (7–25 cm). Kuna nende toiduvalik (mida uuritakse otoliitide kaudu) kajastab suuresti kalastiku koostist, arvatakse kormorane reageerivat kalade kättesaadavusele alt-üles põhimõttel. Koos säästva püügiga, mis moodustab kuni 20 % kalavarudest, ei ole kormoranide kisklus veesüsteemi tasandil kuigivõrd kardetav. Ainult väikestes või suure asustustihedusega veekogudes võib see kohati probleemiks kujuneda, eriti kui kaladel pole kuskil varjuda (lagupuit, makrofüüdid jne). Kalade elupaikade haldamine näib olevat kasulik meede kormoranide kiskluse ohu vähendamiseks, eriti paisude, lüüside või kalapääsude lähedal.

6. **Aruandlus erandite kohta**

Läbipaistev aruandlus erandite ja populatsiooni koordineeritud vähendamise kohta on väga oluline selleks, et suurendada sidusrühmade usaldust ja tagada rahvusvaheliste lepingute järgimine. Seepärast on komisjon töötanud välja veebipõhised erandite andmevaaturid ([10]). Nende abil on võimalik leida üksikasjalikku teavet liikmesriikide poolt igal aastal tehtud erandite kohta ning statistikat erandite kohta esitatud aruandluse täielikkuse kohta:

— ülevaade ELis liikide kaitsmisel tehtud eranditest;

— konkreetsed erandid ja üksikasjalik teave nende kohta; ning

— erandeid käsitlevate riiklike aruannete andmete täielikkus.

([10]) Ülevaade ELis liikide kaitsmisel tehtud eranditest | Euroopa Keskkonnaamet.

7. **Lisateave**

Dokumendid ELi rahastatud projekti INTERCAFE kohta, mille raames tehti tihedat koostööd peamiste sidusrühmadega, et uurida üksikasjalikult kormoranide ja kalanduse vahelisi konflikte, on kättesaadavad aadressil https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

Kokkuvõtlikud dokumendid kormoranide leviku, levila, ökoloogia, populatsiooni seisundi ja suundumuste, kormoranide ning kalade, kalanduse ja vesiviljeluse vastastikuse mõju ning kormoranide ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamise kohta on kättesaadavad linnudirektiivi käsitleval komisjoni veebilehel:

— vastused korduvatele küsimustele kormoranide ökoloogia kohta, mis aitavad paremini mõista liigi bioloogiat, ökoloogiat ja käitumist;

— dokument kormoranide arvukuse ja leviku kohta Euroopas, milles selgitatakse kormoranide loendamist ja arvukuse seiret ELis;

— dokument kormoranide, kalade ja kalanduse vastastikuse mõju kui kõige levinuma konfliktide allika kohta;

— kormoranide ja kalanduse vaheliste konfliktide lahendamine – kokkuvõte teabest haldamismeetmete ja -vahendite kohta, mida kasutatakse kormoranidest tingitud probleemide vähendamiseks kalanduses;

— kormoranide ja kalandusega seotud küsimuste sotsiaalsed, kultuurilised ja õiguslikud aspektid ning lindude ja kalade ökoloogia;

— ulatuslik bibliograafia kõige olulisemate selleteemaliste väljaannete kohta (üle 5 000 väljaande koos märksõnaotsinguga).